

EL MIRALL

Gener 1990

núm. 34

250 ptes.

Premis 31 de desembre de l'OCB
El debat de l'autodeterminació
Fèlix Cucurull / Miquel Àngel Riera

mm

x-rite

COLORCHECKER CLASSIC

90 AGROALIMENTÀRIA MOSTRA BALEAR D'ALIMENTACIÓ

Del 15 al 18 de Febrer

PALMA DE MALLORCA · RECINTE DE LA FIRA DEL POLÍGON DE LLEVANT

LA QUALITAT MÀXIMA

Visiti AGROALIMENTÀRIA 90

La Mostra Balear d'Alimentació.

Hi podrà comprovar i degustar
els productes d'alimentació
més exquisits i selectes que
es fan a les illes.

La Fira ja és servida.

L'hi esperen els nostres millors
formatges, els millors vins,
embotits i sobrassades,
la nostra incomparable rebosteria,
la indústria de l'ametlla
més en flor que mai...

La producció més selecta del sector
alimentari reunida en una
mostra inigualable.

Agroalimentària 90.

Amb qualitat suprema.

Dijous 15 i divendres 16, visitants professionals.
Dissabte 17 i diumenge 18, públic en general.

IFEBAL
Institució Firal de Balears

Frederico Garcia Lorca, 16-07014 Palma de Mallorca - ESPANYA
Tel. (971) 45 55 00 - Fax (971) 45 12 21 - Telex. 68594 COCIN E

GOVERN BALEAR
Conselleria d'Agricultura i Pesca

EL MIRALL

Revista mensual
Gener - 1990 - núm. 34
ANY IV

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Publica:
Associació EL MIRALL

Informació i Correspondència:
Apartat de Correus núm. 179
07080 - Palma (Mallorca)
Telèfons: (971) 72 32 99 / 72 59 37
Telefax: (971) 71 93 85

Delegació a Barcelona:
C/ Montcada, 20 (Palau Dalmases)
08003 - Barcelona

Delegació a València:
C/ Moratín, 15
46001 - València

Director:
Climent Picornell

Cap de Redacció:
Pere Estelrich i Massutí

Secretari de Redacció:
Josep Mª Magrinyà i Brull

Consell de Redacció:
Macià Blàzquez i Salom
Francesca Bosch i Capó
Rosa Mª Calafat i Vila
Joan Company i Siquier
Miquel Company i Florit
Antoni Ginard i Bujosa
Joana Lladó i Ballester
Antoni Marimon i Riutort
Antoni Nadal i Soler
Joan Perelló i Ginard
Antelm Pujol i Fulgencio
Andreu Ramis i Puigrós
Pere Rosselló i Bover
Gaspar Valero i Martí

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Coberta: Original per a EL MIRALL de Josep Coll i Bardolet.

Fotos:
EL DIA i arxiu EL MIRALL

Producció, Administració i Publicitat:
C/ Impremta, 1, Pral-2a. Tel. 72 32 99
07011 - Palma (Mallorca)

Maquetació i Fotocomposició:
EL MIRALL i DOCUMENTA BALEAR

Impressió:
Interior: OMNI S.A. Gremi Ferrers, 42.
Polígon de Son Castelló - Palma.
Coberta: Gràfiques Ramon.
Jaume Balmes, 39, Palma. Tel. 75 44 32

Dipòsit Legal: P.M. 10-1987

CRÒNIQUES INGENÜES

- 4 _____ Joan Mayol: Els silencis del Parlament
6 _____ Macià Blàzquez Salom: La península del Cap de Cala Figuera

LA MÒGUDA PLANETÀRIA

- 8 _____ Antoni Ginard: El Betlem
9 _____ Cosme Aguiló: A tots els mallorquins, des del cor de l'illa
12 _____ Premis i distincions 31 de Desembre de l'OCB, 1989

ECONOMIA

- 18 _____ Pere Albertí i Huguet: Desenvolupament sense creixement, una alternativa?
20 _____ Joan Bover i Serra: Carles Gasòliba: estratègies econòmiques per a l'Europa del 93

LA SOCIETAT PRE-TURÍSTICA

- 22 _____ Antoni Ballester / Antoni González: El treball de seller: materials, eines i peces
24 _____ Maria Josep Frau: El secret
25 _____ Francesca Company / Antònia Rotger: Introducció a les flastomies de Mallorca (1)

EL VERÍ

- 27 _____ Hilari de Cara: Si una nit d'estiu, un viatjant

DOSSIER: AUTODETERMINACIÓ

- 29 _____ Mateu Morro i Marcé: El debat sobre l'autodeterminació
31 _____ Josep M. Puig Salellas: Autodeterminació i Estatut
32 _____ Antoni Marimon: 500 anys de què?
33 _____ Antoni M. Badia i Margarit: el refores de l'autodeterminació
35 _____ José Caveró: L'amenaça de l'article 155
35 _____ Josep Dalmau: El debat de l'autodeterminació
36 _____ Joan F. Mira: El monarca, l'estat i la nació
38 _____ Pilar Rahola: Repassar la lliçó
39 _____ Albert Manén: Catalans i bàltics
40 _____ El moment oportú (informacions de premsa)
41 _____ Vicenç Villatoro: Els qui faltaven
42 _____ Pep Messa: Autodeterminació

ENTREVISTA

- 43 _____ Miquel López Crespi: Fèlix Cucurull

CRE-A-CCIÓ

- 46 _____ F. M.: Antoni Seguí Barroso
48 _____ Andreu Ramis: Deixem d'enaltir la ignorància
50 _____ Pau Jaume: Les obres de l'església de Lloret

GUAL PERMANENT

- 52 _____ Pere Font: Conèixer-se

ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA

- 53 _____ Miquel Ferrà i Martorell: els ianquis morts del port de Maó
55 _____ Jordi Vidal Reynés: Mallorca i filatèlia

HIPOTECA DE CABÒRIES

- 57 _____ Rafel Crespi: Ossos al lleu, i altres consideracions...

- 60 _____ Joan Perelló / Pere Rosselló: Miquel Àngel Riera: la dimensió humana

- 64 _____ Damià Pons i Pons: Recordança d'Antoni Alomar, poeta i músic

- 66 _____ Felip Munar i Munar: Quan la creació roman en un intent

- 67 _____ Pere Rosselló i Bover: L'edició de textos literaris mallorquins del segle XVII

- 71 _____ Cosme Aguiló: dos glosats sobre l'illa des Vedrà

EXCURSIONISME

- 75 _____ Gaspar Valero: Excursió a les ermites velles de Valldemossa

- 79 _____ Joan Barceló i Coll: Viatges a Alemanya

- 82 _____ Francesc X. Domènech i Ferrer: La "mateixa", dansa de finals de l'edat mitjana

- 85 _____ Cristòfol Pons: La mort d'en Malmès

- 89 _____ Publicacions del Grup d'Estudis Sitgetans

- 89 _____ Antoni Marimon: Cine: la cartellera

- 90 _____ Amics de Mallorca

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5102891630

CRÒNIQUES INGÈNUES

ELS SILENCIS DEL PARLAMENT

Joan Mayol

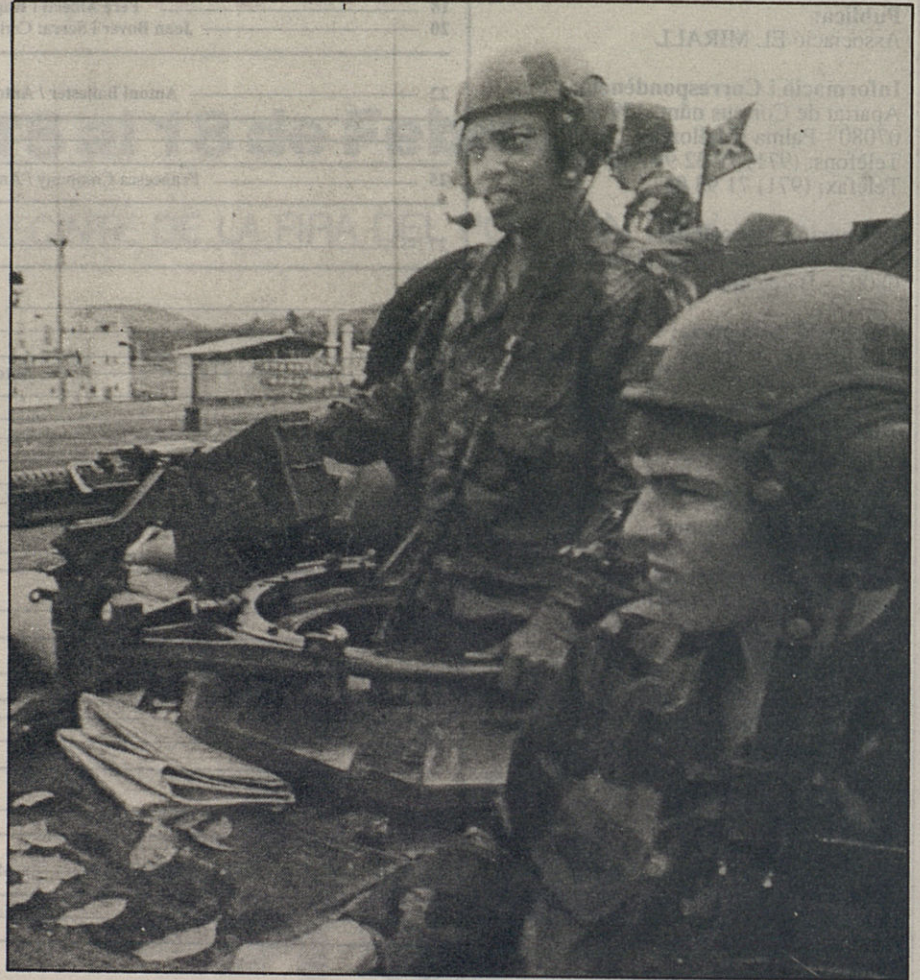
“El Parlament de les Illes Balears, com a primera institució democràtica i representativa del nostre poble, es dol de les situacions antidemocràtiques i sagnants de Romania i del Panamà, amb intervencions militars contra la població civil i manifesta la seva solidaritat amb els pobles respectius, amb l’esperança d’aconseguir regularitzar els seus drets inalienables”.

Aquesta declaració serà tramesa a les embaixades dels Estats Units d’Amèrica, del Panamà i de Romania.

Mentres milers de romanesos queien sota la repressió inhumana i absurda de la dictadura personal de Ceacescu, i les tropes ianquis ocupaven un país sobirà, en contra de tots els drets internacionals, el Parlament de les Illes Balears debatia el Pressupost de la CAIB.

Però els representants d’un poble, si tenen un mínim de sensibilitat política i democràtica, han de sentir en una situació així, alguna cosa, i han de fer, si tenen un mínim de capacitat de resposta, alguna cosa. Ho feren, o almenys, ho intentaren. Aquesta és la petita història d’un intent frustrat, d’un silenci lamentable, del nostre Parlament.

És sabut que el debat del Pressupost és una feina política de primera magnitud i, per tant, es dedica a l’afer un seguit de sessions plenàries, després d’una prolongada feina de ponència i comissió. Lamentablement, la comple-

Era deure del Parlament expressar la solidaritat de les Balears amb els pobles víctimes de l'imperialisme o de la bogeria minoritària.

xitat del tema del Pressupost fa que tot el pes del debat quedi a la boca d’uns pocs diputats, que han mantingut el seguiment del projecte al llarg de tota la seva tramitació parlamentària i coneixen bé el contingut de les esmenes, la seva situació i el seu caràcter. Així, altres parlamentaris són sols un suport puntual per a determinats temes (en el millor dels casos) o votants fidels en general. Els escons (indesertables en aquestes sessions) són llocs adients per a la reflexió o altres activitats.

Alguns diputats ho comen-

tàrem: la situació política d’aquests dies tenia dos noms: Romania i el Panamà. El Parlament, que en altres ocasions havia sabut expressar el sentiment polític del poble de les Balears (per exemple, saludant institucionalment la victòria popular en el referèndum de Xile), tenia ara el deure ètic d’expressar la solidaritat de les Balears amb els pobles víctimes de l’imperialisme o de la bogeria minoritària, en qualsevol cas víctimes de les forces antidemocràtiques. Es va redactar un esborrany per a una

possible declaració institucional. El pronunciament havia de ser ràpid, immediat, perquè ho eren els esdeveniments. No hi havia temps per a la tramitació usual, que requereix mesos. Els diversos portaveus dels diferents grups polítics de la Cambra hi estaren d'acord, prèvies matitzacions en el text. El govern autònom (fins i tot) accedí, i no considerà adient posar emperons a la iniciativa. Voluntats i text consensuats, les diferències mínimes, que al nostre entendre només significaven una mínima expressió de la irrenunciable solidaritat entre els pobles del món, de la irrenunciable tasca quotidiana en favor de la justícia, de la pau i de la democràcia que qualsevol polític ha de mantenir, varen ser proposades al president de la institució.

I ens trobarem amb una cortès i ferma negativa. El president Albertí va adduir dificultats reglamentàries, que feien impossible introduir aquesta lectura, aquestes frases mínimes, a l'ordre del dia de la sessió. Certament, aquestes dificultats existien. Però també és cert que els reglaments són convencions entre tots els grups, que excepcionalment poden ser interpretats per a fer front a situacions excepcionals. I els tancs d'un país massacrant la població civil, o les forces d'ocupació fent màrtir a un pallaso tràgic, són situacions excepcionals. La lectura de la declaració institucional era possible fora de l'ordre del dia, per exemple. La iniciativa s'hagués pogut considerar improcedent si no hi havia acord de tots, però l'acord de tots

Mentres milers de romanesos sota la repressió inhumana i absurda de Ceasescu...

els grups polítics hi era.

I el Parlament restà silenciós, i no ha tingut ni tan sols veu per expressar el sentiment que molts d'illencs sentien davant la barbàrie i la més cruel de les injustícies. És, com a mínim, sorprenent, que hagi estat la voluntat

d'un polític que darrerament s'ha definit com a "nacionalista", la que hagi silenciats aquesta iniciativa parlamentària. *Facti et nom verba!* ■

Joan Mayol és diputat del PSM-EEM

FAJAS REINA

José Tous Ferrer, 1 - Tel. (971) 71 60 33
07002 Palma de Mallorca

dona
corseteria

J. Masdeu

Colón, 20 - Tel. (971) 71 65 58
07001 Palma de Mallorca

LA PENÍNSULA DEL CAP DE CALA FIGUERA

UN ESPAI NATURAL AMENAÇAT AL SI DEL CONTINU URBÀ PONENTÍ

Macià Blàquez Salom

L'errònia planificació urbanística municipal i la indefinició i manca de voluntat política a l'hora de gestionar els espais naturals fa perillar la preservació de la Península del Cap de Cala Figuera, un petit espai natural acorralat al terme de Calvià.

Situació actual

L'apèndix meridional del terme municipal de Calvià comprèn el Cap de Cala Figuera, es Banc d'Eivissa-illa del Toro i algunes cales encara no urbanitzades (Cala Refaubetx, Cala Figuera, Cala Portals Vells, Cala de sa Bella Dona i Cala Falcó), tal com podem veure al mapa.

Contextualitzant aquest petit reducte verge, ens adonam que marca una petita discontinuïtat a l'extensió de litoral més urbanitzat de la nostra illa. Des de Cap Regana fins a Peguera es succeeixen ports, hotels i vivendes a primera línia, formant una vertadera murada de ciment.

Però aquest i d'altres reductes costaners de Calvià són classificats com a urbanitzables al nou Pla General. La seva filosofia és contrària a tota raó: ¿per què mantenir petits trams de litoral sense urbanitzar, si de tota ma-

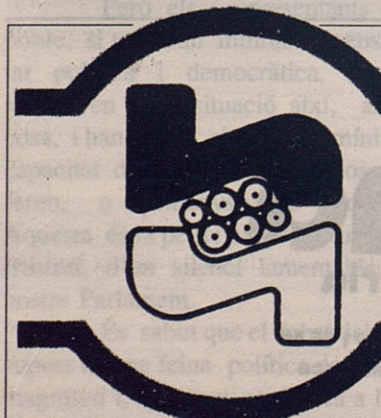
nera sofreixen un excés de freqüentació i són negligits pels seus propietaris?

Veritablement manca la fi darrera de l'Ordenació del Territori, la recerca del benestar i de l'increment de la qualitat de vida. És menester preservar aquestes discontinuïtats, a fi de minvar l'impacte visual de l'urbanització, tenir espais recreatius no urbans i mantenir la riquesa natural i patrimonial de la nostra illa.

Les terres que s'estenen des de la carretera d'El Toro i Son Ferrer a Magaluf fins la mar són poblades d'una garriga de romaní i xiprell (*Rosmarino-Ericion*) amb pins (*Pinus halepensis*), redols de savines (*Juniperus phoenicea*), sobretot propers al litoral, i comunitats de roquissar litoral amb fonoll marí (*Crithum maritimum*), i *Limonium caprariense* (*Limonietum caprariensis*). A més cal destacar la presència de ginebró (*Juniperus oxice-*

drus) d'espècies de l'alzinar mediterrà esparguera (*Asparagus acutifolius*) i mare-selva (*Lonicera implexa*) al llit encaixat dels torrents, denotant la possibilitat que el *Quercion-Ilicis* fos present abans a alguns redols. També dins l'àmbit botànic destaquen les formacions en "duna vegetal" de gran nombre d'espècies (*Phillyrea angustifolia*, *Smilax aspera*, *Pinus halepensis*, *Rosmarinus officinalis*, *Pistacia lentiscus*, *Juniperus phoenicea* i *Olea europaea* i *Globularia alipum*) al front marí de trencament de pendent del talús.

Els penyasegats i les cales compreses a la península (sobre tot l'illa del Toro, Cala Refaubetx, Cala Figuera, Cala de Bella Dona i Cala Falcó) són un immillorable refugi de gran quantitat d'auells marins: la gavina de mantell blau i la d'hivern (*Larus argentatus* i *Larus ridibundus*), la baldritja (*Puffinus puffinus*), el virot

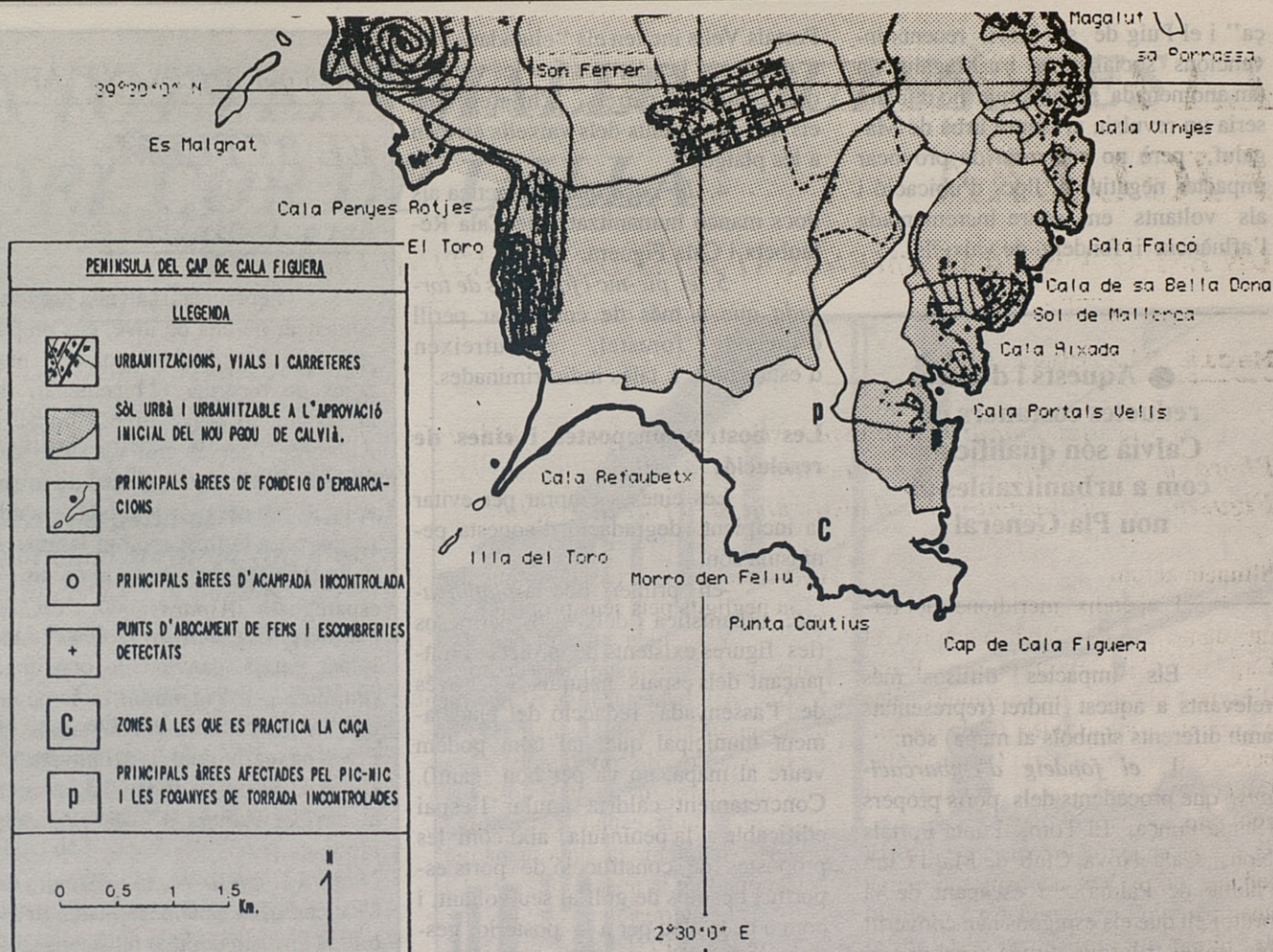

hilario

- Material Tècnic de dibuix
- Llibreria Tècnica de dibuix
- Papereria

EN CATALÀ:
Blocs impresos de factures,
albarans i rebuts.

C/. Aragó, núm. 10 Tel. 46 45 72
Palma de Mallorca
C/. Quint, núm. 3 Tel. 71 54 33

(*Procellaria diomedea*) i el corb marí (*Phalacrocorax aristotelis*), com a més freqüents i qualcun potser nidificant. A Cala Portals Vells es troben els jaciments d'arrecifs miocens més occidentals de Mallorca.

A l'actualitat tres focus d'urbanitzacions l'envolten: El Toro (vora la Cala Penyes Rotjes), Son Ferrer (al l'interior, al costat de la carretera d'El Toro) i les urbanitzacions de Cala Aixada ("Sol de Mallorca") i Cala Vinyes-Badia de Palma (com continuació de Magaluf).

Hi hem d'afegir la propietat i ocupació, encara (qui sap si per bé) del front litoral meridional per part dels militars (dins el qual es troba la torre de vigia del Cap de Cala Figuera, que juntament amb la Torre des Moro de Cala Portals Vells són els més destacats monuments històrico-artístics de la zona).

Impactes i agressions al medi natural

Diferenciem les agressions segons la seva intensitat i extensió en dos grups: els macroimpactes (efecte de l'urbanització, les infraestructures, obres públiques, etc.) que essent molt localitzats són molt intensos; i els impactes difusos (conseqüència de la freqüentació dels ecosistemes naturals, l'acampada, la caça, els abocaments de fens, el fondeig d'embarcacions, etc.) més extensos i mancó profunds.

Els macroimpactes que amenacen la península de Cala Figuera (representats al mapa amb trama fosca, com a sòl urbà o urbanitzable en l'aprovació inicial del nou PGOU) són els següents:

1. *la urbanització*. Les ja consolidades d'El Toro, Son Ferrer, Cala Vinyes i "Sol de Mallorca" que amenacen estendre's a Cala Falcó (on fa anys es feren els vials de la urbanització "Bahia de Palma", avui ocupada

per campistes incontrolats), Cala de sa Bella Dona (espai veritablement verge que l'ajuntament de Calvià començant a urbanitzar) i Cala Portals Vells (vestigi de l'empenta urbanitzadora dels anys cinquanta, avui deglutida per la garriga i el pinar).

2. *els camps de golf*. Una de les darreres dèries del nostre govern (i es veu que també de qualche consistori municipal), amenaça amb estendre els camps de Santa Ponça i Ponent (Sa Porrassa) per a fer "la ciutat del golf". Segons els mapes de l'aprovació inicial del PGOU de Calvià es preveu estendre els camps fins a la vora de la mar a Cala Refaubetx, ben damunt els savinars litorals, escanyant la península ben pel mig.

3. *els ports esportius*. També al PGOU del terme de Calvià es preveu la construcció de dos macro-ports, un a cada costat de la península de Cala Figuera: a Cala Penyes Rotjes (tañcant el continu amb "Nova Santa Pon-

ça" i el Puig de sa Sirvi, recents invencions socialistes), i a Magaluf (la tan anomenada marina, que no dubtam seria un revulsiu al centre urbà de Magaluf, però no deixaria de provocar impactes negatius al lloc d'ubicació i als voltants en veure incrementada l'afluència i fondeig de vaixells).

● Aquests i d'altres reductes costaners de Calvià són qualificats com a urbanitzables al nou Pla General

Els impactes difusos més rellevants a aquest indret (representats amb diferents símbols al mapa) són:

1. *el fondeig d'embarcacions*, que procedents dels ports propers (Santa Ponça, El Toro, Punta Portals Nous, Cala Nova, Club de Mar i Club Nàutic de Palma), i escapant de la brutor en què els espigons han convertit les seves platges més properes, fondegen al recés de Cala Falcó, Cala de sa Bella Dona, Cala Figuera, Cala Refaubetx i s'Illa del Toro. Ancores i ferretons arrabassen les posidònies, mentres molt incívics "nautistes" descarreguen les seves sentines, dipòsits fecals i fems allà mateix on es banyen.

2. *l'acampada massiva incontrolada* que afecta greument Cala Falcó i tot el seu comellar a l'estiu. La manca de senyalització i la facilitat d'accés han afavorit aquest assentament itinerant de moltes centes persones, sense abastament d'aigua, clavegaram, etc. (situació que hom diria fins i tot que fa perillar la salut dels campistes).

3. *els abocaments de fems i escombries*, com el que tristement podem comprovar a la mateixa Cala Figuera, probablement procedent de la base militar. La facilitat d'accés que proporcionen els vials abandonats de les urbanitzacions de "Bahia Palma" i

Portals Vells inciten els "ciutadans" (?) a dur fems i enderrocs fins les voreres dels camins i carrers. S'hi afegeixen els que procedents dels vaixells arriben a les platges.

4. *la caça* que es practica als llocs manco humanitzats de Cala Refaubetx i Cala Figuera.

5. *el pic-nic i foganyes de torrada* que a més de comportar perill d'incendi forestal, es nutreixen d'estassades i tales indiscriminades.

Les nostres propostes i eines de resolució

Les eines a emprar per evitar la incipient degradació d'aquesta península són:

-en primer lloc la *planificació*, urbanística i dels usos permesos (les figures existents de protecció mitjançant dels espais naturals i a través de l'assenyada redacció del planejament municipal que, tal com podem veure al mapa, no va per bon camí). Concretament caldria anular l'espai edificable a la península, així com les propostes de construcció de ports esportius i camps de golf al seu voltant; i com a peça clau per a la posterior gestió, reduir l'accessibilitat, sobretot rodada (tancant el pas de les urbanitzacions fallides de "Bahia de Palma" i Portals Vells, així com els camins forestals de Refaubetx i Cala Figuera).

-i la *gestió* de l'espai a protegir, informant als seus visitants i vigilat per evitar el desenvolupament dels usos no permesos; tals com la caça, l'acampada, les foganyes de picnic, l'abocament de fems i escombries i el fondeig d'embarcacions (obligatoriament a més de cent metres de la platja).

Els organismes implicats són l'ajuntament de Calvià, que ara redacta i tramita el seu planejament urbanístic, i el Govern Balear que té les competències de gestió del medi natural a les nostres illes. ■

Macià Blázquez Salom és geògraf i membre del GOB

LA MOGUDA PLANETÀRIA

EL BETLEM

Antoni Ginard

Per enllestir la vella dècada i començar-ne una de jove, ens prepararem un bon betlem. tot són maneres de recordar el bicentenari de la declaració dels drets humans. Almenys, per alegrar els ulls, una bona herència de les festes de la revolució francesa és la moda femenina del pit a la fresca, com la imatge de la llibertat que guiava al poble.

Els pastorets de l'est no s'aturen. Els alemanys, després de tomar parets, canvien de cop, a la prussiana. Amb la mobilització popular, a Txecoslovàquia la tardor de Praga ha fet retornar la primavera. A Bulgària es posen al dia, i comencen a arribar rumors des de l'Albània ignorada.

L'ovella negra, el règim de Ceaucescu, ha estat decapitada; fins i tot, la pressió popular ha aconseguit arraconar el comunisme fora de la llei. Sense deixar de banda el comunisme, els nacionalistes de la mar Bàltica s'enfronten directament a Moscou.

A l'altre cantó, els americans (que si no són Déu no és per manca de voluntat), amb la més gran de les hipocresies possibles, decideixen entrenar-se amb unes maniobres militars a Panamà. No per acabar la dictadura de Noriega, sinó per assegurar el domini del canal a deu anys del termini dels acords Torrijos-Carter.

Per penjar el cartell de pau en la terra als homes de bona voluntat, els marines USA aprofitaren les indulgències de la santa mare església. Aquesta institució, que mesura la paciència per segles, sempre ha tingut bons confessors. És difícil saber que hauria succeït amb uns altres protagonistes. El cert és que Noriega no era un bon escolanet.

A TOTS ELS MALLORQUINS, DES DEL COR DE L'ILLA

Cosme Aguiló

Demà, 31 de desembre, diada de Sant Silvestre i Santa Coloma, farà 760 anys que en Jaume I passava amb el seu exèrcit la porta de Bab al-Kofol de Madina Mayurqa, fins llavors en poder dels almohades, governats pel valí Abu Yahya.

Consta documentalment que des de principis del segle XIV fins el primer quart del segle XIX, la ciutat de Mallorca havia celebrat amb una gran festa commemorativa la conquesta catalana de l'Illa.

De la lectura d'un opuscle de Joan Miralles, m'és grat extreure aquest hermós fragment de la crònica de Ramon Muntaner:

"E plau-me açò que els pobladors de Mallorca ordonaren: que tots anys, lo jorn de Sent Silvestre e de Santa Coloma, que fou presa Mallorca per lo dit senyor rei, se fa professó general en la ciutat ab la senyera del dit senyor rei. En aquell dia preguen tuit per sa ànima, e totes les misses qui es canten en aquell dia per la ciutat e per tota la illa, se canten per ànima del dit senyor rei e que Déus sal e guard los deixendents seus e los do victòria e honor sobre tots llurs enemics".

Mallorca va esser repoblada de bona gent catalana, de l'Empordà, del Camp de Tarragona, del Pla de Barcelona, de la Garrotxa, del Rosselló, i d'altres contrades del Principat, bàsicament. Diu Bernat Desclot que *"així la ciutat de Mallorques e tota la illa se poblà de chrestians"*, i Ramon Muntaner que *"poblà la dita ciutat e illa tota de catalans, tots de honrats lochs e de bo"*. Avui les paraules de les cròniques regalimen damunt no-

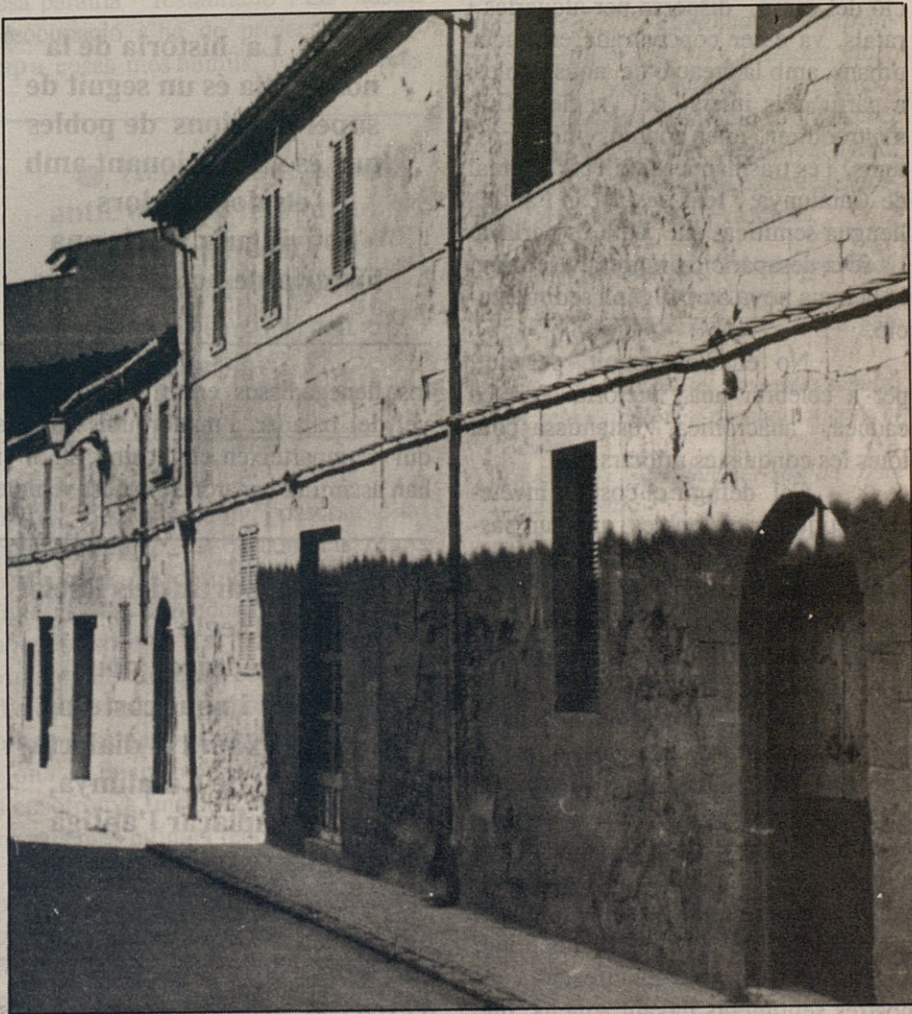
saltres, descendents d'aquells establidors aventurers que cercaven el seu pa en el nou regne enmig del mar.

Hem de fer una marrada brusca per a esgobar l'error de celebrar conquestes, a imatge i semblança d'algun poble concret. Una conquesta no és més que una ilegítima ocupació d'un territori aliè, acompanyada sovint del genocidi dels seus habitants, o de la seva submissió a règim d'esclavatge.

La història de la nostra illa és un seguit de superposicions de pobles que es van fusionant amb els dominadors nouvinguts. No és una història de

bons i dolents. Durant segles, les societats de tot el món no han tengut cap escrúpol en ocupar territoris d'altri amb pretextos religiosos que sovint amaguen interessos econòmics.

És necessari tenir present que els catalans d'aquella època eren immersos dins el sistema i no constituïen l'excepció. Els àrabs de Mayurqa varen esser foragitats de la seva terra pels nostres avis remots, que acabaren mesclant-se amb els que quedaren sotmesos i amb les altres ètnies minoritàries que des de temps llunyans eren presents a l'Illa. No podem

tampoc perdre de vista les aportacions culturals dels pobles que ens han precedit.

Fa quasi vuit centúries que aquí es va realitzar un gran canvi. Va desaparèixer, gradualment i en gran part, la població àrab, substituïnt-se per la catalana; va canviar-se la religió musulmana per la cristiana; la població del camp, dispersa per alqueries i rafals, va ésser concentrada en nuclis urbans, amb la creació de nous pobles, a partir dels inicis del segle XIV; s'introduïren nous conreus i nous costums, i es trasplantà el dialecte oriental de Catalunya, fent desplaçar l'antiga llengua semítica que aquí es parlava. La seva desaparició progressiva enriqueix la llengua nova amb alguna sedimentació.

No ens hem reunit, per tant, per a celebrar una victòria d'armes caduca, anacrònica, estantissa com totes les conquestes militars.

Cal defugir el costum inveterat d'etiquetar els pobles que han passat per la història, dins les caselles dels justs o dels pecadors, perquè qui més qui menys té la roba a l'estenedor, i perquè tanmateix allà on pareix que no hi plou, està negat de goteres.

Unes circumstàncies històriques varen fer d'aquesta terra la nostra llar i sentim la necessitat bàsica de recordar els esdeveniments condicionadors d'aquell succés, encara que sols sigui per a enfortir-nos i per a esvair l'ombra que ara amenaça la supervivència de la nostra identitat, encara que només manifestem els nostres sentiments davant aquells que voldrien veure el nostre poble humiliat, estret dins el costell de la servitud, esquarterat pels cavalls de la divisió, o penjat a la trista forca de la despersonalització. Perquè, després de més de set segles, nosaltres seguim essent els autòctons en aquest país. Aquestes cases i aquests camps, cenyits per la mar, són nostres i dels qui s'agermanen amb nosaltres en un sentiment d'amor, sense condicions, cap al terror. I som nosaltres els antics i novíssims catalans de Mallorca, no pel simple fet superficial de signar amb llinatges com *Alcover, Pons, Lluïll, Fuster, Llopis,*

Melis..., ni per la feliç circumstància d'haver obert les parpelles a la llum diàfana d'aquest bell paratge de la Mediterrània. Som mallorquins perquè estam impregnats de la parla de l'Illa, perquè feim córrer les antigues paraules, perquè injectam nova força a la vella saba dels mots mil·lenaris, fent-

● **La història de la nostra illa és un seguit de superposicions de pobles que es van fusionant amb els dominadors nouvinguts. No és una història de bons i dolents.**

los llenegadissos entre la llengua i el vel del paladar. I mallorquins són els qui comparteixen el nostre amor i han assimilat i acaronen aquest vehicle

● **A partir dels inicis del segle XIV s'introduïren nous conreus i nous costums, i es trasplantà el dialecte oriental de Catalunya, fent desplaçar l'antiga llengua semítica que aquí es parlava**

d'expressió, independentment que els seus cognoms segueixin essent *Fernández, Martín, Aguirre, Loureiro, Müller, o Newman.*

La nostra catalanitat és, seguint Pere Quart:

*...per la sang conscient o la tria,
d'una pàtria petita...*

*(...la naixença, ella sola no dona,
què és cas! nacionalitat*

als venuts, traïdors, botiflers,

ni als lacais i als servils

-declarats o secrets, vergonyants,

ni als janus tampoc, dues cares,

ni als panxuts embandats,

la fauna profusa dels bords,

*la quinta columna que llasta, enferritja,
entrebanca i fatiga la nostra esperança!*

Pels qui tenim les coses clares, perquè hem salpat del moll de la foscor, cap als horitzons oberts de la llum, perquè hem sortit de les negrures espesses que ens havien procurat les escoles franquistes, pels qui hem acabat la son, la diada d'avui-de demà, dia 31-, ha de servir, si més no, per a capçalar el compromís que hem contrènt amb el nostre poble. Amb Enric Prat de la Riba, hem de bandejar de l'esperit col·lectiu les confusions que germinen de "*la imprecisió del llenguatge usat gairebé per tothom*". I és forçós repetir un pic i un altre les diferències entre l'Estat, "*entitat artificial que es fa i es desfà*", segons les voluntats, i la pàtria "*natural, necessària, anterior i superior a la voluntat dels homes*". I és aquesta pàtria, per la qual sentim pujar l'orgull a flor de pell, que és precis defensar amb totes les nostres forces. No ens deixem engatar per la lluentor de les divises, ni per l'olor de coca, ço és: pel benestar econòmic que tenim, tot i que hem de maldar per a conservar-lo i augmentar-lo, però sense destruir ni malmenar el delicat mecanisme que el genera. El poeta santanyiner Antoni Vidal, ens adverteix així:

*Una bubota de divises clenxa
els horitzons. Som fills de vents pagans.
Afiliats a folls projectes sense
ocell, d'estiu venem somnis de plàstic.
Dels cinamons d'ahir hem fet baguls
llargs d'alumini fotogènics. Ara
un déu volat dolleja el desconsol
dels desertors. Cirrus plouen espasmes.*

Els esguerrós d'avui són la fam de demà. Hem perdut aquell antic demble mallorquí, la manya i l'esma de saber fer bé les coses, aquell equilibrat sentit de la mesura, que roman encara acantonat en els estrats més vells de la nostra societat. Ja no sabem fer ús de l'antiga i assenyada manera de fer rajar oli del setrill sense vessar-lo. No sabem llescar el pa amb el trinxet, sense encetar-nos el palps. No sabem nedar i guardar la roba. Tudam la terra.

Oblidam que la nostra illa és quasi un escull, que el perímetre de la més gran de les Balears és íntegrament abastable, a ull nu, des del Puig de Randa. I el naufragi que feim, és com una escopinada de despreci a la memòria del contemplatiu ermità Ramon, el mallorquí més universal de tots els temps. I l'esperit d'Anselm Turmeda, afina la nostra desobediència, quan gitam la concòrdia de les marines, per a subjugar novament l'Illa

que la seva protecció és de primera necessitat, constituïria per part nostra una desgraciada estretor de mires, seria no veure-hi més enllà dels oronells. Pens ara en les sacsejades que pateix el patrimoni arquitectònic i arqueològic, de vegades com a conseqüència d'un trist desconeixement de causa, d'altres pics patentades amb la malentesa paraula "restauració". La nostra preocupació s'ha de projectar també cap a coses més humils, i per tant més

● Després de més de set segles, nosaltres seguim essent els autòctons en aquest país. I som nosaltres els antics i novíssims catalans de Mallorca, perquè feim córrer les antigues paraules, perquè injectam nova força a la vella saba dels mots mil·lenaris

als estranys, amb el més gran dels deshonor. Som orbes per voluntat pròpia quan volem ignorar que cada alzinar frondós és un bé de Déu, que tots els puigs salvatges, els pocs estanys d'aigües somortes, els solcs pregonis dels torrents, els conradissos amants, els flairosos esvaïts..., tenen aquí set vegades més valor que als grans espais continentals, precisament per mor d'aquesta limitació de la qual parlava susara.

Farem la feina condreta si sortim en tropell a colapsar carrers i places, quan de bell nou ens vulguin vendre, desfressada, la immolació d'un altre espai natural. Com a mínim aconseguirem que qualcú, sense esser venedor d'ous, aprengui de comptar fins a la dotzena, i la barrera, dels sis omnipresents i reiteratius defensors de Mondragó, serà superada amb escreix, establint un rècord quasi olímpic, i ben digna de la Barcelona del 92.

Limitar els nostres esforços a la defensa del paisatge natural, tot i

● Hem perdut aquell antic demble mallorquí, la manya i l'esma de saber fer bé les coses, aquell equilibrat sentit de la mesura

fràgils, que un casal de possessió o un poblat talaiòtic, coses com els oficis tradicionals, els costums, les danses religioses, les llegendes, la cuina, i tots aquells aspectes del nostre sistema de vida preturiàtic que, com una glopada d'aire mentolat i vivificant, naveguen miraculosament damunt el crestatge de l'ona despersonalitzadora que s'ensofronya fins dins els nostres enforinyais més íntims i recòndits.

Seria un símptoma d'evolució positiva, veure que els qui ostenten el poder fessin desviar el traçat d'una carretera per no tallar un arbre singular, per no reblir una antiga bassa, o per salvar una marca sobre la roca atribuïda popularment a algun gegant imaginari.

Serem a temps a deturar el procés? És difícil fer vaticinis. Honestament, no ho sé. Però mentre aquesta llengua bategui, tendrem obratge i saó per a fer espigar la seixa de l'esperança. Una llengua que quan deim *cel, ona, dona, blau, amor*, ens uneix a la resta del nostre poble, allà deçà la mar. Un parlar que amb mots com *talent, capell, al·lot, frissar, oís*, acaramulla una immensa riquesa dialectal. Un idioma que amb paraules

com *tassó, moix, grufar*, agavella tots els mallorquins, diferenciant-los dels altres illencs. Un xerrar que, fins i tot a través del lèxic, pot delatar quina és la nostra població d'origen, amb la precisió de les coordenades geogràfiques, sense sortir de l'Illa, quan per a designar un mateix objecte, rallam de *garbellets, petges, lloses, rateres, ginyols, billestres, molles, senderets, engans, enganalls, enganadors, esparancons, agafadors, ferrets, trampes*, etc.

El poeta Marià Villangómez, des de la seva condició d'eivissenc, expressa el mateix sentiment amb aquestes commovedores paraules, adreçades als catalans del Principat:

*Puc dir terra, camí, onúvol com vosaltres
puc dir germà i sentir-me entre germans,
i quan dic pàtria dic els vostres somnis,
un regne fidelíssim pronunciat cara allevant,
on camins entre marges són de sobte veles al mar
i on la meva paraula com flor de romaní,
com fulla de figuera o d'atzavara,
aquí té la llavor antiga, als plecs d'aquestes serres.*

A punt de pagellar l'any novell, us dic tot això aquí, a Sineu, al cor de la nostra nau rocosa, al poble del pla que té teules pintades i la barcella reial, a la vila on el rei hi tenia palau, on el forat del *moix* és encara del *gat*, i on el bolet *Hydnum repandum* té el nom de *blanquet*. Us ho dic aquí, a l'ombra del campanar decantat pels santjoaners, a la vila primera, encisat pels noms patriarcalcs de *Defla, sa Torre de Montornes, Banderola, Corberassa, Serritxola, Binitaref*... Us ho dic expressant un doble anhel: que el nostre poble franquegi la porta de l'any vinent guiat pels estels dels millors auguris; que tots vosaltres, en companyia dels vostres, passeu les festes copioses de salut, abundoses d'alegria, curulles de germanor. ■

Santanyí, 22 de desembre de 1989.

Nota: Aquest parlament fou llegit a Sineu el 30 desembre de 1989.

PREMIS I DISTINCIONS 31 DE DESEMBRE DE L'OCB, 1989

Les persones premiades i distingides pel jurat i l'OCB: per la qualitat de la tasca realitzada, les iniciatives i mobilització que han produït amb la seva obra i, en definitiva, per la fidelitat a la pròpia cultura.

ACTA

De la sessió deliberadora del jurat per a la convocatòria de 1989 dels PREMIS 31 DE DESEMBRE DE L'OBRA CULTURAL BALEAR, celebrada el 4 de desembre de 1989, al local de l'Obra Cultural Balear de Palma, carrer de la Impremta, núm. 1, pral. 2a, a partir de les 19,00 h.

Hi assisteixen Bartomeu Colom, que actua com a president del Jurat, Josep M. Llompart, Marià Serra, Pilar Vinent, Joan Mas, Margalida Munar, Margalida Pons, Bartomeu Fiol, Josep Lliteres i Antoni Mir, que actua com a Secretari sense vot.

D'acord amb les bases de la convocatòria, el Jurat acorda per unanimitat concedir el *Premi Francesc de Borja Moll*, destinat a premiar la persona o grup de persones, l'entitat jurídica o l'organisme pri-

vat que en la trajectòria de la seva activitat hagi participat de manera destacada a les Illes Balears en la *normalització de la llengua, la cultura i la personalitat nacional*, a JOSEP MASSOT I MUNTANER, per la seva llarga tasca investigadora, especialment centrada en la cultura catalana, tant en els aspectes literaris com en els històrico-socials. També, per l'impuls que ha sabut donar a múltiples iniciatives culturals, algunes tan importants i decisives en els darrers anys com l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i, en un altre ordre de coses, la revista "Randa" i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

El Jurat acorda, Per majoria, concedir el *Premi Gabriel Alomar*, destinat a premiar un treball escrit o audio-

visual publicat o difós al llarg de l'any, que plantegi alternatives capaces de dinamitzar i enfortir el nostre procés de recobriment nacional, i que com a anàlisi, descripció o divulgació, faciliti la comprensió de qualsevol aspecte de la realitat present de les Illes Balears, al recull "DE LA TERRA A LA TAULA", DEL COL·LEGI PÚBLIC DE SES SALINES. És un treball modèlic en el que es troben aplicats tots els principis d'allò que hauria d'ésser l'educació escolar. Amb les activitats descrites l'escola es va convertir en un autèntic centre d'animació cultural amb capacitat per integrar en la seva tasca a mestres, alumnes, pares i altres membres de la comunitat. D'aquesta forma l'escola va poder recollir tota l'experiència de les tradicions, la cultura i els homes del seu

entorn. El resultat de l'experiència demostra que la realitat és el millor dels llibres escolars i la descoberta d'aquesta, el millor dels mètodes pedagògics.

El Jurat acorda, per unanimitat, concedir el Premi Miquel dels Sants Oliver, destinat a premiar una obra d'investigació editada al llarg de l'any, sobre qualsevol aspecte de la realitat passada o present de les Balears, a ANTHONY BONNER, per la seva edició de les *Obres selectes de Ramon Llull*, que permet una visió extensa de tota la producció d'aquest autor, i articula en una mateixa interpretació els seus diferents aspectes: filològic, literari, apològic i altres.

El Jurat acorda, per majoria, concedir el Premi Emili Darder, destinat a premiar iniciatives o experiències en el camp de l'educació, especialment orientades cap a la normalització del català com a llengua vehicular de l'aprenentatge, la renovació pedagògica o l'educació medioambiental, a l'ASSOCIACIÓ ILLENCA PER A LA RENOVACIÓ EDUCATIVA (AIRE), que ha desenvolupat la seva tasca des de fa onze anys en grups de treball d'ensenyants i sobretot mitjançant les SETMANES DE RENOVACIÓ EDUCATIVA; aquestes setmanes han possibilitat a professionals de l'ensenyament de tots els nivells, de trobar-se, investigar i elaborar propostes didàctiques sobre diferents parts de Mallorca (zones humides, Pla, muntanya, llevant, etc.)

El Jurat acorda, per majoria, concedir el Premi Bartomeu Rosselló-Pòrcel, destinat a premiar una persona jove que hagi destacat en el terreny de l'animació cultural, de la investigació artística, humanística, científica o en el camp de la creació, a MIQUEL CARDELL I SANTANDREU, poeta i periodista,

El jurat dels premis: Joan Mas, Francesca Ferrer, Marià Serra, Bartomeu Fiol; Caterina Ortega, Josep Lliteras, Encarnació Viñas i Josep Maria Llompart.

que ha aconseguit vehicular a través dels programes de Ràdio 4, una informació cultural seriosa, tot fent bandera del compromís amb la pròpia terra de forma divertida i entretinguda.

El Jurat acorda, per majoria, concedir el Premi Bartomeu Oliver, destinat a premiar una tasca desenvolupada dins l'àmbit concret d'un poble, d'una barriada ciutadana, d'un sector professional o social; o la realització d'accions de dina-

mització cultural, de recuperació lingüística, de revalorització de la cultura popular, a la FEDERACIÓ D'ASSOCIACIONS DE VEINS DE PALMA, pel seu paper de coordinació i promoció de la dinamització popular a les distintes barriades de Ciutat, per la recuperació i consolidació de les festes i celebracions populars, per la lluita permanent per aconseguir un millor aprofitament del medi urbà despertant la consciència d'esser veïnats i per l'esforç a

estendre l'ús del català com a vehicle de difusió de la seva tasca amb la dificultat de fer-ho en un medi majoritàriament no catalanoparlant.

Finalment el Jurat vol mencionar els mèrits rellevants que es donen en el conjunt de l'obra d'investigació històrica, centrada especialment en els teixits i la indumentària, de Mossèn BARTOMEU MULET I RAMIS de Sineu, al qual s'atorga una menció al Premi Bartomeu Oliver, integrat pel llibre "Els noms de lloc del Terme de Selva" que inclou el no menys important "Mapa Toponímic del Terme de Selva", al qual s'atorga una Menció al Premi Miquel dels Sants Oliver.

Les distincions

D'altra banda, la Junta Directiva de l'Obra Cultural Balear va atorgar les següents distincions, destinades a reconèixer els valors de fidelitat i arrelament a la cultura del país:

MARIA VILLANGOMEZ I LLOBET, per la seva dilatada obra de perseverança i lleialtat amb el seu poble per mitjà de la tasca docent, la col·laboració a revistes i diaris i la producció poètica i literària en català iniciada quan no era permès publicar en la nostra llengua. Medalles d'or de la comunitat autònoma de les Illes Balears i del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, Fill Il·lustre de la Ciutat d'Eivissa, Creu Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, President d'Honor de la Comissió d'Eivissa i Formentera del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Medalla de Plata de la Universitat de les Illes Balears, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

A CLIMENT CARAU I ARBONA, president de l'Obra Cultural de 1970 a 1978, farmacèutic i analista, la seva preocupació científica no l'allunya d'actuar en la forma adient d'oposició a la dictadura: activisme i clandestinitat conjugades amb l'acció cultural. Promotor de la revista LLUC, animador constant del mallorquinisme polític, fundador del Grup Blanquerna d'estudi i reflexió nacional, premi de la Fundació Jaume I de Catalunya. En el laboratori d'anàlisis clíniques es produeix el fet insòlit de voluntat lingüística en el camp de l'empresa privada de Mallorca d'emetre tota la documentació en català ja des del seu origen.

Al matrimoni JOSEP M. MAGRI-NYA BRULL i PAQUITA BOSCH CAPO, treballadors tenaços en la defensa dels valors lingüístics i culturals del nostre país. El 1965 s'incorporen a l'escoltisme i

hi fan feina des de diversos llocs de responsabilitat fins el 1985. Escriuen el llibre "Converses sobre escoltisme. 25 anys d'escoltisme a Mallorca"; membres del secretariat executiu de la Comissió Territo-

rial de les Illes Balears del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana; col·laboradors de l'Obra Cultural i de la revista "El Mirall"; co-fundadors del Grup Blanquerna.

Josep Massot i Muntaner recull de mans de Josep A. Grimalt el premi "Francesc de Borja Moll".

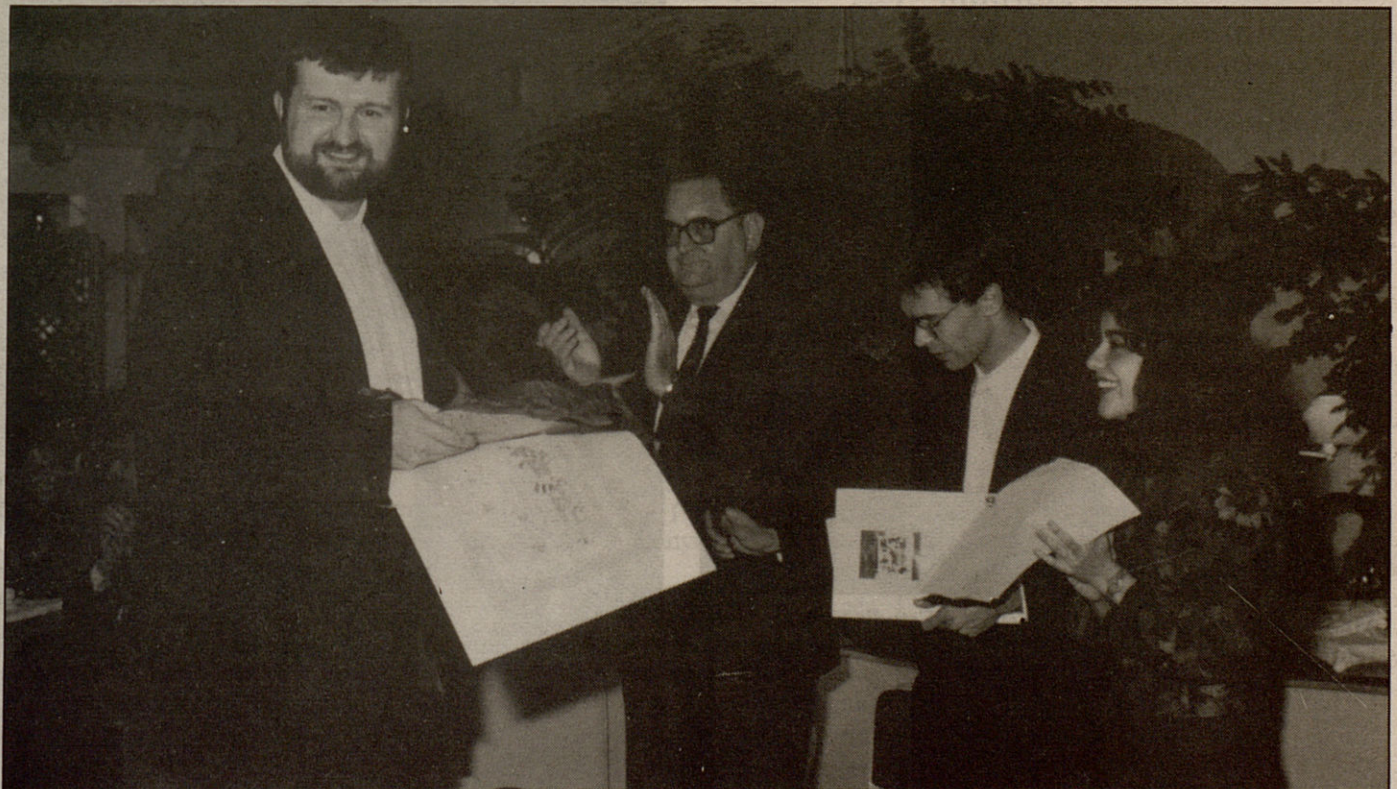
Ferran Gomila Iliura a Anthony Bonner el premi "Miquel dels Sants Oliver".

Antònia Burguera recull en nom dels mestres que coordinaren el treball "De la terra a la taula" efectuat pel Col·legi Públic de ses Salines, el premi "Gabriel Alomar" que li dona Pere Rosselló.

El premi "Bartomeu Oliver" va ser concedit a la Federació d'Associacions de Veïns de Palma. Climent Picornell en fa lliurament al president de la Federació, Francesc Mengod.

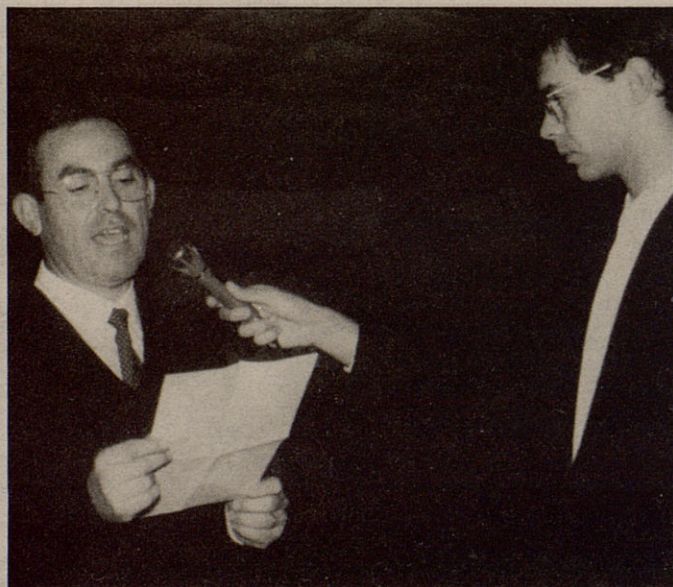
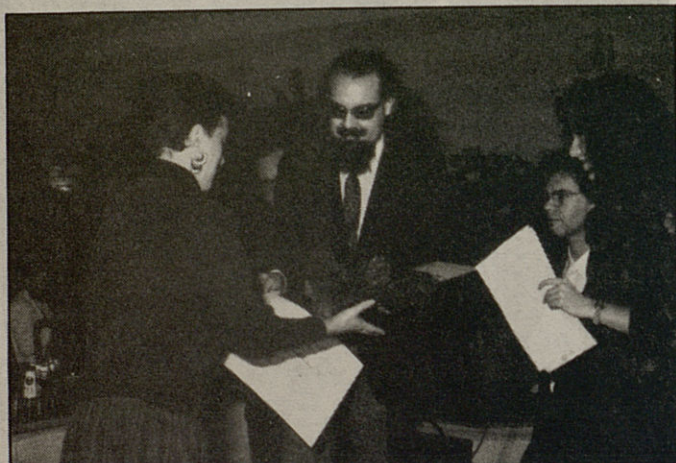

El jove poeta i periodista Miquel Cardell, guanyador del premi "Bartomeu Rosselló-Pòrcel", amb el portaveu i membre del jurat, Bartomeu Fiol, i els presentadors Maria Pau Janer i Joan Boyer.

"L'OCB distingeix a J. M. Magrinyà i Paquita Bosch per la seva constància i dedicació desinteressada en les tasques de recobriment del país", consta a la placa que reben d'Aina Moll.

El premi "Emili Darder" s'atorgà a l'Associació Il·lenca de Renovació Pedagògica (AIRE). Pere Carlos el dóna a Magdalena Ferrer.

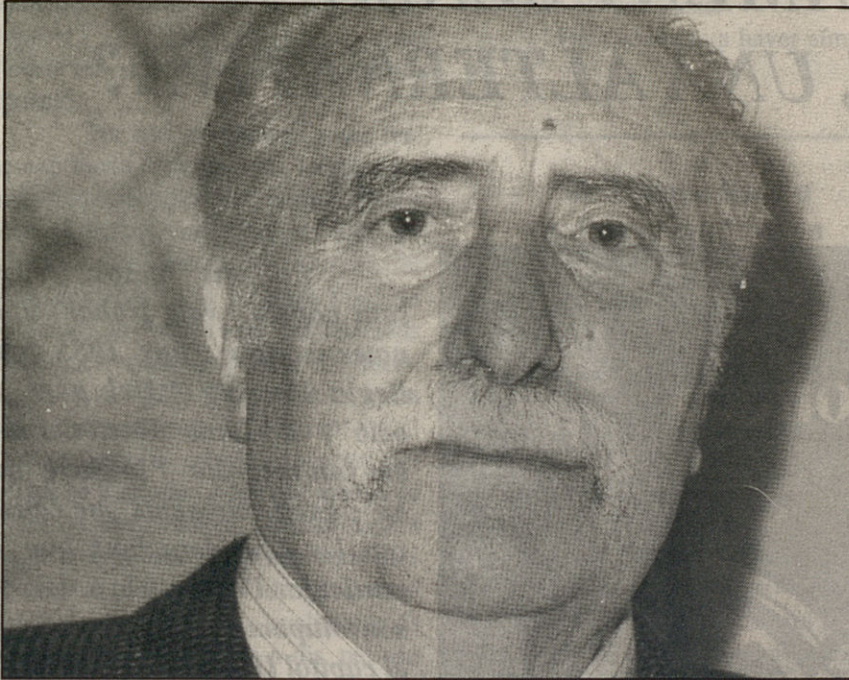

Marià Serra, vice-president de l'Institut d'Estudis Eivissencs, va rebre la distinció amb què l'OCB va reconèixer la labor del poeta eivissenc Marià Villangómez.

Bartomeu Colom dóna la placa en què se significa la dilatada activitat de Climent Garau efectuada en favor de la recuperació nacional.

ESCRIT QUE VA TRAMETRE MARIÀ VILLANGÓMEZ

Senyores, senyors:

M'hauria agradat en alt grau poder assistir a aquest acte de l'Obra Cultural Balear, en què una institució que tant ha treballat per la nostra cultura i la nostra llengua ha volgut distingir algunes persones, entre les quals em compt per la vostra benvolença; i m'hauria complagut molt poder pronunciar-hi en persona unes paraules de regreïament. Problemes de salut m'han impedit de fer el desitjat viatge, però no he volgut que unes paraules escrites deixassin de substituir, si més no, la meua pròpia veu.

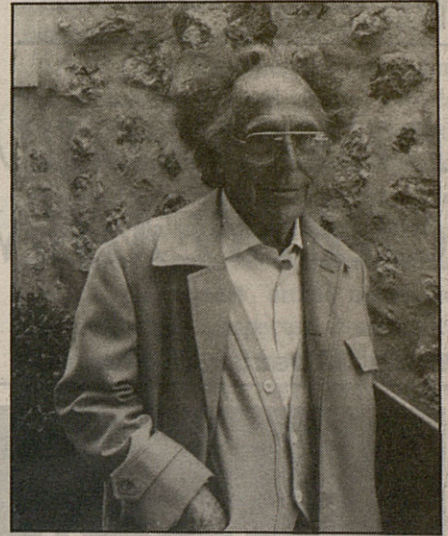
Record molt bé la primera notícia que vaig tenir dels propòsits de l'Obra i la persona, de mi molt estimada, que me la va proporcionar. En una llarga espera entre dos avions, a l'aeroport de Palma, vaig tenir la satisfacció de trobar-me amb l'enginyer i poeta senyor Miquel Fortesa, i d'aquella felicitat trobada va venir la meua adhesió immediata al projecte que el recordat amic em va exposar. Des de l'any 1942 em vaig relacionar amb aquells continuadors

de l'Escola Mallorquina, amb l'admirat i benvolgut Miquel Ferrà al capdavant, així com amb l'eminent filòleg Francesc de Borja Moll. El senyor Miquel Fortesa era un d'aquells poetes, que tan gran exemple de fidelitat i d'amor a les nostres lletres i a la llengua catalana em varen donar, a mi que venia amb els meus versos de l'aïllament d'Eivissa.

Des de la naixença de l'Obra Cultural Balear, n'he valorat la constància, la fermesa, l'eficàcia, la fèrtil activitat, no sempre enmig de circumstàncies favorables, en aquella fe i en aquells propòsits que tots els que hi pertanyem hem sentit profundament.

Per tot això, encara és més intens el meu reconeixement a la distinció de què som objecte. Vull acabar expressant, amb el meu agraïment, el desig més vehement de noves i extenses consecucions en la tasca difícil i exemplar de la nostra Obra Cultural Balear.

M. Villangómez

L'OCB i EL MIRALL agraeixen vivament a **Josep Coll Bardolet** el dibuix i l'edició que va fer expressament per al sopar dels "Premis 31 de Desembre" d'enguany, dibuix que tenim la satisfacció de reproduir a la portada d'aquest número d'EL MIRALL.

Al mateix temps feliciten **Josep Coll Bardolet** per la Creu de Sant Jordi que recentment li ha concedit la Generalitat de Catalunya i amb la qual aquesta Institució distingeix personalitats i entitats que s'han prestigiats per la seva obra cultural o pel seu compromís cívic.

A les pàgines en què es publica l'entrevista que Pere Rosselló i Joan Perelló fan a l'escriptor manacorí **Miquel Àngel Riera**, s'informa que aquest acaba de rebre el Premi Joan Pla de novel·la. EL MIRALL i l'OCB es complaueu a felicitar-lo pel reconeixement de què ha estat objecte la seva obra literària.

DESENVOLUPAMENT SENSE CREIXEMENT, UNA ALTERNATIVA?

Pere Albertí i Huguet

Luis Racionero

Del paro al ocio

XI Premio Anagrama de Ensayo

EDITORIAL ANAGRAMA

Fa uns mesos, repasant papers, vaig trobar unes notes escrites l'any 1985 quan llegia l'assaig "Del paro al ocio", de Lluís Racionero, i em van recordar l'impacte que en aquells moments me causaren les consideracions que en particular l'autor feia sobre desenvolupament i creixement, en el capítol II.

Convé tenir clara la distinció entre els conceptes de *creixement* i *desenvolupament*. El primer implica només un augment dels diversos béns i serveis econòmics -per tant, una major producció, constant i continuada-, mentre que el segon du implícita una consideració relativa a la qualitat d'aquests béns i serveis, i suposa una determinada i concreta estructura del sistema econòmic.

D'això no es desprèn que els dos termes siguin dependents; així, per tant, pot haver-hi desenvolupament sense creixement.

Ningú no posa en dubte avui que el procés que es viu, dins l'àmbit econòmic, és d'un creixement accelerat i en molts de casos exponencial. Tampoc ningú no dubta que aquest creixement suposa l'enriquiment immediat per a alguns, i en el millor dels casos, per a uns altres el millorament de les condicions de vida, mesurades sota l'òptica de més grans possibilitats per adquirir béns de consum. Val a dir, també, que hi ha gent que queda exclosa d'aquest procés de transferències de béns.

Per ventura ha arribat el moment de reflexionar sobre si aquest tipus de creixement és, ara per ara, en si mateix desitjable, quan s'ha convertit en un fi i com a tal tot s'hi ha de sotmetre. I deim això en funció dels costos socials col·lectius que s'observen provinents de l'esmentada situació.

Per citar-ne alguns i sense fer-ne cap mena d'exageració, ja que són, malauradament, uns fets comprovables pels ciutadans, mencionem els següents: la destrucció del territori, el medi degradat pels diversos tipus de pol·lució, la burocràcia, les relacions més impersonals, la pressa, el trànsit, la pèrdua de signes d'identitat, la baixa qualitat dels articles de consum, etc.

Seguint el fil conductor del treball de Racionero, no puc menys de pensar si efectivament i d'una manera majoritària s'està complint que dins l'àmbit de les unitats de producció l'èxit de les empreses s'avalua només pel benefici obtingut, és a dir, pel seu balanç econòmic, i dubt que el seu balanç social sigui analitzat, o si ni tan sols se fa. Respecte els consumidors, si el plantejament només és tenir cada vegada més, anant incorporant noves necessitats que cal satisfer, això obliga a uns majors esforços per aconseguir més alts nivells d'ingressos. I fent referència al sector públic, si s'ha optat per deixar el mercat el més lliure possible amb poques interferències, és perquè es creu que s'autoregularà tot corregint-ne els desequilibris.

L'antic lema o màxima grega "res en excés", ja no té cap sentit. Aquest paràmetre ja no respon a les exigències de la nostra societat, si bé és cert que el fet que no hi respongui no vol dir que no hi hàgim de fer referència quan parlem de "qualitat de vida".

La gran responsabilitat que tenen els estudiosos de la ciència econòmica actual és saber trobar alternatives a l'actual sistema econòmic substituint-lo o complementant-lo amb un altre no alienant ni agressiu, més serè i amb sentit de la mesura, de l'equilibri i de la solidaritat.

Els economistes estan preo-

cupats per mesurar el PNB i estudiar la seva evolució com a indicador de l'estat general de l'economia. Però encara no hem incorporat els indicadors socials de l'estat de la qualitat de vida que tenen els ciutadans.

Hi comença a haver símpto-

● L'antic lema o màxima grega "res en excés", ja no té cap sentit. Aquest paràmetre ja no respon a les exigències de la nostra societat

mes socials i materials que fan intuir que un creixement sense control podria no ésser, a llarg termini, convenient.

La qualitat de vida, en si mateixa, és un aspecte de la realitat social que no hi ha dubte que tothom

● Els economistes encara no hem incorporat els indicadors socials de l'estat de la qualitat de vida que tenen els ciutadans

desitja i que ningú no posaria cap inconvenient a acceptar-la, però fins que no ens afecta no esteim disposats a defensar-la. Com quasi sempre, la situació se va degradant de mica en mica i, evidentment, n'hi ha que comencen a patir-la abans que d'altres.

L'alternativa a un creixement en quantitat pareix que hauria d'ésser el creixement en qualitat. D'altra banda, una alternativa sempre du implícit un canvi i, aquest, una presa de consciència col·lectiva. La limitació del crei-

xement, per tant, no és una qüestió tecnocràtica sinó més aviat filosòfica.

Lluís Racionero, en un punt del seu assaig afirma el que per a mi és un poc la clau de tot això. Diu: és mitjançant el diàleg de la vida pública com s'arriba a la tolerància, a la ironia i a la noció de la mesura, característiques totes elles de les societats avançades.

En aquest article només he comentat alguns aspectes d'un model que, per descomptat, és més ampli i que exigiria un treball més complet per exposar-lo. Si més no, però, vull fer referència, encara que sigui per damunt, a una característica bàsica referida al desenvolupament. Es tracta de la descentralització.

L'especialització funcional que provoquen economies d'escala (reducció de costos, augments d'eficàcia) és encara argument per a les grans concentracions, si bé cal preguntar-nos si no ha arribat el moment d'organitzar-nos d'una altra manera, amb una ordenació del territori sense subterfugis, amb una potenciació i defensa de regions naturals, amb definicions de comarques i d'"hinterlands" econòmics potenciats per dotacions d'infraestructures.

Vull citar, per concloure, unes paraules del llibre comentat que l'autor atribueix a Keynes dites durant l'època de la Gran Depressió de 1930: "Valorarem els fins sobre els mitjans i preferirem allò que és bo a allò que és útil. Però alerta, encara no ha arribat aquest moment. Durant cent anys més ens haurem d'enganyar pensant que el que és bell és el que és brut i el que és brut és bell, perquè el que és brut es pràctic i el que és bell no". ■

Estiu 1989.

Pere Albertí Huguet és economista

NOTA: obra citada, "Del paro al ocio". de Lluís Racionero. XI Premi Anagrama d'Assaig. Editorial Anagrama.

ECONOMIA

CARLES GASÒLIBA: ESTRATÈGIES ECONÒMIQUES PER A L'EUROPA DEL 93

Joan Bover i Serra

El passat 17 de desembre, en el marc del seminari El futur a les Illes, organitzat pel Grup Blanquerna, l'euro-diputat Carles Gasòliba va exposar sota aquest títol una panoràmica sintètica i concisa, molt aclaridora, de la situació actual de l'Europa econòmica. Una situació que ha canviat en ben poc temps i de manera inesperada a partir de les transformacions polítiques sofertes pels estats de l'est. Les transformacions, segons Gasòliba, suposen el final de la divisió bipolar del món econòmic i fomenten una tendència a l'eixamplament bastant notable.

Avui, tota l'atenció s'adreça als canvis en aquells estats i en la manera com influiran en l'economia de l'Europa dels Dotze. L'interès de què varen esser objecte els estats espanyol i portuguès, doncs, ha minvat. Hom ja no gosa dir, com va fer qualcú, que aquestes dues incorporacions reequilibraven les forces de la Comunitat.

Així el panorama, el paper de la República Federal Alemanya es presenta extraordinàriament important. Bastarà dir que aquest estat, d'una capacitat econòmica desmesurada, té una de les monedes més fortes, el marc, que fins ara ha experimentat catorze revaluacions i està a punt d'experimentar-ne una altra. Cal afegir-hi la possible reunificació alemanya, un objectiu que passa per damunt de tot i que els alemanys desitgen sense cap dubte.

Alemanya Occidental pot proporcionar moltes coses a l'est, les tècniques de gestió empresarial i els crèdits necessaris per dur endavant l'impuls tecnològic i, fonamentalment, l'idioma. A la vegada, en pot rebre

nous mercats i primeres matèries. Polònia, Txecoslovàquia o Hongria ofereixen una casta de productes no competitius per a estats com el francès o el britànic, desenvolupats a bastament, i en canvi més atractius per als no tant desenrotllats, com l'estat espanyol. Un atractiu, però, que pot suposar també un perill. Els productes als quals ens referim són bàsicament els manufacturats, com teixits i automòbils, que també es fabriquen aquí. Més formats i amb recursos importants, els països de l'est estan prou en condicions de fer-nos la competència, ara que albiren nous mercats més enllà de les seves fronteres tradicionals. Mentrestant, a nosaltres ens fa falta el domini dels mercats exteriors o, més ben dit, dels que abans anomenàvem "exteriors" i que ara, amb l'ingrés a la CEE, són també "nostres". Ens manca, a més, l'assoliment d'uns nivells tecnològics

adients amb la qualitat d'altres estats. De moment encara no estam preparats per fer l'adaptació a les noves tecnologies i, per això, i tornant al principi, estam marginats del sector de la informàtica, per exemple, i ens hem de resignar al de les manufactures, algunes de les quals, val a dir-ho, gaudeixen d'una qualitat molt alta, tot i que no és aquesta la tònica general.

El problema no acaba aquí: no ho arreglarem solament modernitzant la infraestructura. La solució comença des de baix de tot i passa, per exemple, per les comunicacions; no només es tracta de millorar aeroports i carreteres, sinó d'apuntar-se a les darreres novetats en el camp tecnològic i fer-hi feina: el Tren de Gran Velocitat

i la telecomunicació per satèl·lit. Cal reestructurar igualment l'educació com a base primordial. L'estat espanyol està molt endarrerit en aquest sentit i els seus esforços s'haurien de concentrar sobretot en dos punts: la millora de la capacitat idiomàtica i dels estudis de formació professional.

● **Més formats i amb recursos importants, els països de l'est estan prou en condicions de fer-nos la competència, ara que albiren nous mercats més enllà de les seves fronteres tradicionals**

El Principat de Catalunya va ésser pioner a començar aquesta tasca, perquè aviat es va adonar que calia sortir dels límits de l'estat espanyol si

volia créixer de veres. L'objectiu es va aconseguir amb l'entrada a la Comunitat, però l'entrada es va fer justament quan, a partir del 1986, el pols de la Comunitat s'accelerava força per mor de l'Acta Unica, la qual entrarà en vigor el 1992. L'estat espanyol no ho va tenir gaire en compte quan negociava les condicions d'ingrés i, com a resultat, Catalunya i les Illes Balears hem esdevingut dues de les comunitats menys afavorides. D'una banda hem de generar la riquesa que compensa la d'altres zones pobrament desenvolupades (dins l'estat seria el cas d'Extremadura, per exemple); de l'altra, ens consideren prou rics com per no haver de rebre cap ajuda de l'organització econòmica. En el cas de les illes, cal afegir que la CEE no ha demostrat fins ara interès per qüestions turístiques, encara que en el darrer any ho hagi començat a fer de manera molt secundària i esquemàtica, és clar.

Gasòliba acabà dient que aquesta relació de mancances no ens ha de fer recular. Més aviat ha d'actuar

com a estímul per superar les adversitats. Ultra el panorama mediocre, hi trobarem un grapat de qualitats encoratjadores. Tenim, per exemple, una certa cultura empresarial i durant els tres anys darrers l'hem feta servir amb bons resultats. Tenim a les illes la renta per càpita més alta de l'estat, i malgrat

● **No només es tracta de millorar aeroports i carreteres, sinó d'apuntar-se a les darreres novetats en el camp tecnològic i fer-hi feina**

que això no significa haver superat el futur, ni a prop fer-hi, si que evidencia l'existència d'alguns pilars sobre els quals començar a bastir-lo. Com va manifestar Carles Gasòliba, no hem perdut el tren, encara. ■

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

1990

Son Rapinya
Llac de Banyoles, s/n.
C.P. 07013

Son Ximelis
Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

Rafal Vell
Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

Gènova
Barranc, 2
C.P. 07015

Establiments
Pça. Immaculada, 3
C.P. 07010

Sant Jordi
Bauçà, 31
C.P. 07199

Arenal
Pça. G. Rul·lan Garcías, 5,
1er pis. C.P. 07600

Coll d'en Rabassa
Bailèn, 38
C.P. 07007

Blanquerna
Sant Joaquim, 9
C.P. 07003

Son Gotleu
Regal, 105
C.P. 07008

Sa Indioteria
Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

Polígon de Llevant
Ciudad de Querétano, 3
C.P. 07007

Molinar
Xadó, 7
C.P. 07006

Horari
Dilluns a divendres: 15-21 h.
Dissabtes: 10-14 h.

Cort
Pça. Cort, 1
C.P. 07001

Horari
Matins: 9'30-13'30 h.
Horabaixa: 17-20 h.
Dissabtes: 9'30-13 h.

LA SOCIETAT PRE-TURÍSTICA

EL TREBALL DE SELLETER: MATERIALS, EINES I PECES

Antoni Ballester/Antoni Gonzàlez

En els temps que corren sembla que el treball artesà tendeix a extingir-se per la mateixa dinàmica del progrés; són molts els oficis artesanals que estan passant, o han passat ja, a formar part de la història.

En aquest article tractarem, des d'un enfocament antropològic-cultural, de l'ofici de selleter, destacant l'aspecte referit a l'instrumental, les matèries primeres i les peces (construcció, utilitats, parts, etc.). Es tracta d'una síntesi d'unes entrevistes realitzades a selleters de Campos¹ i de Felanitx² en las quals procuram posar de relleu els elements més característics de la seva feina.

Els selleters són artesans que treballen el cuir adobat i altres materials per transformar-los en guarniments per a bísties. Les matèries bàsiques que empren són: cuir de bou, pell d'ovella i, ja no tant, pell de cavall, de cabrit, de porc,... Altres materials són: el fil enserolat; el pèl de conill, la crin i el rostoll o bé, més modernament, la borra, per omplir selletons o colleres; la palla banyada i cordes gruixades per fer la riscla; ullastre (n'hi ha que també empren garrover) per fer les costelles; hule i malasquí per folrar els cabriols i lona per les colleres i els selletons.

Les eines usades són les següents: agulles, alenes, "cuxilles", passadores, anyita, mitja lluna, "cortacantos", tisores, tenalles, grifa, gafes, compàs (o màquina de tallar rodó), màquina de tallar, màquina de tallar soletes, màquina de foradar, màquina

El selletó va sobre l'esquena de l'animal.

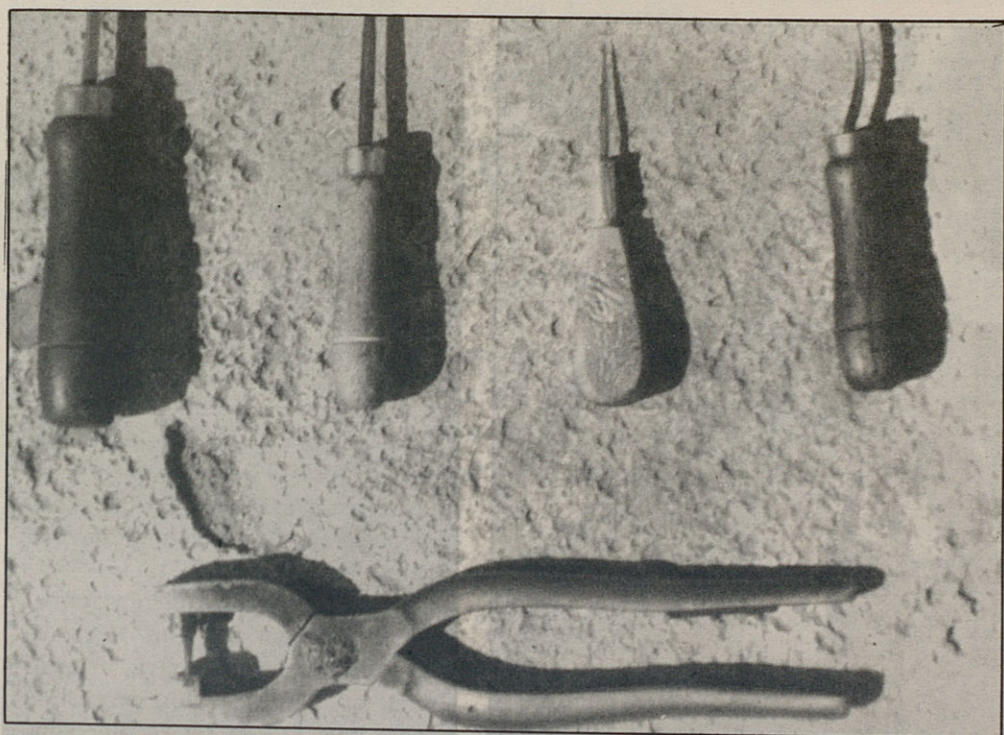
de rebaixar, emborradors (tort, dret, amb forat) i patrons per a les diferents peces.

Quant a les peces que fan aquests artesans, a la seva utilitat, i al procés d'elaboració, sintetitzam el que ve a continuació:

-La **collera**: la du l'animal passada pel cap i va agafada als braços del carro; serveix per estirar el carro.

Pot ser de pell o de lona; també n'hi ha de lona que van folrades de pell a la part que està en contacte amb l'animal.

El procés per fer-la és aquest: es talla el tros de pell (normalment, d'ovella) o de lona que es necessita i es cus per formar una espècie de bossa oberta pels dos caps; llavors es fa la riscla (es una verga feta amb palla banyada fermada molt estretament al voltant d'una corda gruixada) que des-

Eines habituals en l'ofici de selleter.

prés es passa per dintre de la collera i es cus aquesta. Una vegada fet això, la collera s'omple de pèl de conill i de rostoll; seguidament la collera es va voltant a cops de maça fins que els dos caps d'aquesta es toquen, unint-se ambdós amb tres fils de cànem; finalment, la collera es passa a un motlo en forma de con truncat, perquè agafi la forma definitiva. Si la collera és de pell, es fan totes aquestes feines amb la pell banyada, que no es deixa eixugar fins que es posa al motlo. Després se li afegeixen les costelles, les tapes (normalment de cuir de bou), els vencillons, els aletons, la clau, les corretges (per obrir i tancar, que es posen després d'haver tallat els tres fils de cànem de què hem parlat abans) i les argolles.

Així, les parts de la collera són: el cos, els taps, les tres corretges que la tanquen, les tapes, el refort (que folra la riscla on s'obri la collera), la clau, les costelles (aguantades per les travilles), els aletons, els vencillons i les argolles (de pell o de ferro).

-El **selletó**: va sobre l'esquena de l'animal i part damunt del selletó hi passa el sofre, que va agafat als braços del carro. El pes del carro descansa, doncs, damunt el selletó.

N'hi ha de diferents mides, les quals corresponen a cinc tamanyes de bastiment, que són de petit a gros els següents: el nombre 1, per someretes algerines; el nombre 2, per cavallets "navarros" (els ponis); el nombre 3, per a bísties de la pagesia; el nombre 4, per a bísties que carretejaven; i el nombre 5, per a grans bísties que han de fer feines especialment feixugues.

El procés d'elaboració d'aquesta peça és el següent: primer s'agafa el bastiment de fusta i se li posen tres planxes de ferro, una davant (que es diu ferradura), una darrera i una altra davall; després es folra tot això de cuir (per a fer aquesta feina el cuir és banyat), que va unit al bastiment mitjançant tatxes; després es fa el coixí, que s'omple de pèl de conill, posant també a la part que ha d'anar en contacte amb el bastiment, rostoll, i a la part que ha d'anar en contacte amb l'esquena de l'animal, pèl de bístia; el coixí llavors es ripunta i s'uneix al bastiment, cosint-lo al cuir amb el qual aquest havia estat folrat anteriorment. Unit al selletó pròpiament dit, va el cingle, que passa per davall la panxa de l'animal i aguanta el selletó.

Les parts del selletó són (a més de les planxes i el bastiment que

duu dintre): el coixí, les anelles, i el cingle (en el cas de les guarnicions "angleses" es diu ventrillo).

-El **sofre**: és una trinxa gruixada de pell (sol estar formada per tres fulls cosits, a vegades pot ésser un poc més gruixada o més prima) que passa per damunt el selletó i té dues baules a cada banda per on s'hi passen els braços del carro; evita que aquest caigui cap avall. La **barriguera** és semblant al sofre, també es una trinxa que té la gruixa de varis fulls de pell i té dues baules a cada cap per on van passats els braços del carro, però sol ésser més prima i va col·locada davall la panxa de l'animal; serveix perquè el carro no s'alci. Les **reculeres** són un conjunt de trinxes de pell

que van col·locades a la part de darrera de l'animal i serveixen per a fer el carro arrera; les seves parts són: la retranca, el creuer, la llomera (el creuer i la llomera units s'anomenen montant) el coixinet, la faixa, els reculants, i els francalets. Les **cabeçades** van al cap de l'animal; les seves parts són: la testera, els corretjons, la frontera, la trencafila, la sotabarra, les ulleres, les puntes i la morrera o muserol. Les cabeçades juntament amb les regnes i la brilla serveixen per conduir l'animal.

Totes aquestes peces anteriors tenen un procés d'elaboració que consisteix essencialment en tallar i cosir trinxes de cuir.

La majoria de guarnicions són les que els selleters denominen "comunes" o per "fer feina"; però també hi ha les anomenades guarnicions "angleses", per a carretons i cabriols, que són més luxoses; les guarnicions per a galeres, que són com les de feina, però més petites; i les guarnicions per a cabriols tirats per cavalls de competició, que són diferents i es caracteritzen pel piteral, que és la trinxa de cuir folrada de feltre a la banda que està en contacte amb el pit del cavall i que és on aquest fa la força.

Per acabar, volem afegir que

Les cabeçades, juntament amb les regnes i la brilla serveixen per conduir l'animal.

aquest ofici que té centenars d'anys d'antiguitat, ha minvat de forma considerable durant el present segle, tant, que si fa unes dècades encara es podien trobar alguns artesans d'aquest tipus a molts dels pobles de Mallorca, ara, els qui resten a tota l'illa, es poden comptar amb els dits de les mans. El problema més greu amb què es troba aquesta feina és que cada vegada es redueix més el seu camp d'acció,

degut, sobretot, a la substitució de les bísties per màquines (tractors, camions, cotxes,...).

Antoni Ballester Miró i Antoni Gonzàlez Olivares són autors d'un treball més ampli sobre els sellers de Mallorca. El present article n'és un resum. Les fotos són dels autors. ■

NOTES

1. On encara en queda un en actiu: En Sebastià Ballester Gayà. (a) "Bónjesús"; i quatre de jubilats: En Damià Mulet Jaume (a) "Canya", N'Andreu Mas Martí (a) "Bestard", En Jaume Oliver Vadell (a) "Oliveret" i En Jaume Taberner Sala (a) "Lluent".
2. On ja només en queden dos que estan jubilats: En Joan Prohens Barceló (a) "Lluqueter", i en Miquel Gomila Maimó (a) "Ponsoller"; i un que ara fa de tapisser: en Guillem Cifre Sagrera.

EL SECRET

Maria Josep Frau

Vaig arribar a Barcelona i no ho sabia. A Mallorca no se'n sabia res. Però era allà. Tot just me'l vaig trobar en posar el peu dins la terminal de l'aeroport. Ara veig que era un indici, un avançament del que havia de passar, però jo encara n'estava al marge.

Lentament prenia forma; s'apropiava del que fins aleshores havia estat meu. El canvi, independent de qualsevol altre procés de transformació, va ser indolor (fins i tot els metges barcelonins asseguren que no és nociu). A mi em bastaren dues setmanes. Catorze dies per modificar la trajectòria de vint anys de vida.

El dia en què ja no em des-torbaren les empentes per la Rambla, ni les trepitjades al metro -que tant havia maleït dies abans- i tampoc les colzades a les escales mecàniques, amunt i avall, i em sentia indiferent davant l'alè alié que tantes vegades dins el tren havia envaït la meua intimitat, vaig comprendre que ja era un d'ells.

Ningú no em miraria mai més de forma estranya. Des d'aquell moment ens inquietaríem per les mateixes coses; compartiria amb ells la rialla i el plor.

Si mai s'havia lliurat un combat, jo l'havia perdut.

Vulnerable i vençuda, vaig anar a una rel·lotgeria a venerar aquell que des d'aleshores hauria d'encoratjar-me.

A Barcelona han erigit un nou déu: el Déu de l'hora.

INTRODUCCIÓ A LES FLASTOMIES DE MALLORCA (I)

Francesca Company/Antònia Rotger

Des de temps antics l'home ha sentit la necessitat de comunicar-se a través del llenguatge, d'expressar sentiments i missatges de tota casta i un dels vessants d'aquest fet és l'expressió flastomadora. Com a tal hom entén l'expressió ofensiva contra la divinitat, contra algun símbol religiós o contra alguna realitat que sigui objecte d'adoració, de veneració o de culte religiós. I, per extensió, un despropòsit injuriós.

Fer qualsevol treball de camp sobre aquest tema resulta una mica difícil -no oblidem que popularment aquest llenguatge és considerat com a "lleig"- . No obstant això, l'observació sempre és una eina eficaç i la indagació directa és possible, una vegada superats els primers moments. Així volem donar compte d'una mostra de material lingüístic d'aquesta mena recollit tant a Ciutat de Mallorca com a alguns pobles de l'illa com són Muro, Sa Pobla, Llubí, Sóller, Inca... entre d'altres. Tractam el tema entenent el terme "flastomia" en un sentit ampli.

Des del punt de vista formal, trobam que la flastomia pot estructurar-se prenent una base més o manco fixa, que es combina amb d'altres paraules que solen variar. Els afegitons, és a dir, els elements adjacents són la part més creativa i, per tant, divertida de la flastomia, maledicció o renec. Així, per exemple, hi ha gran quantitat d'expressions construïdes entorn a la frase "Cago'n", "Me cac en..." o "me cago'n...". N'hi ha que fan referència a figures religioses o bíbliques ("Me cago'n Déu, ...Cristo, ...tots els Sants, ...Judes, ...Sant Pere, ...la Verge, ...l'Obispo, ...la sagristia..."); alguns presenten mots que designen parentiu directe ("me cac en ton pare, ...ta mare, ...amb so teu padrí, ..."); també poden fer referència a l'interlocutor ("me cago'n tu, ...sa teva estampa, ...sa teva puta llet, ...sa teva ànima, ..."); d'altres fan referència a llocs ("me cac

en Sineu, ...en Sevilla, ..."), a elements diversos ("me cac en l'olla, ...l'ou, ...s'històri(a), ...el món, ...s'ase"). Aquestes frases sovint s'allarguen o es modifiquen a través de procediments intensificatius, per exemple, l'expressió "me cago'n Judes" dona lloc a d'altres fórmules com "me cago'n Judes Déu", "me cago'n Judes consagrat", "me cago'n Judes putes".

Com a contrapartida de la flastomia es desenvolupen freqüentment formes eufemístiques substitutives; en aquest cas concret ho són "catxi'n", "me catxi'n", "me catxis", "catxis", "me catxon". Amb la part variable de l'expressió l'eufemisme també actua; així de la frase "cago'n l'hòstia" en sorgeixen d'altres com "cago'n l'ostrum, ...l'estre, ...l'ostra". Cal dir que l'eufemisme és patrimoni principalment del llenguatge femení.

Una altra base fixa per crear flastomies és "vatua". Recordem que l'expressió "dir molt de vagues" i "vaguejar" és sinònim de flastomar. És curiós des del punt de vista lingüístic que en aquest cas la paraula es pronuncii en consonant bilabial, quan a Mallorca es conserva la distinció d'aquest so i el labiodental. Es tracta d'expressions paral·lelístiques amb les de "me cago'n", per exemple: "vatua Déu, ...el món, ...l'ase, ...". L'eufemisme continua vigent, així "vatua d'ena", per exemple.

El mot "mal" com a element fix produeix tota una sèrie d'expres-

sions que són pròpiament malediccions, la majoria de les quals solen utilitzar el mode subjuntiu, cosa que posa de manifest un desig. S'observa en aquestes construccions la presència reiterada dels mateixos verbs conjugats (morir, tocar, pegar, caure, haver acompanyat de l'adverbi de negació, per ex.). Només com a il·lustració citarem: "mal te moriguessis o morissis", "mal caiguessis dins un avenc amb un llamp per tapadora", "mal te toc un xot per 'Pasco", "mal caigués Déu a trossos vestit de 'torero", "mal s'esbucàs sa biga mestra que aguanta es cagador de Cristo", "mal te pegàs rampa o ràbi(a) a sa punta de sa fava", "mal no haguessis nat", ...

La base "com no..." encapçala frases que expressen un desig negatiu cap a un determinat individu, generalment un "tu" a qui es vol repudiar: "com no te'n vas a prendre p'es cul, ...p'es sac", "com no te'n vas fregir espàrecs, ...ous de gallina, ...ous de lloca", "com no te'n vas a filar", ...

D'altres expressions freqüents prenen bases fixes com "sa fava de..." (referència a l'òrgan sexual masculí i a un posseïdor), per ex: "sa fava d'en Caldereta, ...d'en Maneta, ...d'en Cota". "Toca't", que es relaciona sobretot amb el mot "collons" o amb l'eufemisme "nas", per ex: "toca't un d'es dos"; "vés-te'n a..." acompanyat de diversos complements circumstancials de lloc: "la punyeta, la puta, la merda..."

Dibuix de Ramon Cavaller per a una rondalla d'en Jordi des Racó, de l'Editorial Moll.

El substantiu “fill” acompanyat d'un complement de nom també fructifica en una sèrie de frases injurioses, que generalment designen un parent de la persona ofesa, sobretot la mare, que apareix al·ludida de manera més o menys directa, per ex: “fill de puta, ...d'una cussa, ...de catorze mames, ...de set pares, ...).

El mot “puta” té un lloc privilegiat dins el llenguatge groller. Com a interjecció, manifesta alegria, esglai, dolor, còlera, per ex: “puta!, putes!”, en aquests casos pot aparèixer tot sol (veure exemples) o bé acompanyat d'adjectius numerals: “quaranta putes!”, amb numerals i adjectius típics del llenguatge flastomador: “quaranta mil putes sagrades, ...salades, ...serenes!”, com a complement de nom: “quaranta ramallets de putes, set senalles de putes!”, com a nucli singular seguit de complement de nom: “sa puta del dimoni, ...de Ca-

nan...”, o també formant part d'una frase encapçalada per “a ca...: “a ca una puta, ...es sords”. Moltes vegades se'n fa ús com a adjectiu intensificatiu dins la flastomia: “me cago'n sa puta mare de Déu”. Cal fer referència al fet que, en ocasions, s'arriba a masculinitzar: “aquest al·lot és un puta”. També pot prendre el prefix intensificatiu re-: “reputa”.

La paraula “colló” s'usa com a interjecció tota sola o acompanyada: “collons!, es collons!, ...de s'ase!”, com a adjectiu o substantiu: “ets com a colló, collons grossos”, apareix en derivats verbals,

adjectius i substantius: “acollonar-se, collonarro, collonera...”.

El mot “pardal” té un funcionament pràcticament idèntic: “pardall, es pardall, empardalar-se, pardalàs, pardal d'ase, ...

Un altre sèrie de fórmules es fan amb la paraula “llamp”, normalment usada en plural i moltes vegades acompanyada: “rellamps!, cent llamps!, quaranta llamps sagrats!, mal llamps!”. De la mateixa manera funciona el mot “punyeta”.

Per acabar aquest apartat volem fer referència al fet que en certs casos la flastomia s'arriba a allargar tant que enllaça amb una espècie de glosa, així, per exemple podem citar:

“me cago'n sa sang d'un pop,
sa d'un escarabat viu,
un homo que ha perdut sa perdiu,
perd s'alegria de tot”,

“vatua el nan bagasser

no et detjastis sa viola,
mira si m'ho vols fer
ara que som tota sola”.

Des del punt de vista temàtic s'observa que moltes d'aquestes expressions fan referència al món religiós, matèria fonamental a l'hora de formular renecs, d'esbravar-se o expressar contrarietat. D'altres a la figura humana, sovint a membres de la família de l'injuriat o a aquest mateix. És freqüent esmentar alguna part del cos humà, sobretot al·lusions sexuals (“colló, pardals, fava, ous”), però també d'altres (“cara, nas, costelles, cap, fette,...”). El món del sexe apareix a expressions amb “fotre”, “emprenyar”,... en el tema de la prostituta,... El mal desig és el centre d'atenció de molts de renecs i pot concretar-se en la malaltia (“mal te toc gota, ...pesta, ...), en el naixement (“mal ta mare hagués fet un puput amb banyes”), en la mort (“com no te'n vas a Son Tril·lo”), en la idea de premi (“mal te toqui sa loteria i te la pengin p'es collons”), en la religió (“mal davallasin tots es sants”), en el desig que l'injuriat sofresqui qualche accident (“caure, rebentat, rebre un llamp,...), en la pluja (“mal ploguessin duros sevillanos”), en el desig d'engegar qualcú (“com no te'n vas a filar estopa”).

El tema meteorològic apareix a d'altres renecs concretat en determinats fenòmens climatològics, especialment aquells que reben valoració negativa popularment (llamps, trons, ploure, gotes...).

L'existència de flastomies en tots els idiomes reflecteix una necessitat expressiva que l'home té de posar de manifest la seva contrarietat mitjançant el llenguatge, però, a més a més, es constata que aquest es vincula a un aspecte creatiu, com hem pogut veure en aquest resum. L'home no es conforma a dir sempre la mateixa expressió, per això agafa la part bàsica d'una fórmula i l'enriqueix amb afegitons, la qual cosa origina la renovació contínua de l'expressió lingüística popular. ■

Francesca Company Vicens i Antònia Rotger Vadell són llicenciades en filologia

EL VERÍ

SI UNA NIT D'ESTIU, UN VIATJANT

Hilari de Cara

Quan Saaammxaa es deixondí perquè ja era nit tancada es trobà convertit en un monstros viatjant de comerç. De tot d'una no va esser conscient dels canvis que s'havien produït a la seva anatomia però un malestar profund, primer sense concreció, més tard com una queixa física creixent que qualche cosa dins del seu cos exhalava es va obrir pas de manera diferenciada fins a la seva consciència. De vegades havia patit mals físics al llarg de la seva vida en esser, per exemple, arrossegat per una sobtada ràfega de vent. Fins i tot -encara ho recordava amb horror- una nit que caminava pels abruptes terrossos on els seus parents i companys, tots escarabats banyuts i negres com ell, trescaven tot el dia cercant un gra de cereal, un bri de palla, un saborós excrement, un cadàver putrefacte de qualsevol bèstia o qualche altra delícia mengívola, una nit, doncs, encara ho recordava amb espant, va sentir com de sobte s'aixecava la pols de la terra sota un batre furiós d'unes ales enormes i va veure com tres dels seus familiars eren engolits per una indescriptible bèstia grisa d'enorme bec esmolat i ulls llu-

ents com llunes. Ell també va rebre una dolorosíssima ferida a l'esquena que el va deixar mig esmorteït durant un temps. Però aquesta vegada el mal era infinitament més punyent: la seva esquena era sacsejada intermitentment per rampes com elèctriques que li posaven la pell de gallina. "De gallina", digué en veu alta i, de sobte s'adonà que estava pensant. Recordar, pensar, gallines. "Déu meu", digué desconcertat. Encara va esser pitjor. Que li estava passant?. Qui era Déu? rs obrí els

ulls. La primera cosa que va veure va esser una mà blanca enorme. Es va esglaiar. Amb un moviment instintiu es va tapar els ulls... amb la mà. Va repetir l'operació tres vegades més. Finalment ho va entendre. Va tornar a obrir els ulls. A una distància d'un metre va veure dotze escarabats banyuts que el miraven; reconegué la seva mare, la seva germana. El miraven amb pietat. Amb pas vacil·lant, la seva mare avançà i li deixà a prop un tros de merda de cavall. Després tornà enrera amb precaució i el tornà a mirar. Saaammxaa ensumà el present i sentí nàusea. Va tornar a tancar els ulls. Quan els va obrir era de dia. Es va aixecar. Devora seu hi havia una cartera. La va obrir. Dedins hi havia un entrepà de cuixot com de plàstic. Feia bona olor. Pegà una mossegada. Va començar a caminar. Es mirà el rellotge digital i s'espolsà el seu vestit. Sobtadament va començar a córrer. Si hagués mirat enrera hauria vist la seva mare i la seva germana que li oferien una fulla de lleugua tendríssima. Eren les vuit. Havia quedat a tres quarts amb un client. No sabia com, però n'estava segur. ■

ICARIA
ciutat

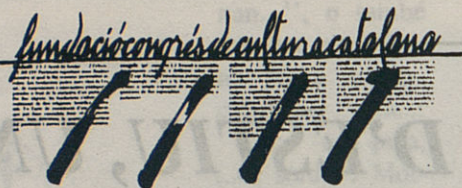
**Els millors
preus en
fotografia**

- 31 de desembre, 12
- Jaume II, 24
- Balanguera, 8

Ses Puelles

Estudi
de
Perruqueria

Carrer Navarra, nº 3, 1er - 07003 Palma - Tel. 71 80 37

campanya

"el país a l'escola"

CONCURS DE TEATRE

per a alumnes d'EGB. Curs 1989-90

Termini d'inscripció: fins al 15 de febrer 1990

FOMENT DE LA CANÇÓ POPULAR

per a alumnes de Pre-escolar i EGB. Curs 1989-90

Termini d'inscripció: fins al 31 de març 1990

CONCURS DE CÒMICS EN CATALÀ

per a alumnes d'EGB, BUP, COU i FP. Curs 1989-90

Termini d'inscripció: fins al 15 d'abril 1990

CONCURS DE POESIA

per a alumnes de 7è i 8è d'EGB, BUP, COU i FP. Curs 1989-90

Termini d'inscripció: fins al 31 de març 1990

CONCURS "CONEGUEM ELS PAÏSOS CATALANS"

per a estudiants de 6è, 7è i 8è d'EGB. Curs 1989-90

Termini d'inscripció: fins al 15 de febrer 1990

Per a informació, terminis i butlletes d'inscripció: OCB, carrer Imprenta, 1 07001 Palma
Tels. 72 32 99 - 71 48 57 (Paquita Bosch)

- El termini de presentació dels treballs per al «Concurs de treballs sobre la problemàtica del joves als Països Catalans» es clourà dia 31 de març. Els dos grups guanyadors dels primers premis seran convidats a fer-ne una presentació i a recollir l'import en metàl·lic a què es refereixen les bases. (Demaneu més informació a l'OCB).
- Les «Jornades d'Intercanvi d'Estudiants (de BUP, COU i FP)» ja tenen coberts tots les places d'assistència.
- La campanya "el país a l'escola" pretén que en els encontres hi hagi el major nombre possible d'escoles i considera més important la presència de tres escoles representades amb 10 alumnes que una sola escola amb 30 alumnes.
- Podeu disposar de l'OCB per a qualsevol tipus de consulta i per a la tramitació dels passatges dels grups escolars que s'hagin inscrit als diversos encontres. Us recordam que es necessiten dos permisos de resident per obtenir els descomptes en el preu dels bitllets així com, a criteri dels mestres, el permís dels pares autoritzant el viatge del fill/a.

DOSSIER: AUTODETERMINACIÓ

La recent proposició aprovada pel Parlament de Catalunya sobre el dret a l'autodeterminació, ha resultat d'efectes i extensió polèmics. Probablement es tracta d'una qüestió que anirà més enllà de la immediatesa informativa i que pesarà en la conducta dels partits polítics. Per aquests motius EL MIRALL ha cregut oportú publicar i reproduir els següents articles que, d'alguna manera, són prou diversos per constituir una informació global sobre què és i què ha representat la proposta del Parlament català i les objeccions i actuacions que ha ocasionat en múltiples àmbits.

EL DEBAT SOBRE L'AUTODETERMINACIÓ

Mateu Morro i Marcé

Després de l'aprovació de banda del Parlament de Catalunya, el 12 de novembre, d'una mesurada proposició en la qual s'afirmava que Catalunya forma part d'una realitat nacional diferenciada, i que, en conseqüència, l'acatament de l'ordre institucional vigent no significa la renúncia del poble català a l'autodeterminació i que, per tant, "el Parlament de Catalunya podrà incrementar les quotes de l'autogovern fins allà on cregui convenient i, en general, adequar la regulació dels drets nacionals a les circumstàncies de cada moment històric", hem vist una de les polèmiques més llargues i més intenses dels darrers temps.

Aquest simple fet: la intensitat de la discussió, l'apassionament dels arguments, la irracionalitat i l'histerisme d'algunes reaccions (sobretot pel que expressen d'un nacionalisme estatista agressiu i essencialista), ja basten per deixar ben clar que sota la discussió abstracta hi ha coses fonamentals pel futur del nostre poble.

Hi ha més coses que el simple reconeixement teòric d'un dret general dels pobles. Les amenaces, la viscerositat, la intransigència desfermada pels que es presenten com a portadors del progressisme i la racionalitat, fa pensar que s'ha tocat el viu d'un tema que certs poders voldrien que arribàs a ésser tabú.

¿Qui s'ho havia d'imaginar que es fes intervenir el rei al costat dels Corcuera, Aznar, Almunia, Laborda,

González, Guerra, etc.? ¿Qui s'havia d'imaginar la intervenció en la polèmica d'alts caps de l'exèrcit? ¿Qui s'havia de creure que la no renúncia explícita a un dret havia de provocar un tal daltabaix?

La sorpresa amb què hem assistit a aquest festival d'agressivitat i amenaces ens demostra que no havíem calculat prou bé la vigència d'una ideologia integrista, disposada a emprendre les creuades que facin falta per tal d'assegurar la preeminència del seu projecte unitarista.

El discurs espanyolista

En la meua opinió hem viscut un moment més de la tensió entre l'agressiu nacionalisme estatal espanyol -d'arrel antidemocràtica-, i el nacionalisme d'alliberament dels pobles oprimits -lligat inequívocament a

les aspiracions democràtiques-. I potser la cosa més aclaridora d'aquesta gran traca argumental hagi estat posar de manifest les concepcions ideològiques dels adversaris dels drets nacionals dels pobles integrats dins l'Estat. Aquesta ideologia se sustenta, entre altres components, sobre consideracions com:

a) La història, des dels celtíbers a 1992, està clarament orientada al desenvolupament i consolidació d'un ens etern i immutable: Espanya.

b) La Constitució espanyola no és un text fruit d'unes circumstàncies històriques, sinó que és una espècie de sagrada escriptura, intocable, indiscutible i no reformable.

c) En conseqüència, l'actual estructuració de l'Estat no és un moment més de la nostra història, des del qual sigui possible aspirar a un nivell

superior d'autogovern, sinó un moment final, expressió del límit màxim al qual l'Estat és capaç d'arribar sense considerar-se amenaçat greument.

d) Les concessions a "les autonomies" varen tenir sentit polític en el període de l'immediat post-franquisme, raons d'oportunitat les aconsellaven. Però en el període democràtic les reivindicacions nacionalistes són considerades un perill que amenaça l'estabilitat del sistema.

e) Europa, la modernitat, l'universalisme, la racionalitat, el progressisme, etc., són valors congènits a aquesta proposta històrica o supra-històrica.

f) Tot el que se situï fora d'això, en conseqüència, és reaccionari, particularista, tribal, irracional, insolidari, o, en el pitjor dels casos, una forma de donar suport intel·lectual al terrorisme.

Es tracta, en el fons, a finals del segle XX, d'imposar el model jacobí -que tan efectiu ha estat a la República Francesa-, convertint les realitats nacionals en elements folklòrics i patuetitzants, "sempre enriquidors de la sagrada unitat de la nació". I tanmateix les coses van d'una altra manera, perquè la història va per un altre camí.

Ara i aquí

La primera conclusió que ens apareix si analitzam la realitat actual del nostre autogovern és que els drets nacionals del nostre poble no han estat satisfets. Però és que encara podríem anar més enllà i dir -com ha dit Jordi Pujol- que a hores d'ara estam en una situació de clara regressió, que amenaça fins i tot part dels assoliments obtinguts.

Aquesta situació és més clara que enlloc a les Illes Balears amb unes esquivades institucions atenallades pel barroer centralisme del Govern Central i la desgràcia d'un Govern Balear d'anti-autonomistes.

El Govern Central nega quotidianament l'ampliació del nostre nivell d'autogovern. I ho fa, probablement, perquè és conscient de l'escassa capacitat de pressió del nostre poble, un dels aspectes de la qual és l'escàs suport

al nacionalisme polític, i l'existència d'un mapa electoral provincial, dominat pel vot als partits estatals (PSOE, IU, CDS i PP).

No menys uniformista és l'actitud del PP -sinó és encara més denunciabile pel major grau d'oportunisme-, consagrada a l'ús partidista i reaccionari de les possibilitats que ofereixen les institucions actuals.

La inexistència de competències en allò més fonamental per a la vida d'un poble com l'economia, l'educació, la sanitat, els mitjans de comunicació, etc.; l'acció de desgovern del Govern Cañellas controlat per les urbanitzadores i grups de pressió; la negativa a reformar un estatut fruit d'un moment regressiu per a l'autonomia; i l'existència d'un finançament inexplicablement insuficient, són alguns dels paràmetres s'un procés marcat per la despersonalització i provincianització accelerada de la societat mallorquina.

Com a poble no podem renunciar a canviar aquesta situació, a un major nivell d'autogovern. És en aquest sentit que pren significat l'exercici del dret a l'autodeterminació. I no sols com un dret abstracte sinó com a exercici quotidià de sobirania fonamental en el dret a què el nostre poble pugui decidir lliurement sobre el seu present i el seu futur.

L'autodeterminació

L'autodeterminació serà un procés en el qual la voluntat popular cada cop més conscient de la seva identitat i dels seus drets nacionals, permetrà la consecució d'un nou marc institucional idoni per al foment d'una societat lliure i justa.

En aquesta direcció hi ha unes vies principals de maduració de la societat mallorquina:

a) La presència activa d'una forta societat civil, vertebrada entorn d'institucions i associacions (partits, sindicats, mitjans d'expressió...) capaces de canalitzar les múltiples i complexes aspiracions socials.

b) El ple desenvolupament de les institucions autònomes: Parlament, Consells Insulars i Govern Balear, fins a convertir-los en eines eficaces d'autogovern, controlades democràticament per la nostra societat.

L'objectiu de la sobirania nacional és el resultat d'un procés històric més o menys llarg de maduració de la consciència col·lectiva i d'articulació política, social i econòmica. En aquest procés les institucions autònòmiques hi ocupen un paper fonamental.

És per això que cal sortir de la pobra situació actual, i aconseguir, a través de la reforma de l'Estatut i de l'ampliació competencial, un nivell major d'autogovern. O seguim aquest camí o feim perdurar un centralisme que, a més d'anacrònic, és ineficax per dur les nostres illes cap a una situació de justícia i prosperitat.

En aquest sentit la voluntat d'exercir l'autodeterminació, a més del que significa de defensa d'un dret irrenunciable, s'ha de convertir en una orientació permanent que inspire totes les actuacions de recobriment nacional i de lluita per l'autogovern. En definitiva el que afirmam és el subjecte de la sobirania. I resta clar que sols el nostre poble té legitimitat per a determinar el seu futur. ■

Mateu Morro i Marcé és secretari general del PSM/EN.

AUTODETERMINACIÓ

AUTODETERMINACIÓ I ESTATUT

Josep M. Puig Salellas

I heus aquí que, en el desè aniversari de l'Estatut tothom ha començat a parlar d'autodeterminació. En realitat, aquella efemèrides ha estat celebrada d'una manera gris pel Parlament de Catalunya i en alguns actes que podríem qualificar d'acadèmics. En general, la valoració dels deu primers anys de la segona autonomia catalana d'aquest segle ha estat negativa. Si deixam de banda els discursos dels qui, per una o altra raó, estan disposats a tancar els ulls a la realitat -o no en tenen més remei-, la conclusió sembla clara: no hi ha autonomia política.

Josep M. Puig Salellas va coordinar l'Àrea de Llengua i Dret del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. A la fotografia, amb Jacques-Ives Morin (a la dreta), en una conferència en què aquest parlà sobre "L'estatut de les llengües del Quebec".

A partir d'aquest punt, és lògic que ens preguntem sobre la relació que pot existir entre aquest clima de desengany i el fet que, el dia anterior d'aquella commemoració, el Parlament fes reserva expressa del dret a l'autodeterminació -amb tots els matisos amb què, avui en dia, cal rebre aquesta proclama-.

Malgrat les limitacions que calia suposar, ja el 1979, dels textos bàsics -és a dir, la Constitució i el mateix Estatut-, llavors era gairebé inimaginable que, als deu anys del sis-

tema, s'arribàs a l'actual nivell de neutralització autonòmica. En realitat, al costat dels qui entenien com a gran objectiu l'encaix dels nacionalisme català i basc, no faltaven els que subsumien aquesta qüestió en el si d'una construcció menys política i més tècnica: la simple descentralització administrativa. Fins i tot qualcú podia estar pensant que, de moment, allò que importava era només trampejar el temporal -"ir conllorando el problema", amb referència a Ortega-, sense perdre mai el control dels me-

canisme vitals per, en una segona fase, reconduir la situació i restituir el predomini a les estructures estatals.

Un lector ingenu del títol VIII de la Constitució començaria per creure la primera interpretació. La seva redacció inicial, d'indubtable rel italiana, dibuixava l'esquema d'una mera descentralització administrativa. Però existia el precedent de l'autonomia republicana i els partits catalans i bascos pressionaren perquè més enllà d'aquest plantejament, la Constitució rebés francament la possibilitat de l'autonomia política. Va ser la distinció, després tan airejada, entre l'autonomia de l'article 143, que conduïa a les competències administratives del 148, i l'autonomia de l'article 151, que conduïa -així ho creia aquell espectador innocent- al contingut polític de l'article 152, amb Assemblea legislativa i Tribunal Superior de Justícia. Era evident -i ho era més a la vista de la disposició transitòria segona de la Constitució- que els territoris destinats a aquest segon nivell eren Catalunya, Euskadi i Galícia.

Però després, a conseqüència del fracàs del govern centrista en el plantejament del referèndum andalús, va venir la generalització del sistema. És a dir, d'una banda, es va forçar el mapa autonòmic fins a fer-lo extensiu a tot l'Estat, Madrid inclòs, i de l'altra,

a l'atribuir-se a totes les autonomies la potestat legislativa, de fet, es posaven les bases per la recuperació del control del sistema per l'Estat.

A partir d'aquí, aquell espectador ingenu va creure que, en realitat del que es tractava era d'entrar en un procés de descentralització administrativa per apropar l'exercici del poder al ciutadà, procés en el bessó del qual, a més, podia resoldre's amb una altra perspectiva, és cert, el problema d'aquelles nacionalitats.

● És normal que un sector dels ciutadans que constata l'abisme existent entre el text de l'Estatut i la realitat a què s'ha arribat, entén que és més útil parlar no ja de reformes sinó, simplement, d'autodeterminació

Però l'espectador de bona fe calgué que experimentàs una segona decepció. Després de deu anys, aquella pretesa descentralització administrativa ha quedat en ben poca cosa. La màquina estatal no ha reduït la seva envergadura per adaptar-se al nou esquema de distribució competencial i l'estructura tentacular del poder central, per mitjà de les delegacions provincials dels distints ministeris, ha anat adquirint una importància creixent, de manera que depertaments que, segons els estatuts, havien quedat buits de contingut -per exemple, el de Cultura- han augmentat contínuament els seus pressupostos i, endemés, la seva intervenció en tot el territori de l'Estat.

Perduda ja la innocència inicial, aquell lector benevolent dels textos no li ha quedat més remei que assumir la realitat: als deu anys de la seva vigència el sistema ha resultat ser un procediment hàbil per tenir entretinguda la gent, mentre l'Estat cada ve-

gada més poderós, explotant a fons l'ambigüitat de la Constitució i de l'Estatut, amb la complaença del Tribunal constitucional -peça clau en el desmantellament de l'autonomia política-, posava en marxa decididament el procés de recuperació de competències.

Naturalment, l'observació és especialment greu vista des de Catalunya, on, el revés d'allò que succeeix a Euskadi, l'economia és, primer, dependent de les transferències de l'Estat, subjecta per tant als corresponents retrassos i, segon, insuficient a causa d'un sistema de finançament que permet -si tenim en compte els fons recaptats pel fisc en el Principat- un drenatge de recursos que impossibilita que, des de d'aquí, es puguin prendre decisions d'incidència econòmica significativa, per exemple, posant en marxa una política d'infraestructures i d'investigació importants, que són, sembla, els dos grans dèficits del nostre sistema industrial.

Però, malgrat tot, tornarem a sentir les fatigoses perorates d'aquells que asseguren que continuen creient en la possibilitat de reconduir el sistema. Que Déu els conservi la vista però que no els l'augmenti -si és que parlen de bona fe-. A la llarga, però, la situació és farà insostenible, quan els ciutadans constatin definitivament que les seves institucions no estan en condicions d'articular una política a l'altura de les exigències i que, en canvi, l'Estat segueix essent el veritable receptacle del poder.

Llavors, en aquest mar tan poc estimulante, és normal que un sector dels ciutadans que constata l'abisme existent entre el text de l'article 1 de l'Estatut, quan afirma que "Catalunya com a nacionalitat i per assolir el seu autogovern es constitueix en comunitat autònoma", i la realitat a què s'ha arribat -insisteixo, de la mà del Tribunal Constitucional-, entén que és més útil parlar ja no de reformes sinó, simplement, d'autodeterminació.

Josep M. Puig Salellas és notari.
('La Vanguardia', 17-1-90)

500 ANYS DE QUÈ?

Antoni Marimon

Això de l'autodeterminació ha posat històrics els messetaris. Des de Madrid ens han arribat tot un seguit de doïots que la premsa colonial ha difós ampliament. Un dels desbarats dels celtibers m'ha cridat l'atenció: *Els 500 anys d'unitat d'Espanya*. Però mem, ¿no havíem quedat que la famosa unió de 1476 no fou més que dinàstica, entre dos estats -Castella i Argó- sobirans, units únicament per la figura d'un monarca comú? Varen fer falta tres segles perquè finalment els estats de la corona d'Aragó fossin anorreats, i ara sí, perquè s'imposàs la unitat castellano-espanyola. Però, amb tot, ni llavors la unió fou total, ja que per una banda restaren vestigis de les antigues llibertats -com el dret civil mallorquí, el català, etc.-, i per l'altra Euskadi mantingué els seus furs fins el 1876. Alaba i Navarra mai arribaren a perdre del tot una certa autonomia. Aquests 500 anys de suposada unitat, només són la història de la imposició d'una nació, Castella, sobre les altres nacions ibèriques. I quan, a finals del s. XX, Euskadi i Catalunya reclamen el seu dret a existir, Madrid s'indigna històricament i als quarters hi ha "ruido de sables". ¿Com, -deuen pensar- tres-cents anys d'opressió política i cultural i més de cent de pressió demogràfica (immigració castellano-andalusa), i encara són un problema? No hi ha remei. Es veu que el centralisme no escaliva. I no és que ho hagin tengut ensopegades: Portugal (1640), Hispano-amèrica (1808-1824), Cuba i les Filipines (1898), Guinea Equatorial -que era una província espanyola- (1968), el Sàhara (1975)...

AUTODETERMINACIÓ

EL REREFONS DE L'AUTODETERMINACIÓ

Antoni M. Badia i Margarit

Altra vegada s'ha presentat a la palestra pública (ara, sota una nova fórmula, amb rivets europeus) la vella qüestió, la de sempre i, molt me tem, la de demà. La versió d'avui diu així: "Els catalans no renuncien al seu dret de l'autodeterminació". Anatema sit. Escàndol màxim! La primera cosa que em vaig dir: n'aprendrem aquesta vegada? Desconfiï, i per això escric. No em faig il·lusions, però escric.

Una cosa em sembla òbvia: dins la llibertat d'expressió reconeguda per totes les institucions, fer una declaració com aquesta no és res monstruós. Els catalans poden dir -si és així- que no se senten còmodes. Caldrà repetir-ho: els catalans desitgen per a la seva llengua i la seva cultura el mateix que els castellano-parlants no voldrien perdre de les seves.

Per això no vull jutjar, en allò que segueix, si l'acord del Parlament de Catalunya és correcte o no, si és anti-constitucional o no. Ara sols vull referir-me als fets: el Parlament ha aprovat aquesta declaració. Per què?

Sovint, davant determinades manifestacions fetes en la llengua del país, se sent a Catalunya una expressió conegudíssima: "Oiga, que estamos en España!", volent fer entendre que aquesta manifestació hauria de ser feta en castellà. És inimaginable que, a Ginebra o a Lausana, un suís-alemany cridi, queixant-se (i emparat

en el fet que l'alemany sigui la llengua més parlada a Suïssa): "Escolti, que estam a Suïssa! (és a dir "parli'm en alemany!")". Tampoc ningú no interpretaria que la fidelitat dels habitants de la *Suisse romande* a la llengua francesa tenguí el més petit regust de separatisme... Sé que no es poden comparar les dues situacions, però sí que crec pertinent recordar que els ciutadans de Ginebra i de Lausana es realitzen com suïssos en francès, mentre que els catalans se'n veuen privats: el castellà no és la seva via de realització -almenys no és la seva via immediata-, com no ho és l'anglès per als por-

torriquenys; en canvi, el català, que sí podria i hauria de ser el seu medi de realització, troba tal nombre de dificultats que tampoc no compleix el seu objectiu.

I no em referesc a dificultats tècniques (l'ensenyament i els mitjans de comunicació, el poder de la llengua del poder, el problema demogràfic), sinó morals ("estamos en España", "perdéis el tiempo", "mejor os iría hablar inglés").

Reparació històrica.

Les coses vénen de lluny. Malgrat que abans no sempre havia estat satisfactori, la destrucció de les

El president Gabriel Cañellas i Antoni M. Badia i Margarit (11-4-1986).

estructures pròpies va venir pel decret de la Nova Planta (1716) i per la repetició *ad nauseam* del *derecho de ocupación militar*. Aquestes paraules mai han estat desmentides. Encara se li deu a Catalunya una reparació històrica formal. I si es podien haver aprofitat per a això els estatuts de 1932 o de 1979, en realitat aquests textos varen ser una concessió (i encara retallada) feta no per justícia, sinó per càlcul. Heus ací, doncs, allò que objectivament es troba a faltar. Quants maldecaps, quants esforços, quant de temps podíem haver-nos estalviat tots plegats! Durant els anys vint, Francesc Cambó constatava que això del separatisme no era una posició raonada, era un sentiment (amb tots els seus riscos): el termòmetre pujava i baixava segons el tracte que rebia Catalunya des del poder central. Mai s'arribava a la mínima, perquè mai s'havia enfocat el tema amb la serenitat indispensable. Seria bo aconsellar d'interpretar en aquesta dimensió l'acord del Parlament de Catalunya.

M'après a dir que no som polític ni em lliga cap compromís de partit. Simplement som una persona que observa, que reflexiona i que no vol veure problemes allí on no n'hi ha d'haver. Ja fa molt de temps que en sorgeixen d'altres que no podem eludir. Per exemple: hi ha dos maneres de governar. La primera, la més còmoda: "Es queixen?, tapem-los la boca, que la policia carregui i dissolgui, i amenacem". Des de sempre han existit mostres abundants d'aquest comportament, que sota el franquisme va arribar a extrems inconcebibles (com saben bé tant ministres de Madrid com consellers de Barcelona). La segona manera, de resultats menys previsibles: "Es queixen?, mirem per què es queixen, estudiem la qüestió i actuem en conseqüència". Avui no es tracta de dir que l'autodeterminació no és constitucional ni estatutària (evidentment no és una cosa ni una altra); no es tracta d'amenaçar que amb això es dificultarà el desenvolupament de l'autonomia. En tot cas, allò que procediria, a la meua manera de veure, seria analitzar les causes que han conduït a

aquest acord parlamentari. Com s'ha forjat aquest clima de descontentament? Una actitud així em semblaria més dins l'esperit de la nova Europa en què molts somiam. Una Europa en què les fronteres polítiques seran cada vegada més poc rellevants i en què, si hem de salvar-nos de l'estandarització

● La destrucció de les estructures pròpies va venir pel decret de la Nova Planta (1716) i per la repetició *ad nauseam* del *derecho de ocupación militar*. Aquestes paraules mai han estat desmentides. Encara se li deu a Catalunya una reparació històrica formal

● Allò que procediria, a la meua manera de veure, seria analitzar les causes que han conduït a aquest acord parlamentari. Com s'ha forjat aquest clima de descontentament?

absoluta, serà obligat posar l'accent en les comunitats històriques, culturals i econòmiques que la constitueixin.

Comunitats antigues.

Cal recordar que aquestes comunitats sovint no coincideixen amb els estats moderns perquè són molt més antigues i més consistents que aquests. Els estats, en efecte, daten de les monarquies absolutes del Renaixement, són en gran part artificials i han sofert modificacions després de guerres i convulsions. Que ho diguin, si no, les emblemàtiques Alsàcia i Lorena. Tornant a l'autodeterminació, em tem que ara tornarem a caure en la incomprensió de sempre. M'he cansat

de dir -i ho he repetit per escrit- que l'etern *problema català*, sense solució aparent per a molts (i per això neguitós), es resoldria amb una política educativa sincera. A Espanya hi ha reticències respecte el català perquè la gent ignora que el català és per als catalans el mateix que el castellà per la majoria dels espanyols. Correntment, ningú no ho sap, i per això ningú no accepta l'espontaneïtat de l'ús de la llengua pròpia per part dels catalanoparlants. En contrast flagrant, els infants de Ginebra i Lausana saben molt bé que els seus petits compatriotes de Zuric o Basilea parlen alemany. No ho obliden i per això ja no hi fan més voltes en tota la seva vida. Cada u té la seva manera de ser suís. En canvi, els infants de Toledo o Burgos no poden comprendre que els de Tarragona o Girona parlin català. Si ningú no els ho ha dit! En un altre nivell -ara penso amb col·legues universitaris i acadèmics-, jo col·labor amb articles de lingüística catalana en revistes internacionals, i habitualment els públic en català. Caldrà que digui que únicament a Espanya se m'ha retret que m'expressi en una llengua tan poc difosa?

A la vista d'aquests antecedents, qualcú podria fer-me objecció de falta d'habilitat per apariar tota una filosofia sobre el descontentament col·lectiu que coment. En realitat, el que em proposava aquí era presentar solament uns casos concrets que es viuen diàriament entre nosaltres. Naturalment que les mostres es podrien multiplicar. ¿Podem esperar que els responsables de la cosa pública reflexionin sobre la situació que denuncien aquestes mostres? Hi ha una comunitat que no viu tranquil·la. El meu desig més fervent seria no haver de repetir -com ha estat obligat fins avui- la desesperança pregunta de rigor: quan ensopegarem altra vegada amb la mateixa pedra? ■

Antoni M. Badia i Margarit va ser rector de la Universitat de Barcelona. ('El País', 27-12-90)

AUTODETERMINACIÓ

L'AMENANÇA DE L'ARTICLE 155

José Caveró

En aquesta ja molt llarga història de l'autodeterminació no hi han mancat de cap manera les amenaces, les severes advertències, les amonestacions greus. Li correspon ara al PSOE posar-se a la defensiva i actuar amb una energia i un esforç poques vegades manifestat en cap altra disputa política, com si, en efecte, s'hi jugàs molt en aquesta brega.

Però es veu al PSOE tan solitari en la lluita, tan pobrament assistit, que sovint se sent la temptació a compadir-lo. Acabats els arguments, o mentre s'esgrimeixen i es reiteren, els socialistes no han sabut trobar altre recurs que apel·lar, amb certa freqüència, a qualche tipus d'amenaça.

Així varen entendre els nacionalistes bascs les paraules de González quan parlà de la necessitat, d'ara endavant, de milimetrar cada nova "concessió" en les prerrogatives autonòmiques. En el mateix sac dels advertiments més o manco clars s'hi ajuntaven les mencions del mateix cap de l'Estat a les missions de les forces armades segons la Constitució: la unitat de la pàtria. I en la mateixa línia de *serias advertencias* s'hi han de considerar, tanmateix, les molt recents manifestacions del President del Senat, Juan José Laborda i les del ministre d'Administració Territorial, Joaquín Almuíña, també en el mateix sentit. Un i altre han invocat, directament, l'article 155 de la Constitució en el qual s'estableix sense cap vacil·lació que «*si una comunidad autónoma no cumpliera las obligaciones que la Constitución u otras leyes le impongan, o actuare de forma que atente gravemente al interés general de España,*

el Gobierno, previo requerimiento al presidente de la comunidad autónoma y, en el caso de no ser atendido, con la aprobación por mayoría absoluta del Senado, podrá adoptar las medidas necesarias para obligar a aquella al cumplimiento forzoso de dichas obligaciones o para la protección del mencionado interés general» Com qui no diu res.

D'aquesta lectura se'n podrien extreure uns quants punts interessants: primer, que la Constitució segueix essent "la gran desconeguda", almanco en algun dels seus caires. Segon, que el Senat té quelques atribucions igualment ignorades, per regla general. Tercera, que no és intrascendent ni cap casualitat el fet que el PSOE mantengui la majoria absoluta en el Senat, en aquest precís moment de l'aspra controvèrsia. I, en conclusió, se'n pot deduir que la situació política originada per la controvèrsia de l'autodeterminació ha arribat a ésser d'una gravetat extraordinària, atès que no s'arriba a excloure o, el que és el mateix, s'adverteix de la possibilitat de poder recórrer a les situacions extremes: dissoldre autonomies, o la intervenció de les forces armades, ni més ni pus. Sortosament, senyala Benegas, «*se va ganando*» la lluita. I que tot haurà tornat a la normalitat quan les autonomies "autodeterministes" reiterin d'una manera solemne i no ambigua el seu acatament a la Constitució i a l'Estatut. ■

José Caveró és periodista. ("La Vanguardia", 15-1-90).

EL DEBAT DE L'AUTODETERMINACIÓ

Josep Dalmau

Una pluja de despropòsits mentals i anímics s'ha llançat des del govern del PSOE a causa de la declaració del Parlament de Catalunya sobre el dret a l'autodeterminació. «Un atac d'histèria col·lectiva» l'ha qualificat un psicòleg. Una reacció del més obsolet imperialisme hispànic. Enfront d'aquest cas clínic, hom s'entristeix. No és possible el diàleg; només l'insult i el silenci; només l'amenaça i la submissió. Pobre Espanya!

Com a contrast, i per a serenar el clima mental, vet aquí les paraules contundents d'un pensador castellà, Lain Entralgo, ben acostumat a escapolar-se dels mandarins polítics. Ha estat, fins i tot fa poc, president de la Real Academia de la Lengua Española. És un judici, el d'aquest professor, que ens retorna l'esperança perquè va ésser escrit fa aproximadament un any, amb el cap i amb el cor; i no des de la visceralitat fundamentalista. El text diu: «*Si en uso de lo que llaman derecho a la autodeterminación -que, en mi opinión, pertenece de manera esencial a los "derechos humanos"- decidieran independizar de España, renegar del castellano y prescribirlo en su territorio, tal hecho me dolería profundamente, pero me sentiría en el deber de aceptarlo*».

Josep Dalmau és capellà de Gallifa. (Carta a "La Vanguardia", 18-1-90).

AUTODETERMINACIÓ

EL MONARCA, L'ESTAT I LA NACIÓ

Joan F. Mira

Quan el Parlament de Catalunya resolgué, sense massa debat, expressar que “no renunciava” al dret d'autodeterminació, no sabia probablement l'extensió dels efectes, la polèmica i la maregassa que la seva resolució havia de provocar. No era automàticament previsible que els bascos entrarien a roda de manera immediata, discutint només si es quedaven en els mateixos termes ideals del Parlament català, o si baixarien a aplicacions més pràctiques. No era previsible tampoc que forces nacionalistes gallegues o valencianes se sumarien a una iniciativa semblant. Sí que era previsible -però segurament no ho van preveure els diputats catalans, o no amb l'extensió que ha tingut- una violenta reacció en defensa de la “unidad nacional”. Hi ha una angoixa espanyola, una incertesa de fons, acompanyada d'un sentit ancestral de propietat, que havien d'eixir necessàriament a la superfície. I han eixit, no cal dir-ho.

Joan Carles, Rei d'Espanya.

La polseguera que ha aixecat el tema, demostra -i amaga- algunes qüestions de fons molt importants: per exemple, el predomini d'una visió de la història segons la qual els estats-nacions (i Espanya en primer lloc) són indiscutibles, immutables i eterns, el bé absolut i font de tota moral i legitimitat. També demostra, però, que Espanya és una realitat/idea indefinida i contradictòria: ¿és una nació la substància i els límits de la qual són coincidents amb l'estat? (i llavors només hi ha una nació espanyola, i dins l'estat no pot haver-n'hi cap altra, i les conseqüències son clares), ¿i és una nació que comparteix el mateix estat amb altres nacions? (i llavors, a banda la confusió de noms, quina és la nació espanyola que no és catalana, basca, etc., i quines conseqüències es deriven d'una hipotètica relació entre iguals?...

¿o hi ha diferents nacions, però no són iguals?). I finalment demostra que, a pesar de tantes hipotètiques contradiccions, i de tan escassa coherència conceptual, la *unidad* -no resolta en la teoria- està perfectament resolta en els fets: fa prop de tres segles que la integritat territorial de l'estat no s'ha trobat ni una sola vegada, ni remotament, amenaçada des de dins (la possibilitat que bascos i catalans van tenir el 1936 era més imaginària que real, o potser ni tan sols imaginària: Azaña o Negrín no eren menys espanyols que Franco). Per tant la por dels espanyols a l'amenaça “separatista” no és una por a un perill efectiu o imminent: és una por profunda i visceral: la por de no poder definir-se ells sense els altres. La por de “què queda d'Espanya si...”

Les paraules del rei en

l'al·locució de Nadal, fent referència a la unitat d'Espanya (seguides del brindis de Plácido Domingo la nit de cap d'any, amb igual desig), han sorprès, curiosament, qui menys havien de sorprendre: polítics nacionalistes bascos i catalans, estranyament, s'han estranyat pel missatge reial. ¿Quina pensaven, aquestes bones ànimes, que és la missió essencial del rei i de la “institució que representa”? En primer lloc, el rei és el cap de l'estat, de l'estat espanyol definit com a nació espanyola. És impensable, doncs, que el cap de tal estat pense en termes diferents dels de la seva definició substancial. El concepte d'*unidad de la nación* és inseparable de la institució que l'encarna i de la persona que la representa i expressa. El monarca no pot acceptar -ni tàcitament- un principi (com el de l'autodeterminació) ra-

dicalment incompatible amb la seva pròpia raó de ser com un monarca. Ser rei d'Espanya no és com ser emperador d'Àustria-Hongria o d'altres monarquies plurinacionals històriques: ser rei d'Espanya, i més i sobretot des del primer rei Borbó, és ser monarca d'un estat-nació producte de la mateixa monarquia. Ni el rei pot parlar ni pensar diferent de com pensa i parla, ni la constitució pot ser en substància diferent de com és, ni la missió essencial de l'exèrcit -la integritat d'Espanya- pot ser diferent de la que és, ni la Guàrdia Civil, ni el Tribunal Constitucional, ni el govern de l'estat, ni els partits **espanyols**, ni la premsa espanyola, ni els intel·lectuals espanyols, poden ser ni actuar de manera diferent de com són o actuen. Per damunt de tot són espanyols, i pensen, parlen i obren en conseqüència. Estranyar-se'n, és simple ingenuïtat.

La **ratlla divisòria**, en aquest punt, és molt clara. Davant el fantasma de la idea (que no ha estat res més que això) de l'autodeterminació, la reacció *espanyola* ha estat unànime: tots a una, sense fissures, del rei a l'últim gasetiller de diari de províncies, passant per la portaveu del govern, ministres, governadors civils, Fraga i *El País*. No hi ha dreta i esquerra, ni govern i oposició: hi ha coses, una cosa, que estan per damunt de tot això. I no és qüestió tampoc de lloc de naixement, sinó d'espai d'adscripció: Per a Benegas parlar d'autodeterminació és intolerable. Per a Jáuregui és una pèrdua de temps (¿tant de temps es perd a dir només "d'acord"?), per a Obiols és una maniobra de distracció del pujolisme, per a Lerma (només en aquest tema es va mostrar irritat, alterat en un col·loqui per TVV) és una cosa que fa riure. Per als partits nacionalistes, però -nacionalistes de les *altres* nacions-, no és cosa de distracció ni de riure: simplement *no es pot ser* nacionalista, ni tan sols "moderat", i acceptar com a principi inalterable la dependència desigual, la subordinació en termes d'inferioritat de la pròpia nació. Una cosa és acceptar, i de bona gana, la integració en organismes supranacionals, la interdependència i la

superació de les fronteres. Una altra de molt diferent acceptar (sense ni tan sols fer-hi reserves de principi) la inclusió en una nació-estat que no és la pròpia, l'absència d'un *dret igual* per a la pròpia nació, i el tancament dins les fronteres de sobirania d'un estat que no és el que la pròpia nació ha format. Confondre una situació amb l'altra ("¿ahora que vamos a la unión europea, esos retrógrados catalanes hablan de separación?") són ganes de voler confondre. Però mentre es mantinga -i es manté- la confusió entre Espanya-estat i Espanya-nació, totes les confusions són possibles. Per exemple, confondre la lleialtat política a l'estat espanyol amb la fidelitat ideològica i moral a la nació espanyola. I aquesta mena de fidelitat sí que és incompatible amb la fidelitat a una altra nació, basca o catalana per exemple. Com són incompatibles els nacionalismes respectius. Com el rei pot ser -és, i segurament ha de ser- una nacionalista espanyol, i *no pot* ser un nacionalista català.

La **qüestió** està en la **perspectiva**. Si l'estat de fronteres sagrades ha de ser el bé suprem, superior a les nacions i als pobles. Si tenia raó José Antonio Primo de Rivera quan deia que encara que tots els catalans volgueren, i tots els espanyols acceptaren, la separació de Catalunya, això seria un delictes de "lesa divinitat" perquè Espanya estava "*en la mente de Dios desde toda la eternidad*". Si no hi ha més futur possible, per a les nacions i la forma dels estats, que la prolongació del present fins a la consumació del temps. Si tot això és així, no hi ha res a dir. Anem fent l'Europa dels gelosos Estats Sobirans, anem parlant

Joan Francesc Mira.

d'autonomies regionals i de "*la rica variedad de España*", i donem-los la raó a Jáuregui i a Lerma: és una pèrdua de temps, i és cosa de riure. Però si pensem que les nacions i els pobles valen més que els estats (¿no n'hem vist, d'això, alguna prova gloriosa, aquest any de 1989?). Si pensem que és lícit imaginar, per a Europa, un futur diferent del que han marcat les monarquies i les dinasties (i les repúbliques que n'han recollit l'herència en forma de fronteres i poder). Si pensem que els pobles, i no només els estats, són subjectes de dret. Si pensem que la història és dinàmica, imprevisible i oberta a totes les possibilitats. Si pensem tot això, com a mínim que no vulguen obligar-nos que renunciem fins i tot a imaginar algun d'aquests futurs possibles. Perquè no hi ha cap autoritat suprema, ni la del rei, que tinga poder sobre el futur d'un poble.

Joan F. Mira és sociòleg i escriptor. ("El Temps", núm. 290)

AUTODETERMINACIÓ

REPASSAR LA LLIÇÓ

Pilar Rahola

Pilar Rahola.

Les darreres notícies sobre Euskadi són lletges. Tot i que és veritat que el debat de l'autodeterminació s'ha tret de mare i s'ha criminalitzat fins a extrems parademocràtics, la darrera informació supera a bastament totes les previsions pessimistes: els socialistes bascos obliguen el PNB a subscriure un document públic d'acatament a la Constitució sota l'amenaça de trencar, si no s'accepta, el govern de coalició.

I el tema és lleig per moltes

raons. Lleig, lletgíssim que s'obligui un partit a repassar la lliçó, que se'l tracti amb la humiliació d'obligar-lo a un acte de fe pública, consagrant així la idea que aquest partit no és de confiança. Amb aquesta decisió es criminalitza el PNB, se'l connota d'elements que el dibuixen com un partit fals, que només es pot controlar a base de posar-lo en evidència. I a més de lleig, és injust. Injust que els socialistes hagin oblidat ràpidament el paper determinant de

molts partits nacionalistes en la consolidació de la democràcia. Tant el catalanisme polític com els nacionalistes del PNB van contribuir de manera molt compromesa a la creació d'un sistema de dret. D'un sistema que va ser possible gràcies a moltes reivindicacions que els nacionalistes va ajornar i a molts drets a què van renunciar en favor del retorn de la democràcia. Tot pas i tot intent de criminalitzar ara uns partits i una gent que quan va ser necessari van actuar amb la responsabilitat política que molts altres no van tenir, és brut i és demagògic.

Però hi ha, a més, al nucli de tot l'assumpte, una sacralització de la Constitució que fa una certa feredat i que respira amenaça musicada amb remor de sabres. La Constitució no va ser altra cosa que un pacte en un moment difícil, que va néixer amb la presència encara calenta de la por. La seva validesa s'acabarà en el moment en què deixi de servir. Aquest fet no faria tremolar cap democràcia. Tanmateix, amb actes com el d'Euskadi s'alimenta la síndrome constitucional, es crea la imatge que darrere el sagrat paper viuen els monstres del passat, regna el caos i l'abisme. I de retop, alguns partits es presenten com els irresponsables que volen dinamitar el mur de contenció.

És lleig tot plegat. Per sort, els monstres del passat no són de tornada. Però la virulència d'algunes actuacions està creant monstres nous que faran molt difícil la convivència. ■

Pilar Rahola és periodista.
(*"Avui"* 16-I-90).

CATALANS I BÀLTICS

Albert Manén

En una de les seves estranyes cucaveles l'alcalde Pasqual Maragall va declarar recentment: «Jo no em considero lituà. Jo no em considero de la mateixa situació política d'un lituà, oprimit des del punt de vista nacional».

En l'època de l'auge del franquisme i del marxisme les nacionalitats oprimides eren considerades de dretes o en liquidació. Ara, la valent confrontació dels països bàltics amb l'ós rus ha suscitat una gran sorpresa i una gran onada d'admiració. Però aquells que no volen rectificar, callen o surten amb un ciri trencat.

La història dels països bàltics ha estat, com va dir Ortega respecte d'algunes nacions oprimides, "un quejido incesante". Els estonians varen ser una dependència sueca. Els letons, passaren dels suecs als polonesos, fins que Rússia annexionà Letònia al segle XVIII. Una cosa semblant va succeir amb Lituània, que va ser polonesa en el segle XVI i, també en el XVIII, va ser incorporada a Rússia. La història més recent és més coneguda perquè des de fa més de quaranta anys els tres països són soviètics. Però, dins un o altre estat, mai no han deixat de ser estonians, letons o lituans.

Bàltics i catalans coincideixen pel seu sentit tel·lúric de la identitat i de la llibertat. Però ni una ni l'altra són incompatibles amb la pertinença a un estat superior de sobirania en el qual s'inclouen altres nacionalitats, totes en situació d'igualtat. La paraula autodeterminació té un caràcter multívoc. Però crec que autodeterminar-se pot equivaler a autogovernar-se. Catalunya ha tingut en aquest segle tres experiències d'autogovern: la Mancomunitat

(1914) i els estatuts d'autonomia de 1932 i 1979. No renunciar a l'autodeterminació significa no renunciar a un sostre ideal de competències. Em sorprèn, doncs, el renou que ha suscitat a Madrid l'acord del Parlament català. Algunes declaracions m'han recordat l'estil del Directori de 1925. Perquè l'autodeterminació a l'Europa unida no comporta separació o independència sinó, per exemple, que Catalunya, sense amenaça de rebaixes, augmenti les seves competències i arribi a tenir, almenys, les dels valons o les d'un land alemany.

Les fronteres limiten o canvien i els pobles desapareixen, es debiliten o afirmen la seva voluntat de ser. ¿Per què la flor i nata de Madrid té un sentit tan patrimonial i tan sacralitzat de

l'Estat espanyol, d'Espanya, de la Constitució i de les actuals fronteres, molt més reduïdes que en el segle XVIII? Si es parla de Gibraltar, amb semblants raons es podria parlar del Rosselló i mitja Cerdanya cedides a França després d'una derrota militar i d'un tractat tan humiliant com el dels Pirineus de 1659.

No crec que el silenci fos degut a l'abús d'un capítol que el 1939 va dir rotundament al poeta Foix quan aquest li va parlar del Rosselló irredeemable: «*Más catalanes en España, no!*». Malgrat que ningú no pugui impedir que en el context d'una Europa unida el Rosselló graviti naturalment cap a Barcelona.

L'any 1988 la reina regent va presidir la celebració dels Jocs Florals de Barcelona i Menéndez Pelayo en va

ser el mantenidor. El canonge Collell va llegir el seu poema premiat:

No captem el dret de viure,
dret que no es compra ni es ven.
Poble que mereix ser lliure,
si no l'hi donen, s'ho pren.
Visca lliure Catalunya
dintre del reialme espanyol.

Fixem-nos que el poeta parla de llibertat dins del regne. Però no oblidem el comentari del Ministre de la Guerra: «*Este canónigo no llegará nunca a obispo*».

La llibertat que demanava el poeta i que demanam els catalans contradiu la mesquinesa del Govern espanyol que aplica la *loapització* de les competències, del finançament i de les festes tradicionals i impugna les lleis aprovades per unanimitat en el Parlament de Catalunya. *Loapitzar* és oprimir, senyor Maragall.

Si miram el passat coincidirem que durant varis decennis la situació de Catalunya va ser semblant a la dels països bàltics. O és que Companys no va ser afusellat el 1940 principalment per ser president de la Generalitat? I tres anys després Vidal i Barraquer, el cardenal de Catalunya, moria a l'exili perquè no podia tornar a la seva terra. I el destí de Joan Casanovas, president del Parlament català, va ser igualment de morir fora del seu país.

Curiosament, avui el països bàltics, dins d'un estat totalitari, gaudeixen de més autonomia econòmica que Catalunya dins d'un estat democràtic.

Jo em sent solidari dels lituans i admir la seva fortalesa nacional i confii que tant els països bàltics com Catalunya trobaran dins els seus contextos estatals una fórmula més generosa de llibertat i també d'autogovern. La unitat d'Europa ha de ser la seva millor garantia. ■

Albert Manén és escriptor
(*La Vanguardia*, 15-I-1990)

AUTODETERMINACIÓ

(Informacions de premsa)

EL MOMENT OPORTÚ

“La polseguera que s’ha organitzat amb l’autodeterminació -va precisar Arzallus, president del PNV-, convertint una qüestió ideològica o doctrinal en qualque tipus d’acció política, ha confós molta gent, i els socialistes necessiten aclarir aquesta distinció”.

“Les coses surten en virtut de les circumstàncies. Pens que per a alguns no hi hauria mai un moment oportú per a presentar això; tal vegada per a alguns -va dir fent al·lusió als socialistes bascos- el moment va ser fa 12 anys quan ho plantejaven ells, i ara ja no ho és; malgrat que fa 11 anys, quan vàrem fer la Constitució, tampoc era oportú. De l’oportunitat del debat

qualsevol en pot opinar, però aquesta mena de terror per l’expressió d’unes idees, siguin les que siguin, indica una falta de maduresa notable”.

Arzallus, comentant les declaracions del president del Senat, el socialista Juan José Laborda, va indicar que “manifesten simplement una immaduresa política i democràtica enorme en aquest home, que no era destinat a ser president del Senat”.

Laborda havia declarat que el Senat, d’acord amb l’article 155 de la Constitució, podria anul·lar les funcions del Govern i Parlament bascos, si seguien endavant les propostes sobre l’autodeterminació.

ALMUNIA: «NO PODEMOS CEDER»

En resposta a la polèmica sobre l’autodeterminació, el ministre per a les Administracions Públiques, Joaquín Almunia, assegurarà el 14 de gener en una entrevista publicada al diari “Ya” que «*la autodeterminación no se contemplará ni a corto, ni a medio ni a largo plazo*». Segons Almunia, «*quien reclama la autodeterminación está abriendo una puerta a la independencia*» per la qual cosa, l’article 155 de la Constitució -que fa-

culta al Govern, amb l’aprovació del Senat, a actuar per a defensar el *interés general de España*- pot aplicar-se si el problema segueix creixent.

«*El Gobierno -afegí Almunia- no puede ceder en nada, absolutamente en nada. Lo que hay que hacer, por parte de los que quieren defender la Constitución y la unidad de España, es oponerse*».

AUTODETERMINACIÓ

ELS QUI FALTAVEN

Vicenç Villatoro

Durant molts dies, en aquest debat desmesurat i estomacal que ha provocat la paraula *autodeterminació*, s'ha trobat a faltar la veu del Partit Popular i del seu líder. Semblava que el furor amb el qual el PSOE s'havia apressat a ocupar tot l'espai del nacionalisme tradicional espanyol -gairebé reeditant l'antic eslògan fraguista de "España, lo único importante"- descol·locava la drete espanyola, que veia ocupat el seu terreny natural i es limitava a criticar la gasiveria de la política autonòmica socialista. Però al final Aznar i el Partit Popular han parlat i els seus arguments no han estat allunyats dels del PSOE. Simplement han dit el mateix però d'una sola tirada i, per tant, una mica més organitzadament. I el que han dit és, en definitiva, que això d'Espanya no és el resultat d'un pacte, una suma de diversos, per tant renovable o no renovable a voluntat dels pactants, sinó una realitat essencial i essencialment indivisible, que va més enllà de la Constitució i que no es pot tocar ni tocant la Constitució. Com ja havien insinuat els socialistes, el rei i l'exèrcit, no es tracta només que el record del dret a exercir

l'autodeterminació es consideri inoportú, desestabilitzador o perillós; es considera senzillament que el dret no existeix. Que si la Constitució no és un pacte -i aquí xoquen amb els qui han dit que amb la Constitució ens autodeterminàvem, perquè acceptar això és reconèixer que ens podem tornar a autodeterminar quan ens sembli- no hi ha ni l'opció de canviar la Constitució. La raó és metafísica, essencialista.

Naturalment, aquest discurs essencialista, aquest refús de la idea de pacte, quadra molt més amb el llenguatge que cal esperar d'una drete nodrida sociològicament d'una manera important per la pervivència d'un cert franquisme quotidià que amb el que s'esperaria d'un partit socialista. Només perquè han fet tard, perquè han arribat a misses dites, els del Partit Popular poden donar aquesta sensació d'estar-se afegint al discurs del PSOE. No seria ben bé així: el Partit Popular ha fet el seu discurs, el discurs que li pertoca, però ha resultat que els socialistes ja l'havien fet abans. Que havien exercit de Partit Popular. Que havien exercit de drete, en aquest sentit

Vicenç Villatoro.

d'alimentació de l'essencialisme. Per tant, l'aparició pública del Partit Popular dient el que diu torna una mica les coses al seu lloc. Retorna a la drete el seu patrimoni de llenguatge. Desfa el miratge que els socialistes han dit el que han dit per ser socialistes i demostra que en tot cas ho han fet malgrat ser socialistes. I alimenta un to i una tipologia d'argumentació que fa només deu anys hauríem qualificat col·loquialment de *fatxes*. Una antologia de les argumentacions dels últims dies significaria un *revival* del discurs *fatxa*. I el que sap greu és que les hagin dites en ocasions els qui llavors anaven de *progres*. ■

Vicenç Villatoro és periodista.
"Avui", 18-I-90.

FEINA DE QUALITAT

Xisco
ARTS GRÀFIQUES

C. del Baix Riera, 1-B
Telèfon 24 03 86
07008 Palma

Embat
llibres

Passatge Joan XXIII, 5-E
Geranis Centre

07002 Palma de Mallorca Tel. 71 33 50

AUTODETERMINACIÓ

AUTODETERMINACIÓ

Pep Messa

L'autodeterminació és aquell dret que correspon a tot individu ben nascut per decidir allò que vol ser. És una cosa que sovint exigim i sovint oblidam, que està per damunt de situacions de fet o d'oportunitat. Cada u té el dret d'exercir la seva pròpia voluntat per quedar-se en aquest costat de la reixa o per fer el pas que el col·locarà a l'altre.

Que qualcú t'engrilloni perquè no et puguis moure o t'empenyi perquè saltis, no té res a veure amb l'autodeterminació, que és un dret proclamat i reconegut universalment.

Sembla com si els pobles hagin recobrat el sentit de viure, l'alè per decidir, i que ja no esperin els decrets del govern, que ja no els afectin els moviments de tropes que ordena el govern, ni els desplaçaments de població forçosos que disposa el govern amb més o menys cinisme i violència, ni confiïn amb la importància de les subvencions que controla el govern i, creïbles, quan els parlen de l'autodeterminació sapiguem quan i com manifestar-la i com servir-se'n.

Admira que cinquanta anys després que els exèrcits soviètics ocupassin el país, que les deportacions i desplaçaments reduïssin la meitat de la població lituana (i dels altres estats bàltics), que els drets nacionals fossin aniquilats i substituïts per uns altres imposats, Lituània tenguí avui el coratge de respondre a Gorbtxov amb tanta seguretat i coherència política:

"Moltes gràcies per totes les propostes de bona voluntat que ens manifestau, però la nostra demanda és més senzilla: volem ser allò que érem fa cinquanta anys, abans que la guerra i la política soviètica ens convertíssin en una regió. No ens feu cap constitució que ja la farem nosaltres. No ens

organitzeu la policia ni l'exèrcit, que ja ho farem nosaltres. No ens envieu delegats culturals ni polítics, que ja els nomenarem nosaltres. La nostra i la vostra amistat serà fruit de la pròpia llibertat de cadascú".

Això em recorda aquell fet davant l'embaixada de la Gran Bretanya a Madrid, en els moments més durs de les relacions anglo-espanyoles durant la dictadura. "Gibraltar! Gibraltar!" cridaven els falangistes que apedregaven l'embaixada. "Vol que li envii més policia?", va demanar Serrano Suñer a l'embaixador. "No, no, moltes gràcies, bastarà que no m'envii més falangistes".

I és que ben mirat, tot plegat és com un somriure permanent. Si el tomb tecnològic ha obligat a veure l'estratègia i la filosofia de la força amb una altra òptica, no és estrany que els qui no han canviat les ulleres malgrat que s'hagin quedat sense camp d'operacions (Àfrica sense colònies, Europa immersa en una comunitat de recursos històrics, culturals i econòmics amb les fronteres dels estats tan poroses com un Gruyère...), facin renou de sabres per recordar-nos que la Constitució entrega als militars la sagrada missió de garantir la "unidad de la patria".

Perquè, malgrat tot, els tancs de la intimidació i de la coacció continuen en poder de les forces armades i el renou de sabres complau a

Mikhaïl Gorbtxov

l'espanyolíssim PSOE i omple de satisfacció el PP que en una autèntica actitud totalitària ha demanat que el govern paralitzi qualsevol discussió que sobre autodeterminació tenguí lloc en els parlaments autonòmics.

Fa somriure també que els que contempen la indissolubilitat de "la nación española" són els que menys entenen les nacions històriques. "Els nacionalismes són tancats, egoistes. Avui el món no té fronteres: l'art, la música, el pensament, el discurs només són universals. No puc ser nacionalista perquè el meu horitzó és París, Amèrica, l'Àsia!..."

"Home, em sembla bé vaig dir-li. Però: des d'aquí fins a París, quin vestit dureu? No us duis la roba que us he vist usar tota la vida? I a Àsia, hi anireu amb la roba de sempre o amb la que us haureu comprat a París? Perquè d'una manera o altra, la vostra roba durà unes etiquetes de procedència, supòs..."

En fi, que entre somriures, la qüestió és que nosaltres encara som els autòctons, els qui hem continuat trepitjant la terra i parlant la llengua, com digué Cosme Aguiló en el seu parlament de Sineu. ■

ENTREVISTA

FÈLIX CUCURULL

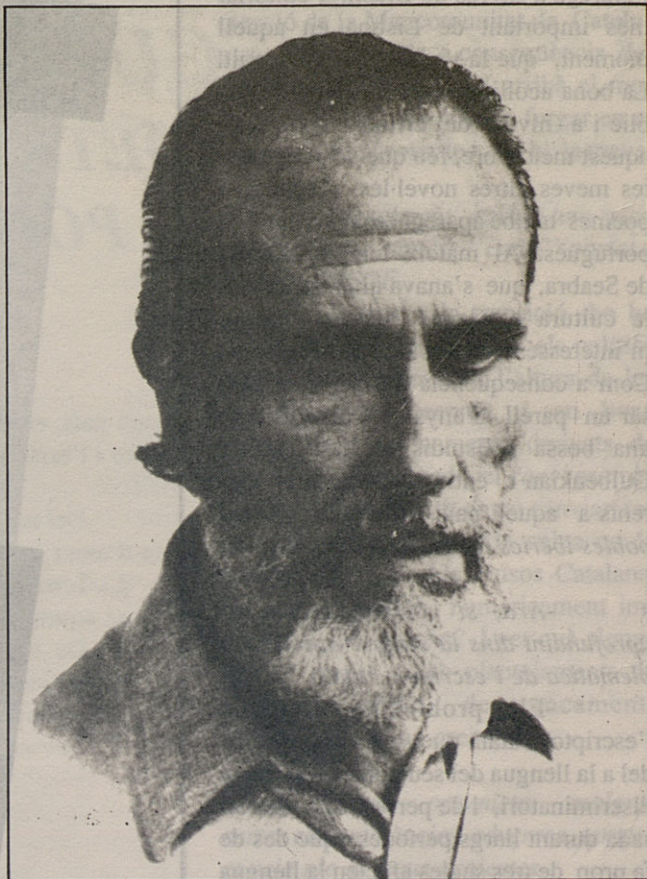
Miquel López Crespí

L'escriptor català Fèlix Cucurull va néixer a Arenys de Mar el 12 de gener de 1919. L'any 1935, a l'Institut de Mataró, fundà i dirigí la revista escolar ISEM i va començar a col·laborar al "Diari de Mataró". Del 1934 al 1936, va guanyar diferents premis en certàmens literaris. Durant la guerra, després d'exercir de mestre a Terrassa i a Arenys, s'incorporà a l'exèrcit de la República i estigué a la línia de foc. Els anys cinquanta, va dirigir el Centre d'Estudis Friedendor, de Barcelona. Posteriorment, ha estat professor a la Universitat Catalana d'Estiu i ha dictat nombroses conferències i cursos a Barcelona i a moltes poblacions del Principat; també ha fet conferències a la Provença -a l'Escola de la Targa, de Toló; a la Casa de la Ciutat, d'Avinyó; a l'Institut d'Estudis Occitans, de Marsella; a la Facultat de Lletres de Ais de Provença- i a Portugal -Lisboa, Porto, Tomar-.

Durant els anys 1963, 1964 i part del 1965, Fèlix Cucurull va residir a Portugal amb una bossa d'estudis de la Fundació Gulbenkian. El 1979, fou elegit membre de l'Acadèmia de Ciències de Lisboa; posteriorment, la Unió Brasileira d'Escriptors li conferí el Diploma de "Personalitat Cultural 1980". El 1953, li havia estat adjudicat, a Caracas, el premi de poesia Joaquim Folguera i, el 1966, va guanyar, a Barcelona, el Premi Josep Yxart, d'assaig. Ha format part del jurat de diversos premis literaris, entre ells el de la Lletre d'Or des de la seva fundació (1956) fins i l'any 1969, del Víctor Català i dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili. Activista polític des de l'adolescència, entre 1940 i 1969 va militar en el Front Nacional de Catalunya i n'esdevingué membre del Consell Nacional. L'any 1971, fou detingut, a Sabadell, junt

amb altres persones que en constituïen la Comissió Permanent. Abans, ja havia sofert represàlies per les seves activitats político-culturals (multes, retirada de passaport, etc.) Fins al novembre del 1981 ha estat president de l'Institut de Projecte Exterior de la Cultura Catalana.

Ha publicat diversos llibres de poemes, contes, novel·la, assaig i història, 10 dels quals han estat traduïts al portuguès. També han aparegut, traduïts a altres idiomes (alemany, búlgar, italià, francès, provençal, txec, croata, ucrainès) narracions i poemes seus. Col·labora a l'Enciclopèdia Universal Espasa-Calpe, a la Gran Enciclopèdia Catalana, al Grande Dicionário da Literatura Portuguesa, a la Història de Catalunya editada per la Salvat i dirigida per Joan Salvat i Josep M. Salrach i a la Història de Catalunya continuació de la Història de Catalunya de

Fèlix Cucurull.

Rovira i Virgili) editada per la Gran Enciclopèdia Vasca i dirigida per Jaume Sobrequès i Callicó. També ha col·laborat en gran nombre de publicacions nacionals i estrangeres (diaris, revistes, etc.), entre les que trobem "El Pont", "Serra d'Or", "Tele-estel", "Tele-espré", "Avui", "Hoja del Lunes", "L'Avenç", "Taula de Canvi", "Nationalia", i, a Portugal, "Diário de Notícias", "Diário de Lisboa", "Vértice", "Seara Nova", "Colóquio", "Colóquio/Letras". També ha traduït algunes obres al català.

-Hi ha una relació molt estreta entre bona part de la teva obra i Portugal...

-En la primera visita que va fer a Barcelona, l'any 1954, Manuel de Seabra, que llavors era un marrec que tot just s'iniciava en la literatura, s'engrescà amb la meua novel·la

L'últim combat, en féu la traducció al portuguès pel seu compte i risc i l'entregà a Livros do Brasil, l'editorial més important de Lisboa en aquell moment, que la va publicar tot seguit. La bona acollida que, a nivell de públic i a nivell de crítica, va obtenir aquest meu llibre, féu que després totes les meves altres novel·les, contes i poemes també apareguessin traduïts al portuguès. Al mateix temps, Manuel de Seabra, que s'anava interessant per la cultura catalana, motivà que jo m'interessés per la cultura portuguesa. Com a conseqüència d'això, vaig passar un parell d'anys a Portugal amb una bossa d'Estudis de la Fundació Gulbenkian i, entre altres treballs referents a aquell país, vaig publicar *Dos pobles ibèrics* (Portugal i Catalunya).

-Ara, si vols, podem anar aprofundint dins la sempre difícil problemàtica de l'escriptor català.

-El problema bàsic de l'escriptor català que vol romandre fidel a la llengua del seu poble és el tracte discriminatori, i de persecussió aferrissada durant llargs períodes, que des de fa prop de tres segles afecten la llengua catalana; això significa que l'escriptor que es val d'aquesta llengua, en una o altra proporció segons les èpoques, es converteix en escriptor marginat i, en certs moments, perseguit. Tot el poble al qual pertany es troba en aquestes mateixes condicions, però ell, en esdevenir-ne d'alguna manera un exponent cultural que precisament basa en la llengua la seva obra, no tan sols troba molt limitades les possibilitats de comunicació amb els que parlen la llengua que ell parla, sinó que, en determinats moments, li queda gairebé anul·lada la possibilitat d'existir. Si fins i tot -com la resta del seu poble, és clar- topa amb dificultats per aprendre la seva pròpia llengua! No podem negar que ara té menys limitacions que en altres èpoques, sobretot que a l'etapa franquista; però, d'una manera bàsica, continua vivint en l'anormalitat. I per a sobreviure, en una lluita més o menys sorda, més o menys crispada, - en una proporció superior a la que es dona en altres activitats i, dins la ma-

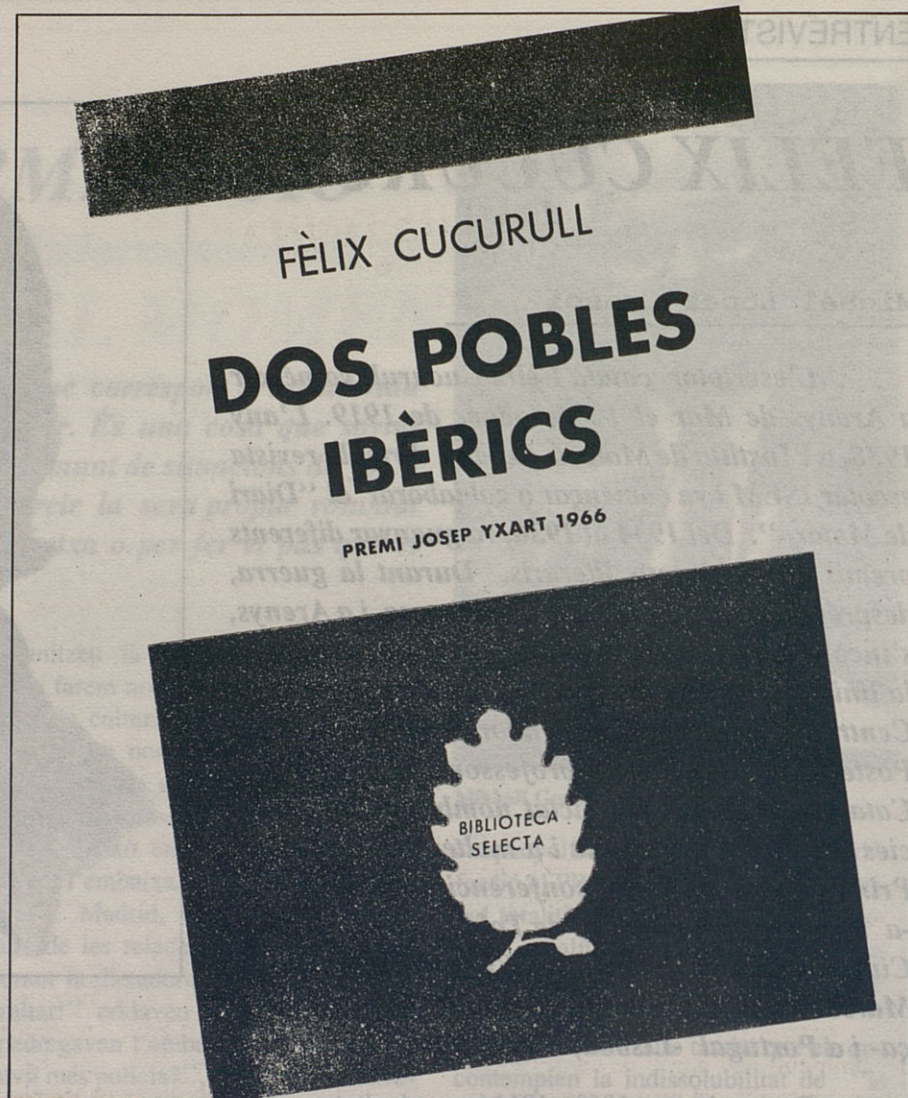
teixa activitat, en altres latituds-, en general, per a obrir-se camí procura marginar i, si pot, anorrear, els que considera competidors seus.

-Activista polític des de l'adolescència, membre del Consell Nacional del Front Nacional de Catalunya, membre fundador de l'Assemblea de Catalunya, detingut en diverses ocasions... ets un escriptor amb un fort compromís cívic, tant, que a vegades no sabem com destriar el polític de l'escriptor.

-El meu pare, Fèlix Cucurull i Campalans, catalanista i republicà, fou elegit batlle d'Arenys de Mar l'any que vaig néixer. Empresonat durant la dictadura del general Primo de Rivera, fou reelegit, quan jo tenia 12 anys, el 12 d'abril del 1931, en les eleccions que van dur la República. Crec que

aquestes dades m'estalvien d'explicar l'ambient que es vivia a casa i que per força m'havia d'influir. Com qui juga, podríem dir que gairebé d'una manera rutinària, als 12 anys em vaig trobar fundant, junt amb alguns amics de la mateixa edat, la Joventut Catalanista d'Arenys, entitat que, de seguida, va aplegar un important sector del jovent de la vila i, fins l'any 1936, desplegà una constant i fecunda activitat. De tot això i del que se'n va seguir, en parlo amb un cert deteniment en el pròleg de *Catalunya republicana i autònoma*, el meu últim llibre.

Les preocupacions polítiques i, amb elles, si bé no sempre amb la mateixa intensitat, l'activitat política, ja no m'han abandonat mai més. Però l'afany de fer alguna cosa útil per al meu poble, des del primer moment, anava acompanyada del neguit

EL FET NACIONAL A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA

Fèlix Cucurull

alliberament.10

d'omplir fulls de paper abocant-hi bocins del meu jo; del meu jo que, a desgrat d'ésser permanentment solidari, en certs moments s'ha sentit estranyament solitari. Contemplava els escriptors, sobretot els poetes, com una mena d'éssers excepcionals i jo volia assemblar-me a ells. Vaig trigar a descobrir que en el camp de les lletres, tant entre els qualificats de genials com entre els simples lletraferits, els brètols hi abundaven en una proporció com a mínim tant alta com la que es dona en qualsevol altra activitat i, cercador impenitent de paradisos perduts, per reacció, vaig voler fer un canvi de rumb. Però, havent contret el vici de versejar i de prossejar tan bon punt havia après de lletra, ja no era capaç de desèixer-me'n; continuava fent versos, contes, novel·les de la mateixa manera que, a desgrat de tots els intents d'esmena, el drogadicte no para d'injectar-se i el jugador no sap apar-

tar-se de la ruleta.

Barrejat amb la preocupació política, el meu ambient familiar sobreeixia de rememorances històriques. I, amb tot i no haver-m'ho ensenyat ningú a l'escola (l'escola característica de l'època de la Dictadura, on tampoc no ensenyaven el català -ni en català) aviat vaig tenir una idea bastant concreta de qui havien estat Jofre el Pelós i la seva descendència de comtes i de comtes-reis, Roger de Flor, Roger de Llúria, Pau Claris, Rafael Casanova... Coneixia, sobretot, amb una remarcable precisió, la història més recent, la que havien viscut els meus pares i que, partint de la fundació del Centre Català (1883) i del *Memorial de Greuges* presentat a Alfons XII el 1885, va donar origen a la Unió Catalanista amb les Bases de Manresa i, passant pel Tancament de Caixes, la fundació de la Lliga i, després, del Centre Nacionalista

Republicà, per l'alçament de la Solidaritat Catalana i per la revolta de la Setmana Tràgica, havia desembocat en la creació de la Mancomunitat de Catalunya, desapareguda a conseqüència del cop d'estat del 1923. I arribà el moment que vaig decidir de furgar en el passat pel meu compte i dir-hi la meva.

-Actualment et veig una mica preocupat per aquest "canvi" portat a terme pel PSOE.

-Tocant a la transició -ho he dit des del primer moment- els polítics catalans no van estar a l'altura de les circumstàncies. Després, i en bona part pels condicionaments derivats de la transició hipotecada, el canvi promès pel PSOE ha consistit en no canviar res del que és bàsic. Però la culpa no és només del PSOE. Als Països Catalans, els altres partits numèricament importants, què han fet? I per què alguns partits petits amb plantejaments de canvi veritable, de trencament, d'alliberament, no creixen?

-Home optimista, malgrat certes circumstàncies adverses, sempre et veig ple de nous projectes.

-De projectes en tinc molts, però n'hi ha un que és prioritari: deixar enllestit un extens estudi sobre un personatge redescobert per mi, Josep-Narcís Roca i Ferreras, teoritzador bàsic del nacionalisme català, sobre el qual treballa des de fa molt de temps; estudi al qual ara em podré lliurar de ple degut a un contracte que acabo de signar amb el Centre d'Història Contemporània. Després, penso dur fins al final *Catalanisme sense mites*, un estudi que ja anunciava en el prefaci a la *Panoràmica del Nacionalisme Català* (1975). També, una novel·la basada en la Revolució de Setembre (1868) i la frustrada República Federal del 1873. I una mena de meditacions muntades a cavall del que en podríem dir un llibre de memòries. I moltes més coses. Com si jo fos un vailet que té molts anys per davant; com si cada dia no em sentís una mica més cansat; com si deixar-me dur per la mandra no fos un dels plaers que més em sedueixen. ■

CRE-A-CCIÓ

ANTONI SEGUÍ BARROSO

“EL MISTERI POÈTIC ÉS TAMBÉ UN MISTERI PER AL POETA”

F.M.

Antoni Seguí Barroso va nèixer a Palma el desembre de l'any 1963. Estudia dret a la Universitat de les Illes Balears i treballa en el camp de l'Administració de Justícia. La seva obra és gairebé inèdita, i som pocs els qui tenim la sort de conèixer-la.

“He publicat molt poc. ESCRIC per tongades, no dispòs de temps i a més sóc incapaç de seure i esperar que les paraules surtin. Més aviat diria que quan les veig venir els surt a l'encontre”.

No es cansa de repetir que la seva poesia vol ésser diàfana: “Escric per a mi i per als altres, per això vull que tothom m'entengui. A vegades ni un mateix sap bé el que ha volgut dir en un determinat vers; per això, es diu, que el misteri poètic és també un misteri per al poeta, però aspir a la màxima claredat. No em desagrada la poesia hermètica, però vull que la meua pugui arribar als que no tenen costum de llegir-ne”.

Afirma que plasma directament les seves idees, sense donar massa voltes als conceptes que considera copsats.

“No sóc un orfebre del llençuatge. ESCRIC les coses com vénen, corregesc poc”.

Li preguntam quins són els pilars de la seva obra: “En els meus poemes, hi bateguen, a vegades soterràniament, algunes constants: el

nostre país, el problema de la llibertat, l'amor i l'erotisme, el pas del temps, la mort...”.

Del nostre país en parla en termes d'amor i preocupació. En el poema “La Terra” (Lluc núm. 732) es sintetitzen aquests dos sentiments.

De la llibertat sembla dubtar-ne, movent-se en la tènue línia que separa el determinisme del lliure albir: “*sotmesos u inexorables regles,*

freuim la llibertat de decidir?”
(del poema “Escacs”)

Sobre l'amor i l'erotisme ens diu: “són el lligam amb la vida i, tal volta, la raó de ser de tots nosaltres”.

Sobre el temps i la mort en parla sense temença, però com ajupit davant llur inexorabilitat:

“*Amb la por i el lament
cau l'aigua de la clepsidra
inexorablement*”.

LA TERRA

Que siga el dolç plaer el que em bressoli,
però mai-perdut en llunyanies,
mai més enllà d'obscurs horitzons
que es desfan entre boires.

Jo és aquí on vull viure i sentir,
perquè és aquí on veig i sent
el batec suau de ma petita pàtria.
Però no vull ignorar el lent pas del temps
que s'esmuny per entre les paraules,
mots dels camins ja perduts
en la memòria d'un temps remot, antic.

Perduda ja l'esperança de viure,
només voldria que em restàs l'assegurança
del repòs entre les teves pedres,
compartint, la teva terra i la meua pols,
el mateix indret i els mateixos dies.

Moriré enamorat de les teves vesprades,
la llengua bella que ta gent m'ensenyà,
tot suspirant que no et facin més mal.
Et deix;

però seré sempre fidel
a la teva memòria.

PARAULES DE L'AIMADA

Perquè t'estim
els teus somnis
són els meus somnis.

Perquè t'estim
vaig al darrera
del teu misteri
més íntim.

Perquè t'estim
sent desig del teu cos
i tenc por
de la teva absència.

Perquè t'estim
amic meu,
perquè t'estim.

IGNI

Llengües de flamarada roja
irisen tenebres de tarda.

Química de l'esperit,
claror màgica.

Cendra del cos que roman;
el fum s'enfila?

Foc en la nit,
tempesta de flames.

EL SILENCI DE L'ALZINA

La tenebra estén sa mà
per la planura.
L'alzina calla.

La tarda d'ocells
esdevé occida nit,
d'ofidis niquelada.

He vingut fins aquí
per parlar-te,
arran de la teva absència
vora la creu de marbre.

L'alzina calla i t'abraça
amb ses lígnies mans profundes
des del regne de la saba.

NIT QUE NO TÉ ALBADA

S'acaben les migrades hores
de la llum resplendent.

Breu és el dia,
breu el camí.

Me'n vaig amb nostàlgia;
amb la recança
de no saber el perquè
del caminar.

Creuant l'obaga porta
de les fosques cambres:
em perdré per
llunyanes tenebres
de por i solitud.

Nit que no té albada.

DEIXEM D'ENALTIR LA IGNORÀNCIA

(Puntualitzacions a un escrit de Felip Munar)

Benvolgut Felip,

En resposta als comentaris que apareixien al teu article Hi ha persones més perilloses que el rector de Sa Pobla, amb tota cordialitat, vull fer-te les següents apreciacions:

1r. La gravetat de les decisions que afecten l'alteració o destrucció del patrimoni no respon al caràcter personal o col·legiat de la decisió, simplement són decisions que afecten el patrimoni. D'aquesta manera, pel que fa al nostre cas, el consentiment o recolzament a les iniciatives del rector per part del Consell Parroquial o d'alguns dels seus membres només els fan còmplices de les malifetes.

2n. El que personalment he reclamat i encara reclam és que a l'església de Llorito o a qualsevol altre representació del patrimoni cultural de les Illes, davant un possible deteriorament, s'afronti la restauració o la rehabilitació, contra la millora o millores que altra gent propugna. Fruit de les millores veim desaparèixer i transformar-se gran part del nostre patrimoni arquitectònic local. És una trista evidència que hom considera millores terracar parets, enrajolar trespols i façanes, així com també hi ha gent que considera una millora substituir el portam de llenya per altre d'alumini o la paret seca per bloquets de formigó. Tot plegat, és cert, no deixen d'esser millores.

3r. Tot i que a partir del teu escrit no ho sembli, crec que el que intentam constatar és la destrucció i malversació d'una part del patrimoni eclesiàstic de Llorito; llavors, pens que els qui haurien de demostrar la innocència, quant a aquest tema, són els qui participaren en la manipulació del patrimoni.

És molt senzill argumentar que la façana de la rectoria queia a trossos, que el campanar de l'església

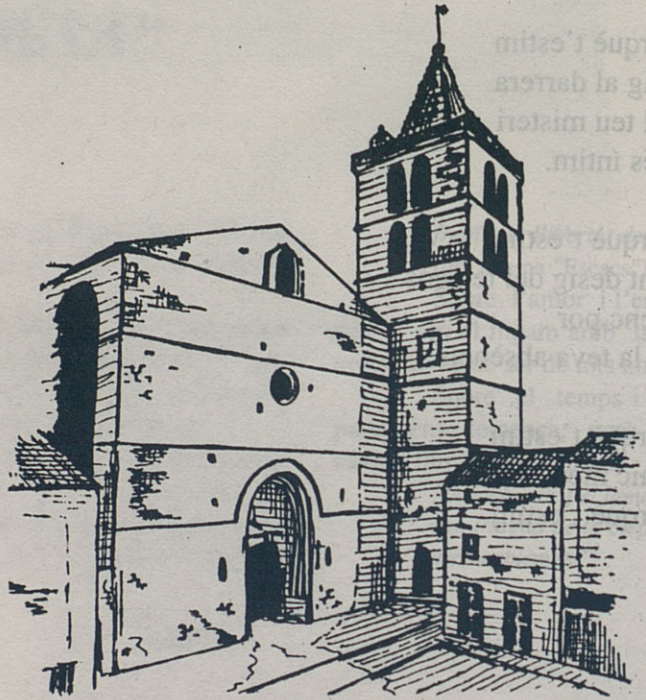
amenaçava ruïna, que les massotes estaven podrides, o qualsevol altre circumstància que recomanava una intervenció. Avui per avui, sembla que només és la paraula d'uns contra la dels altres, o és possible que hi hagi certificacions de tècnics qualificats que ens puguin demostrar que la situació en què es trobaven els recomanava aquestes actuacions? És de suposar també que, com és preceptiu, per a les obres que afectaven estructures arquitectòniques hi devia haver un projecte signat per un tècnic superior i visat pel Col·legi d'Arquitectes. Quant a les massotes, supòs que tu, que dius que hi eres present quan les llevaren, degueres tenir la previsió de treure'n les corresponents fotografies i croquis amb les mesures pertinents per poder emprendre aquesta reposició que consideres lloable.

Tanmateix, i en cada uns dels casos, degueren dur a terme els pre-

ceptius tràmits que requereix una intervenció sobre el patrimoni: informe gràfic acompanyat de memòria, estat actual, projecte redactat per un tècnic, aprovació i visat i llicència.

4t. Tot en conjunt, i reiterant les meves opinions, crec que les actuacions que impulsà el Sr. Mulet, recolzat per bona part del Consell Parroquial, foren desencertades. Particularment, consider inadmissibles totes i cada una de les intervencions efectuades i molt més les justificacions que tu en dones.

-El referit i el folre dels baixos de la façana de la rectoria amb rajola de granet (típica de paviments de terrassa i piscina de xalet de vora de mar), així com els folres de marès de la cantonada i de les rebranques de les finestres no estan gens d'acord amb els trets de l'arquitectura local. Per altra banda, era innecessari cobrir la pedra i el marès que en els dos casos confor-

L'església parroquial de Llorito.

men l'estructura de sustentació. També era innecessària la gelosia de material prefabricat que tapava una de les finestres de la façana lateral i que (afortunadament) el rector actual ja s'ha encarregat de substituir per una persiana.

La reparació del trespol es podia afrontar sense fer-lo desaparèixer sota una capa de rajoles vidriades. Segurament tampoc era necessària la substitució de la persiana entre els aiguavessos per una nova vidriera...

-Que argumentis que era una necessitat mudar de lloc la pila baptismal perquè a les cerimònies de bateig la gent no hi cabia, només és una tafaneria. Amic Felip, quants batejos es fan cada any a Llorito? El teu argument me recorda aquella anècdota d'un canonge que volia una porta d'accés des del dormitori al carrer per poder treure amb comoditat el bagul dels difunts. El picapedrer, assenyat, li demanà quantes vegades feia comptes morir-se.

-Pel que fa als salomons, la manca de doblers per a restaurar un objecte que pertany al patrimoni no és una excusa vàlida ni molt menys una justificació per a una substitució o una destrucció. Per a restauracions assenyades hi ha institucions que tenen l'obligació l'ajudar. A part d'això, que costaren totes les altres obres que segurament eren innecessàries?

-Quant al problema de referits i folres de dins l'església, si el problema era provocat per la humitat, no era més adient cercar el sistema d'eliminar-la o pal·liar-la en comptes

de fer embetumades i posar pegats? No és ara el moment de cercar un mètode millor. Era quan s'afrontaven les obres que s'havia de posar remei, especialment si pensam amb la migrada economia parroquial.

-És possible que el paviment del cor estàs deteriorat i requerís una restauració. Aquest representant del patrimoni eclesiàstic que tu anomenes degué dictaminar per escrit que la solució adoptada era la millor. Recomanà també l'encimentada de l'escala de caragol que puja al campanar?

-La ruïna que, segons tu, amenaçava el campanar es va afrontar amb la pitjor solució possible. Omplir les juntes amb portland no només és una solució estètica pèssima sinó que també contradiu l'esperit de la norma tecnològica que estableix que els ciments i aglutinants han d'esser d'una potència inferior a la dels elements que configuren l'estructura. Els pastats fets amb portland són molt més resistents que el mateix marès del campanar. Això vol dir que en cas de qualsevol moviment o distorsió termodinàmica el que ara patiria serien les peces de marès i no les juntes. Lamentablement és molt pitjor el remei que la malaltia.

-Pel que fa a les massotes, quin temps feia que eren al campanar? Cent, dos-cents, tres-cents anys? No te pareix, Felip, que si no les haguéssiu tomades haurien pogut esperar fins a la pertinent restauració o consolidació?

Crec que els comentaris són suficients, el que no és suficient és la

justificació.

Com a comentari al marge, vull dir-te que les persones que s'han d'acostar a les obres són els especialistes qualificats. Als altres, pel que fa a l'església, ens escau més el paper de simples observadors o, com a molt, el de pujar al presbiteri els diumenges per a fer les lectures.

Evidentment, no puc avaluar el meu grau de sensibilitat vers el patrimoni ni la meua manca de sentit comú per a jutjar les intervencions que es feren. El que si és cert és que hi ha institucions (Comissió del Patrimoni, S.A.L., A.R.C.A., Col·legi d'Arquitectes...) i persones de reconegut prestigi que poden fer-ne les valoracions pertinents i, en el seu moment, donar consells sobre el que tu consideres malaurat patrimoni.

5è. Finalment, i per a descàrrec dels que intervingueren en el que, continuo pensant, fou un atemptat contra el patrimoni eclesiàstic local, vull manifestar també que mai no he cregut que a la seva actuació s'hi albiràs cap mica d'obscura o mala intenció. Ans al contrari, pens que si actuaren així fou per desconexença. Com diu l'adagi, *la ignorància és atrevida* encara que *la ignorància no excusa de pecat*.

Amic Felip, no volgüem contribuir a l'enaltiment de la ignorància. sincerament, no crec que sigui el nostre paper. ■

Ben atentament,

Andreu Ramis.

Papers pintats

Marc i Motlures

Pintures

Casa Pomar Flores

ARTICLES PER A ARTISTES

Sant Miquel, 77. Tel. 72 14 83

07002 PALMA

LES OBRES DE L'ESGLÉSIA DE LLORET

Sr. Director d'EL MIRALL

Distingit Sr.

Me plau adreçar-me a la vostra revista per fer públiques un parell de puntualitzacions a les opinions manifestades per Felip Munar i Munar a l'article titulat "Hi ha persones més perilloses que el rector de Sa Pobra" (núm. 33, desembre de 1989)

1. He volgut manifestar la meua opinió per la senzilla raó de pertànyer al Consell Parroquial de Llorito en els dies en què es dugueren a terme les obres-reformes a les quals al·ludeix En Felip Munar. Sembla que som una de les dues persones no localitzades d'entre les nou que aleshores integràvem el Consell Parroquial. Per aquest motiu, vull fer avinent a En Felip Munar que fa 25 anys que habit en el número 15 del carrer des Fum, de Llorito.

2. Pel que fa a les obres-reformes dutes a terme i a les quals fa referència En Felip, ja vaig fer saber en el seu dia i hora, i ara aprofit per tornar-ho a manifestar, que no hi estava gens d'acord. De la mateixa manera que, juntament amb la resta del Consell, ens oposàrem al capgirament de tota l'església tal com el Rector proposava. Personalment, que la majoria de les obres eren innecessàries i trastocaven la fesomia i el caràcter de l'església i de la rectoria.

3. A més de la malmenada que suposaren les obres a les que fa referència En Felip Munar, el Sr. Mulet ens va fer una proposta inicial de reformes de l'església que va ésser rebutjada. Per aquest motiu "suavitzà" les seves intencions i el dia 16 de juny de 1984 ens va fer arribar el projecte que adjuntam perquè la gent hi pugui dir la seva.

Reforma de l'església:

Vull insistir en el canvi

d'imatges de l'església, reconeixent que la proposada a l'anterior reunió era massa ampla, havent pogut produir desconcert, però sí que una petita reforma es fa necessària. Com podem llegir en el Concili Vaticà II i ara produït al nou Dret Canònic: "Debe conservarse firmemente el uso de exponer a la veneración de los fieles imágenes sagradas en las iglesias, pero *ha de hacerse en número moderado y guardando el orden debido, para que no provoquen extrañeza en el pueblo cristiano ni den lugar a una devoción*

Fàtim quedaria eliminada.

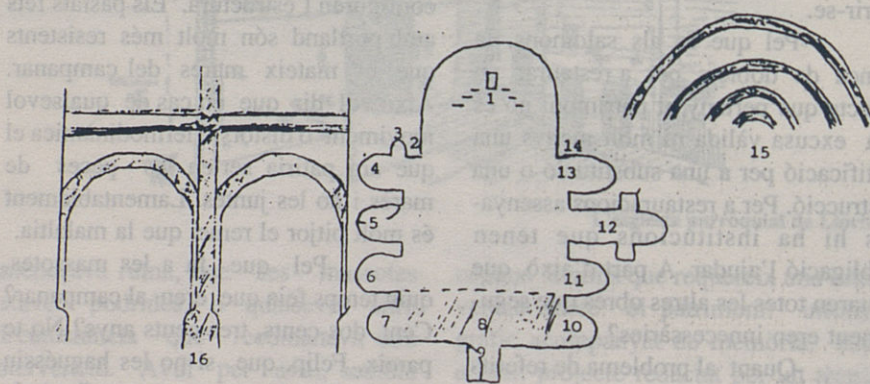
-Descrostar les parets en què apareix el marès i pintar de blanc lo demás.

-Eliminar els dos salamons de darrera i amb ells arreglar els altres. Il·luminar les voltes i posar el llanterner.

LLORET: REFORMA DELS LLOCS DE L'ESGLÉSIA

Estat actual

1. Presbiteri. Per darrera el retaule se puja al cambril de la Verge de Loreto.

Lloret: Reforma dels llocs de l'església. Estat actual.

desviada". (Canon 1188).

Així, la reforma més petita que he pensada és la següent:

-El retaule del Carme juntament amb la imatge de Sant Isidre passaria a la capella actual de Sant Sebastià. El retaule de Sant Sebastià quedaria eliminat.

-La imatge de Sant Sebastià passaria a la capella del Roser. La Verge del Roser quedaria eliminada.

-A la capella actual del Carme s'hi posaria la imatge de Jesús resuscitat. Així, ben aprop, hi hauria el fonament de la vida cristiana: mort (Santcristo) i resurrecció.

- La imatge de la Verge de

La paret anterior del cambril està forrada de tablero comú.

2. Imatge de Sant Isidre.

3. Capella del Carme.

4. Capella del Santcristo.

5. Portal lateral

6. Capella de Sant Antoni.

7. Capella de Sant Sebastià amb un retaule apedaçat i molt vell.

8. El cor que està part damunt les capelles. Trespol de marès, malplà i foradat.

9. Portal principal o major.

10. Capella de Sant Josep amb pintures de Sant Antoni i Sant Isidre.

11. Capella del roser amb una pintura de la Verge de Lourdes.

12. Capella fonda o del sagrari amb imatge de la Immaculada (talla antiga dins un retaule modern).
13. Capella del cor de Jesús.
14. Imatge de la Verge de Fàtima.
15. Les voltes de l'església.
16. Les parets de l'església.

-Les parets estan pintades imitant marès damunt guix i aquest està damunt marès autèntic. Hi ha bastants redols que la pintura ha caigut deixant clapes blanques devora la pintura. Estat deteriorat.

Objectius de la reforma

1. Retirar les imatges de Fàtima, Carme i el Roser.
- Retirar el retaule de la capella 7 (de Sant Sebastià).
2. Traslladar el retaule de la capella 3 a la 7 juntament amb la imatge de Sant Isidre.
- Traslladar la imatge de Sant Sebastià a la capella 11.
- Intentar canviar les pintures de Sant Antoni i Sant Isidre que estan dins la capella 10 (Sant Josep).
3. Convertir la capella 3 en la capella del Sagrari, visible des de quasi tots els punts de l'església. Passar-hi també la imatge de la Immaculada.
4. Convertir la capella 4 en la capella de la Resurrecció, llevant el Santcristo i posant-hi la imatge de Jesús ressuscitat, conservant el mateix retaule, retocant el fondo...

-Aquest racó 3-4 es convertiria en un racó de vida, idea fonamental del cristianisme. L'Eucaristia que és amor i dona Vida, la Vida de la Resurrecció anunciada i complida en Jesús. La Immaculada devora el sagrari ens recordaria l'actitud per a rebre l'Eucaristia.

5. Convertir la capella 12 en una capella per a la missa de cada dia i actes piadosos reduïts. Hi ha una cabuda d'unes cinquanta persones, duent-hi els bancs que ara hi ha dins la capella del Santcristo, Sant Antoni i Roser. Per aquestes capelles se ferien uns altres bancs. S'ha de llevar l'altar i el sagrari que ha de passar a la capella 3. Pot quedar el retaule amb un domàs vermell o verd que tapi el ninxo, posant-hi un santcristo adequat. O el santcristo de la

capella 4 o el del cementiri. Fer un altar adequat per a celebrar missa.

6. Adecentar les parets de l'església. O descrostar-les totes per fer aparèixer el marès o només fent aparèixer el marès de les columnes i cornises, pintant la resta de blanc.

-Canviar el "tablero" del cambril de la Verge de Loreto.

-Canviar la instal·lació elèctrica. Llevar els salomons laterals. Tornar a posar el llanterner.

fusta, arreglar els escalons i fer un de-saigüe.

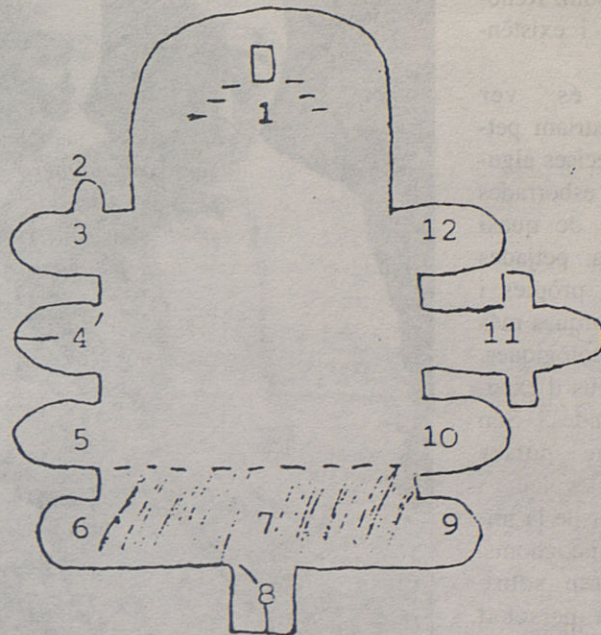
-Fer el trespòl de ciment d'un quarto de la rectoria.

-Fer el canvi de les capelles.

-Descrostar les capelles de Sant Isidre (nova) i de Sant Josep i l'espai continu-gut pel cor.

b. Adecentar les parets de l'església.

-Canviar la instal·lació elèctrica.

Situació de l'església després de la reforma.

Situació de l'església després de la reforma

1. Presbiteri
2. Capella del Sagrari
3. Capella de la Resurrecció
4. Portal lateral
5. Capella de Sant Antoni
6. Capella de Sant Isidre
7. Cor
8. Portal major
9. Capella de Sant Josep
10. Capella de Sant Sebastià
11. Capella per a culte minoritari
12. Capella del Cor de Jesús

Etales per a la realització de la reforma

- a. Reforçar el campanar, construir-hi una escala substituint la de

La magnitud de les obres, la complexitat que hagués ocasionat el trasllat i l'alteració de moltes de les obres artístiques que es veien afectades per les reformes, així com la lleugeresa de plantejaments amb la qual s'afrontava aquestes reformes només serveixen per reafirmar-me en la idea que el patrimoni eclesiàstic està en perill. ■

Pau Jaume és membre del Consell Parroquial de la Parròquia de Na Sra de Loreto (Llorito).

GUAL PERMANENT

CONÈIXER-SE

Pere Font

Canviant incessantment, sense pausa ni arrest. Així som. Renovant cèl·lules i existències.

Però és ver també que destriam petjades, de precises algunes, de mig esborrades altres, també de quasi imperceptibles: petjades a les platges pròpies i personals, marques més o menys arqueològiques, senyals i relleus d'experiències viscudes. Són petjades que potser justifiquen, si voleu, i amb tot l'error de la imprecisió, nom i cognoms, i que orienten sobre l'arquitectura personal de cada un de nosaltres. Nosaltres, que no som però, només, i tanmateix, petjades del passat sinó actualitat en balanç, centre mòbil en confluència de coincidències, d'efectes, d'accions i reaccions i contradiccions, de forces, de projectes, elements i herències i formes indestruïbles. Som, en un punt i instant, cruïlla de molts de camins, retorçudes costes, tanques i ports oberts i una mar insòlita sense marcs ni riberes. Som també certes constants i repeticions de ritmes: per tant, previsions.

Per això cal l'esforç. L'intent per aproximar-nos a certa punta d'iceberg i comprensió. Entendre'ns no és cap caprici. Val la pena, just i encara que només sigui per defugir l'autoengany i l'automentida amb els seus perills i paranys.

Conèixer-se un mateix, en un

Entendre's no és cap caprici.

instant i cada instant pot valer com assaig i objectiu, per evitar la pròpia disfressa de màscares, pot valer com aproximació al centre de convergències de l'ego mai no estàtic, tan sovint generós de veritats per als altres però, ai las!, tan habitualment mentider vers el fons dels propis límits.

Reconèixer-se les pregoneres d'un mateix pot ser l'arrel de partida, l'inici d'un control dels pocs espais controlables, proposant-se no defugir de pla les relatives culpes, originadores tant de sentiments reaccionaris com, però també, de sentiments revolucionaris, si són intel·ligentment traduïts en mecanismes de rectificació, i del braç de la voluntat, necessària arma i em-

penta per als projectes de fermesa.

Penetrar dins del jo, amb mà sàvia, i de renovació, pot representar entreveure el mapa vacil·lant dels dominis propis, per gratificar-nos de prats i vergers i per posar remei de correcció a bassals d'aigües pestilentes. Polir cantells aspres pot esdevenir treball d'humanisme i renaixement per arribar a assolir l'autosatisfacció en el domini dels espais personals, a partir d'uns models exemplificadors de sobrevivència.

Caldria jugar de nou l'oblidada aposta per la lucidesa de l'autoconeixença. I afirmar també l'empenta i energia de la voluntat, màgica clau, forjada a pas i a pols com eina possible en aliança amb les raons (per altra banda tan espontànies) de vida i naturalesa.

Sí que caldria comprendre'ns. Per comprendre els altres, en definitiva, i per separar-nos les fites reals dels déus i dimonis imaginaris. Com també caldria comprendre les insondables raons personals dels homes: així com és ara, aquelles que hagin pogut portar algú a redactar escrits tan soporífers com aquest sermó que ara llegiu, i que potser heu tingut la santa paciència d'aguantar fins el final d'una manera tan virtuosa i beatífica. Com per mereixer medalles, vaja. Que així sigui. Amèn. ■

ENIGMES DE LA NOSTRA HISTÒRIA

ELS IANQUIS MORTS DEL PORT DE MAÓ

Miquel Ferrà i Martorell

El port de Maó ha estat, especialment en els segles XVIII i XIX, refugi i cementiri de les esquadres que creuaven el Mediterrani: francesos, austríacs, holandesos i, sobretot, anglosaxons (britànics i nord-americans).

S'ha parlat molt de la presència britànica a Menorca. De les possibles influències culturals i socials en aquella illa per part d'una dominació que es perllongà bona part del segle XVIII com a conseqüència de la guerra de Successió. Avui, la història menorquina no es pot deslligar de totes aquelles petjades d'antany. El camí d'En Richard Kane amb el seu obelisc commemoratiu, les ruïnes del Castell de Sant Felip, la Plaça d'Armes de George Town o Es Castell, altrament conegut com Villacarlos, els murs que resten del fort Malborough, el mas de Sant Antoni o Golden Farm, la residència de l'almirall Collingwood, les cases a l'anglesa del Cós de Gràcia... Potser l'inventari es faria massa llarg.

Sigui com sigui, la major part d'aquells soldats de guarnició o d'aquells funcionaris de colònies practicaven la religió anglicana quan Me-

norca, oficialment, era catòlica.

Això obligà els de Londres a fundar cementiris per a protestants en els quals eren enterrats molts d'a-

quells "menorquins" ocasionals, sota les làpides que els seus familiars enviaven des de la metròpoli. Així i tot, tan prompte l'illa tornava a canviar de

bandera, aquells cementiris eren buidats i desmuntats, de manera que tal cosa s'esdevingué diverses vegades, trista revenja de l'administració francesa o espanyola d'aquell temps i que ens priva d'aquesta arqueologia sempre útil dels fossars d'altra època.

Per a comprendre bé aquell estira i amolla, aquell muntar i desmuntar mausoleus i tombes, cal tenir en compte les dades següents:

Primera estada dels anglesos a Menorca, administrant el territori: de 1708 a 1756. (Dues generacions).

Segona estada dels britànics: de 1763 a 1781. (Una generació).

Tercera dominació o ocupació, segons es miri: de 1798 a 1802.

Quarta estada, en aquest cas de l'esquadra anglo-espanyola amb un contingent de 10.000 homes: de 1808 a 1814.

I ja entrat el segle XIX, durant el reialme d'Isabel II, la presència anglo-saxona es perpetuarà encara més, aquesta vegada quan els Estats Units d'Amèrica són autoritzats a tenir una base naval en el port de Maó, presència aquesta que va, segons les inscripcions de les tombes, fins més enllà de la Guerra Civil Nord-americana. Temps tots aquests coneguts vulgarment com a temps dels "jans" i que com es pot veure no coincideixen exactament amb la que podríem dir història oficial.

Anem però al tema que ens ocupa. Els mariners protestants que morien a l'illa forçaren les autoritats a establir en el port de Maó un cementiri,

fora de la població, prop d'una caleta solitària, sota el pujol de Golden Farm, en què es pogués accedir per mar i per terra. Així ho feren. Tancat per un mur emblanquinat, a la moda del país, el mal anomenat encara cementiri "anglès", quan es tracta més aviat, pel nombre de tombes, d'un cementiri nord-americà. Allà hi trobarem una vintena de sepultures amb làpida identificativa, dels anys 1818 a 1870, a més d'altres set que apareixen només marcades amb la sentència: "Unknown sailor" (mariner desconegut).

Així, des de la fragata "Constitution", que bombardejà el port de Trípoli l'any 1804, 28 d'agost, al vaixell de guerra "Franklin", que portà a Menorca l'Almirall Farragut, després de la Guerra Civil Nord-americana en triomfal viatge de cortesia i també per a visitar Ciutadella, d'on era originari, tot un seguit de navilis de combat, amb diferents velams i tonatges, feren de la rada maonesa el seu cau i refugi. La raó de tantes hivernades de l'esquadra americana del Mediterrani a Menorca era la guerra contra el corsarisme de la Tripolitània i com a resultat d'aquesta, la protecció de la ruta Boston-Gibraltar-Nàpols, seguida per les naus comercials dels Estats Units. Frigates com les "Delaware", "Congress", "North Carolina" i "Java" es feren familiars en les aigües illenques.

Anem ara al misteri.

L'any 1843 més d'una dotzena de tripulants del "USS Delaware" són soterrats a Maó: Benjamin Zell, James M. Lee, Robert Alberger,

Adam Gillis, Jacob Shane, Lester Johnson, Edward Elton, John Craft, el capità Samuel Morton...

¿Què havia passat? ¿Una batalla o una desgràcia? ¿Potser un incendi o una explosió o bord? ¿Potser una gran tempesta? ¿Tal volta una batalla contra les bateries de Benghasi? Les cròniques del temps no ho registren.

● **Tan prompte l'illa tornava a canviar de bandera, aquells cementiris eren buidats i desmuntats, de manera que tal cosa s'esdevingué diverses vegades, trista revenja de l'administració francesa o espanyola**

L'enigma d'aquests morts és més que evident.

La malaltia, l'epidèmia, podria esser una altra explicació. Sigui com sigui, aquest és el tema d'una de les meves novel·les, "Lluna de Trípoli", on amb més imaginació que documents he provat de donar resposta a la pregunta. ■

C/ REINA ESCLARAMUNDA, 13
07003 PALMA - TEL. 72 64 96

Passatge Joan XXIII, 1-B

**Llibreria
Jaume de Montsó**

Geranis Centre Telèfon 72 19 31

07002 Palma (Mallorca)

MALLORCA I FILATÈLIA

Jordi Vidal Reynés

Dels quasi tres mil segells diferents que han circulat des que l'any 1850 s'inaugurà el servei de Correus a Espanya, només una quinzena ha fet referència a temes mallorquins. No és ara el moment de fer comparacions amb altres indrets de l'Estat, però la veritat és que el nombre ens pareix pobre.

Abans, però, de començar a descriure els diferents segells de correus, direm que tots es poden classificar en tres grans blocs: art i monuments, personatges i institucions. Del primer, com no podia ser altrament, la Seu i el Castell de Bellver apareixen com grans reclams turístics. Al segon grup no hi podien faltar Ramon Llull i Fra Juníper. Autonomia i heràldica formen part del tercer bloc temàtic.

Com ja hem dit, l'any 1840 surt al carrer la primera sèrie, i amb ella neix la filatèlia, és a dir, la recerca i l'estudi dels segells. Doncs bé, no és fins gairebé un segle després, durant la Guerra Civil, en què el govern de Franco emet una sèrie dedicada a catedrals, que apareix la primera imatge de les Balears: el 10 de febrer de 1938, la Seu de Mallorca, amb un valor de 60 cts., pot ésser aferrada a una carta i ésser coneguda per tot arreu. A setanta-mil exemplars arriba l'emissió.

I fins l'any 1962 no trobam res més que ens faci referència. Aquesta vegada és l'escut de Ciutat, encara que hi posi "Balears".

Un any després apareixen dos personatges illencs: Fra Juníper Serra a la quarta sèrie dedicada als "forjadors de Amèrica", i Ramon Llull, a "Personajes españoles".

El turisme com a tal entra de cop el 1964: quinze milions de "Cuevas

1938.

1963.

1964
(Coves del Drach).

CATÀLEG DE SEGELLS DEDICATS A LES BALEARS

Data	Sèrie	Motiu	Valor
10-2-1938	Catedrals	Seu de Mallorca	60 cts
26-7-1962	Escuts	Balears	5 pts
12-10-1963	Forjadors d'Amèrica	Fra Juníper	2 pts
5-12-1963	Personatges espanyols	Ramon Llull	1 pta
1964	Turisme	Coves del Drach	1 pta
16-7-1964	Homenatge a la Marina	C. Balears	6 pts
28-3-1967	Unió Interparlamentària	Seu de Mallorca	1'50 pts
7-7-1967	Vestits regionals	Balears	6 pts
24-6-1970	Castells d'Espanya	Bellver	7 pts
8-7-1981	Espanya insular	Illes Balears	7 pts
29-6-1984	Estatut d'autonomia	Balears	17 pts
21-11-1984	Nadal	Nativitat	17 pts
		Adoració	40 pts
13-4-1988	Artesania	Balears s. XX	20 pts

del Drach" arriben a les nostres mans. Uns mesos després és el "Crucero Balears" el que fa la seva aparició en un "Homenaje a la Marina española".

"El traje regional" de les Balears serà de tots conegut a partir de l'any 1967, juntament amb altres més curiosos com els de Fernando Poo o Sahara.

Un acte institucional celebrat a Palma ens obliga a fer un parèntesi. En efecte, el 28 de març de 1967 surt un segell amb motiu del "Congreso de la Unión Interparlamentaria", reunió d'una seixantena de representants d'estats de tot el món al "Pueblo Español" de Ciutat. Del 28 de març al 1 d'abril es reuneixen les diferents comissions amb l'objecte d'estudiar qüestions polítiques, seguretat internacional i desarmament, colonialisme, etc. Fins i tot es parla de Gibraltar.

La premsa publica en primera plana, amb satisfacció, l'edició del segell, el qual "reproduce en huecograbado a un color una panorámica de Palma, su puerto y la Catedral,

1981
Espanya
insular.
Mapa de
diego Homem
(1563).

Sèrie de
Nadal, 1984:
Fragment de
la Nativitat
de Jesús.
Gabriel
Móger.
Adoració dels
Reis Mags.

Estatut
d'autonomia
de les
Balears.

1967.

1967.

1963
Ramon
Llull.

además del símbolo de la citada organización"¹.

L'altre monument típic per excel·lència, el Castell de Bellver, surt a una sèrie dedicada a castells i edificacions. És l'any 1970.

Durant el regnat del Rei Joan Carles han anat apareixent diferents segells dedicats a les Balears: l'any 1981 a la sèrie "España insular" amb un mapa de l'atlas de Diego Homem (1563) i el 29 de juny de 1984, amb motiu de l'aprovació del nostre Estatut d'Autonomia. En aquest darrer es reproduceix una miniatura del "Llibre

dels Privilegis": Jaume III confirmant les franquícies.

Al Nadal del vuitanta-quatre s'emeten dos segells corresponent a dues pintures de l'escola gòtica mallorquina (segle XV). El corresponent a la tarifa nacional (17 pts.) reproduceix un fragment de "La Nativitat de Jesús" del Mestre de les Predelles (Museu Diocesà, Palma). El de la tarifa internacional (40 pts.) ens mostra un quadre de Gabriel Mòger, "Adoració dels Reis Mags" del retaule de la Mare de Déu de l'Alletament (Parròquia de Campos)².

L'any 1988, dins una sèrie sobre artesanía espanyola, surt un exemplar de vidre fet a Balears. ■

- (1). *Diario de Mallorca*, 8 de març de 1967.
- (2). G. Llompart: *La pintura medieval mallorquina*. Palma, 1978. Tom III. Pàg. 104 i 130.

Jordi Vidal Reynés ha col·laborat a "Luc", "El Mirall", "Volatord", "Felanitx" i altres publicacions locals. És llicenciat en Filologia i Lletres (UIB, 1988).

HIPOTECA DE CABÒRIES

OSSOS AL LLEU, I ALTRES CONSIDERACIONS...

Rafel Crespi

Algú va dir, i ben carregat de raó, que aquest estiu, a rel de distints successos que la premsa mallorquina relacionà i embolicà dins la mateixa troca -dimissió de Miquel Alenyar com a President de l'OCB, cas Macià Manera- hi va haver una intenció, des d'aquesta premsa, de criminalitzar el nacionalisme. El nacionalisme s'ha convertit, des de temps ancestrals, en un dels pecats capitals més irredempts de la nostra doctrina quotidiana. I en aquest cas, el dogma és molt estricte i sever: qualsevol argument és vàlid per cremar a la foguera pública el nacionalisme.

Si hom s'entretén a furgar per les hemeroteques del país, s'adonà perfectament que des de la polèmica d'en Pep Gonella fins ara, un leiv-motif constant de les cartes al Director ha estat la qüestió del català. Des de les disquisicions dels filòlegs de pa amb fonteta que s'entestaven a argumentar que el català és un idioma distint que el mallorquí, car l'origen del mallorquí es remunta fins a set segles abans de Crist -això, tot i semblar mentida, s'ha escrit i publicat- passant per campanyes més puntuals d'oposar-se a distincions a F.B. Moll, a la introducció del català a l'escola o a

campanyes més recents invocant i reclamant la TV-2 en castellà. Tot això, cal dir-ho ben fort, és producte de la mateixa fauna cavernícola amb la complicitat dels nostrats mitjans de comunicació. Per sort o per desgràcia, no sabia ara ben bé pronunciar-me davant la qüestió, els arguments arriben a esgotar-se "per se". Així, la dreta mallorquina ha acceptat civilitzadament que de nom, la nostra llengua només en té un: català. Potser també s'han adonat que la introducció del català a les escoles no era tan perillosa com pensaven, ningú no es normalitza a l'escola, i, finalment, els han atorgat

-amb complicitat manifesta dels progress neo-espanyolistes del PSOE- la TVE-2 en castellà.

Ara, la darrera moda dels arguments és dir que els mallorquins som racistes. Tot ve d'aquella ancestral divisió del nostre món entre mallorquins, és a dir gent que parla català, i forasters, gent que parla espanyol. Aprofitant quatre pintades, han fet que la cosa es reactivàs i surten cartes al director, però també, ai las! un senyor anomenat Santiago Miró, en va fer un reportatge a la revista *Interviú* (novembre del 89), on repeteix les fal·làcies tan arxiconegudes com que s'obliga parlar català a les escoles i a la universitat, que hi ha gent que no pot aprovar unes oposicions perquè no sap català. Tothom que vulgui tenir dos dits de front sap que això no és cert. Dissortadament, es pot viure ben bé a Mallorca sense saber gens ni mica de català i també se sap que, a no ésser per a les places de normalitzador lingüístic, no hi ha cap prova d'accés a la funció pública on el fet de no saber català sigui eliminatori. O empra aquell argument pseudo-obre-

Plànols topogràfics
Fotografies aèries

ESTOP

TOPOGRAFIA-FOTOGRAFIA-PROJECTES

Plaça del Rosselló, 4-A, 3r.
Telèfon 72 33 56

07002 Palma de Mallorca

ESPECIALISTES EN ARTICLES
DE MUNTANYA, CAMPING I ESQUÍ

**ES
REFUGI**

Pl. Palou i Coll, 10 (Banc de s'Oli)
Telèfon 71 67 31
07002 CIUTAT DE MALLORCA

rista que diu que som uns desagraïts perquè a aquella pobra gent, carn de canó explotada per la indústria i l'hoteleria que amb el seu esforç titànic i personal ens ha elevat el nivell de vida i el benestar, ara la marginam tot anomenant-la forastera.

Hi ha una tàctica argumental que consisteix a involucrar hipotètiques majories per defensar interessos personals. Quan un alumne ha suspès un examen sempre diu als pares que han suspès tothom i massa sovint, aquest tothom, és ell i la reduïda colla d'amics. Si els forasters han estat martiritzats per algú, ho han estat per aquests grupets que els han involucrat en la defensa de les conviccions més atàviques. La majoria de gent que s'oposa a l'ensenyament en català, tot adduint incomprensió per part dels castellano-parlants, són els propis mallorquins. A qui fan escarrufar les pintades és als propis mallorquins. Ho il·lustraré amb una anècdota.

Aquestes vacances de Nadal he assistit a una lliçó -perdonau-me, científics, per la trivialització de sociolingüística. He anat a vendre al mercat i he pogut constatar que:

a) Cap castellano-parlant se sent ofès perquè li venguis una lletuga i un manat de bledes en català. En canvi, pots perdre un client -mallorquí de tota la vida- per argumentar informalment que parles català.

b) Tampoc cap castellano-parlant s'ofèn per l'ús del mot foraster,

país. Curiosament vaig presenciar atònit com una castellano-parlant li deia "forastera" a una altra castellano-parlant pel fet de no entendre la llengua del país.

c) El fet d'entendre la llengua del país és, fins i tot, un motiu d'orgull. N'estan contents, no els fa nosa, ni els molesta.

● Ara, la darrera moda dels arguments és dir que els mallorquins som racistes. Tot ve d'aquella ancestral divisió del nostre món entre mallorquins, és a dir gent que parla català, i forasters, gent que parla espanyol

fins i tot entre ells se l'apliquen. Es consideren mallorquins pel fet d'agradar-los el tumbet, les sopes mallorquines, la sobrassada, el trem-pó i perquè entenen la llengua del

I jo em deman, cal donar la culpa a les pintades? Honestament crec que no, que si no hagués sortit el mot "foraster" a les pintades n'haguessin trobat un altre per treure-li la mateixa rendabilitat. És massa vist que els enemics de la llengua troben sempre ossos al lleu. Si ets massa moderat i perds excessivament el temps en guardar les formes, s'aferren a les concessions que fas a la cortesia com a un dogma de fe -com passà amb l'assumpte de la "modalidad balear de la lengua catalana"-, i si ets massa directe et diuen radical. Potser caldrà trobar una fórmula per acordar aquesta raó i follia o, no us malpenseu, follia i raó. Ja sé que aquesta via intermitja, per poc compromesa i difusa, és fàcil. ■

El nacionalisme és a debat.

1 **debat**
NACIONALISTA

Crònica la Barcelona, la
entropia i el futur
T2, en la cresta

La Vici i la terra de la
Catalunya
Jaume Calduch

Les 100 Bones Raons
perquè el català sigui
l'idioma oficial
Marta Milla

Cultura en català o
cultura nacional?
Joan Ferrer
Jordi Riera
Rafael Riera

L'indigenisme, ara
- Carlos Cuatrecasas
- Jordi Guàrdia

GAL-123 (1)

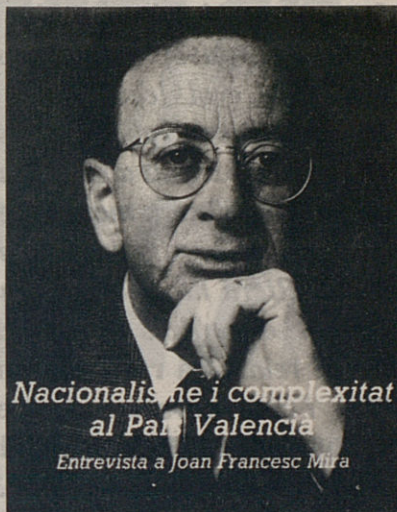
**Cultura en català o
cultura nacional?**
Entrevista a Pilar Rahola

Setembre 1985
P. 50 Ptes. - 1977

Revista
trimestral

8-9

debat
NACIONALISTA

**Nacionalisme i complexitat
al País Valencià**
Entrevista a Joan Francesc Mira

El núm. 8-9 és al quiosc o llibreria

debat
NACIONALISTA

**"Pretén ésser una eina més al servei de la reconstrucció nacional
dels Països Catalans oberta a totes les tendències i ideologies
que vulguin, sense complexos, construir la nació catalana".**

Subscriu-te i participa en el debat.

Targeta de subscripció

Nom _____

Adreça _____

Població _____ Tel. _____

☐ Subscripció normal..... 2.200 Ptes.

☐ Subscripció suport..... 3.000 Ptes.

Altres formes de pagament

☐ Xec bancari
adjunt núm.

☐ Contra reemborsament

☐ Gir postal

Domiciliació a Banc o Caixa

de de 199
Sr. Director Banc o Caixa _____

Sucursal _____

Adreça _____

Compte corrent/
llibreta d'estalvis núm. _____

A nom de _____

Distingit senyor,

Us preguem que fins a una nova
ordre feu efectiu a Fundació CDP
amb càrrec al meu compte
corrent/llibreta d'estalvis els rebuts
anyals, que per a aquesta entitat us
siguin presentats. Cordialment,

Signat

Gran Via de les Corts
Catalanes, 570, entresol
Tel. 254 97 02
Fax: 254 97 03
08011 Barcelona

Fundació

CDP

Centre
Documentació
Política

MIQUEL ÀNGEL RIERA: LA DIMENSIÓ HUMANA

Joan Perelló / Pere Rosselló

A la nit del passat dia de Reis a Barcelona, com cada any, es feia públic el veredict del Premi «Josep Pla». La concessió del guardó a Miquel Àngel Riera per la seva novel·la Illa Flaubert no era cap sorpresa: qualsevol lector que conegui mínimament la seva obra sabrà que es tracta d'un escriptor rigorós i exigent amb si mateix. El resultat és un obra que, d'una manera gens estrident, ha arribat a ocupar un lloc important en les lletres catalanes. Riera ha publicat cinc llibres de poemes, reunits al volum Tots els poemes, (1957-1981); un llibre de relats La rara anatomia dels centaures, (1979) i cinc novel·les Andreu Milà, (1973); Morir quan qual, (1974); L'endemà de mai, (1978); Panorama amb dona, (1983); i Els déus inaccessibles, (1987).

A ca seva, a Manacor, conversam sobre la literatura i la vida, dos mots per a ell impossibles de separar. Sense adonar-nos-en, al marge de l'entrevista, hem començat a parlar de llibres i d'autors.

Miquel Àngel Riera.

- M'interessen els poetes que impacten per la seva dimensió humana, aquells que la seva obra té aquest sentit comunicatiu que m'agrada que tenguin la poesia. M'agrada molt que en llegir un llibre d'un poeta passi a poder estimar aquella persona que l'ha escrit o, al manco, a conèixer-la. Aquesta poesia que ara es fa, formalment perfecta però que crea una distància total entre el poeta i el lector, em deixa totalment fred.

-Tu creus que prefereixes conèixer l'escriptor? Creus que et pot influir en la lectura el fet de conèixer, per exemple, Vicente Aleixandre i d'haver-lo tractat personalment?

- Sí. Jo sempre dic que els poetes que més m'agraden són els meus

amics. I és per tot el que la poesia té de màgia i de misteri. Si tu coneixes les claus d'aquest misteri a través de la coneixença personal, naturalment estàs en una possibilitat de clarividència que, en canvi, no tens quan desconeixes aquestes claus.

- Pots explicar la idea, que ja has dit en alguna altra part, que creus millor publicar poc, però amb una major exigència?

- En el meu cas, això té una sèrie de justificacions. Per una part, que jo som incapaç de produir més. Però, d'una manera més profunda, crec que hi ha una altra explicació: he viscut tot un canvi de situació, la de la postguerra, en què no hi havia una oferta de llibres, i hem passat a una situació ac-

tual en què estàs completament bombardejat per novetats literàries. Avui és impossible que una persona pugui abastar tota aquesta allau d'oferta, per això crec que publicar molt o bé ha d'estar justificat per l'existència d'un geni -al qual la humanitat li demani molta més producció-, o bé hi ha una actitud abusiva de reclamar amb excessiva freqüència l'atenció del lector, que hauria d'estar dividida entre molts d'altres escriptors que també mereixen un mateix grau d'atenció. Per això crec que s'ha d'escriure poc i cisellar molt l'obra.

-Tu començares escrivint poesia i, fent un pas bastant natural, després passares a la novel·la. No et precipitares gens a fer prosa. Tens re-

cord de com va esser aquest pas i de com prengueres la determinació d'escriure narrativa?

- Més que una determinació d'escriure prosa va esser l'aventura de voler fer un experiment que jo, en aquell temps, mai creia que podria estar al meu abast. Pensava que l'únic que podria fer en la meua vida era poesia. En canvi, pensava que no tenia imaginació suficient per a escriure narrativa, ni tenia tampoc disciplina sufi-

● La novel·la l'escriu tant el personatge, que em queda la sensació que no és una feina meua.

● Crec que s'ha d'escriure poc i cisellar molt l'obra.

cient. Ja era ben madur, quan vaig començar a escriure'n. Fou en un moment determinat: voltes feia entorn de la idea de la situació existencial en què un ser humà, per qualsevol circumstància, es veu immobilitzat físicament i, com a conseqüència, molt dinamitzat psicològicament. Ben aviat em va quedar enllestit tot el muntatge del que després seria *Andreu Milà*. Em va resultar tan seductor (i tan urgent) intentar-ho escriure, perquè vaig veure que era com una espècie de tren que passava i que, si no hi pujava, seria una oportunitat perduda, única en la vida. Així, em vaig posar a escriure el llibre. Em va sortir amb molta facilitat, perquè ja tenia el llibre molt clar des del principi. Contràriament al que ha ocorregut amb els posteriors. Em creia que no escriuria més prosa mai. Però va esser una experiència tan excitant i el llibre va tenir una certa acceptació, que em va esperonar molt...

-El llibre es va editar a Mallorca. Va tenir repercussió fora de l'illa?

Estam en evolució constant

D'ençà que ara fa 107 anys inauguràrem la primera oficina fins avui, que som la primera institució financera de les Balears, la nostra evolució ha estat constant. Tot i així, el nostre principal objectiu és encara el mateix: servir les Balears, tota la seva gent, amb tots els recursos a l'abast. Per tant, ahir i avui: "Sa Nostra" és la Caixa de Balears.

1882

1 oficina
3 empleats
46.783 pts. en recursos externs

1987

135 oficines
60 caixers
automàtics
1.000 empleats
185.000 milions
en recursos externs

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

Més d'un segle 100% balear.

- No. *Andreu Milà* ha tengut repercussió després, a partir de l'impacte de les novel·les següents. Tant és així que, quan vaig escriure *Morir quan cal*, el vaig enviar al Premi "Sant Jordi" perquè més que res fes la funció de fer sonar el meu nom a Catalunya, per subsanar la falta de ressò -atribuïble tant a problemes de distribució com al llibre mateix- que havia tengut l'edició d'*Andreu Milà*. I fou una sorpresa, ja que va guanyar per unanimitat del jurat el premi "Sant Jordi". A partir d'aquí tot ha estat una

espècie de pendís. Sempre, després d'escriure cada una de les meves novel·les, he tengut la sensació que no escriuria cap altre llibre mai... I ara, després d'*Illa Flaubert*, em passa el mateix: torn a estar convençut que no escriuré cap altre llibre...

- Hi ha una relació entre els teus poemes i les teves novel·les. En alguns dels teus poemes sembla que s'insinuen temes o personatges que després apareixen en la narrativa. Com ho expliques?

- Si no ha de semblar petulant,

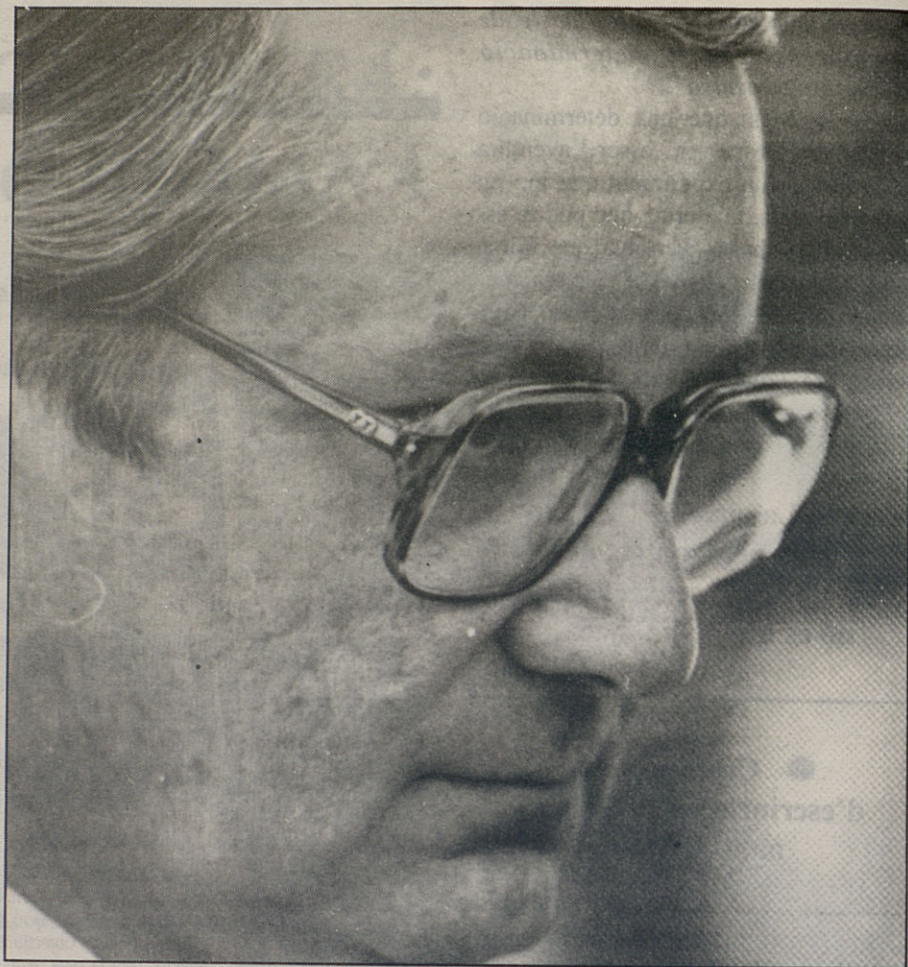
pens que és perquè, tant en un cas com l'altre, dic la veritat. És com si tengués davant meu una frase indicativa de quina ha d'esser la meva conducta a l'hora d'escriure. A força de fer-li voltes, aquesta frase més o manco em diu: «Parla d'allò que hi hagi de transcendent dins la vida quotidiana; no diguis res que no sigui absolutament veritat i necessari; digues-ho d'una forma bella i expressiva; i tota la resta se't donarà per afegit». I em funciona molt bé, perquè sempre he intentat parlar de la "meva" veritat (hi ha tantes veritats com persones humanes), d'allò que és veritat dins la meva vida. Per aquest motiu no és estrany que hi hagi aquesta espècie de vasos comunicants entre la poesia i la narrativa, precisament perquè és la meva veritat. Per això, m'horroritza qualsevol temptació de manipular la conducta dels personatges. Hi ha personatges que m'enamoren. Quan en trop un d'aquests, li faig un seguiment i deix que sigui ell qui em vagi contant la seva anècdota. I això és estrictament així. (No faig ara literatura). Però la novel·la l'escriu tant el personatge i el món del personatge, que em queda la sensació que no és una feina meva.

-Aleshores -és una broma-, qui ha guanyat el "Josep Pla", tu o el protagonista d'Illa Flaubert?

- Efectivament, ara, amb la concessió del premi, tenia la sensació que jo no era realment l'autor del llibre. I, dins aquesta línia de no considerar-me massa l'"autor", consider que el premi només és provisional. El premi, com a tal, no existirà realment fins que el llibre estigui al carrer. Llavors sí, hi haurà un torçabraç directe amb el resultat de l'esforç. Però, de moment, és com un crèdit que provisionalment un petit grup de persones (el jurat) m'ha concedit. Som realista: tot això ho consider purament provisional.

-Quin és el teu funcionament com a escriptor? Quin és el teu pla de treball?

- No tenc altre pla que acceptar una disciplina molt dura: estar hores infinites intentant avançar, acceptar el possible fracàs d'haver perdut

tota una jornada sense ni haver avançat unes línies. Però aquesta mateixa frenada que un dia tens, de vegades l'endemà, sense saber com, es converteix en una fluïdesa compensatòria.

● Consider que el premi només és provisional. Com a tal no existirà realment fins que el llibre surt al carrer.

Globalment considerat, és un esforç brutal, una consciència de no estar mai segur dels resultats i sobretot un estat d'astorament davant el fet que existesqui un cos que abans no existia i que no pareix que sigui conseqüència del meu esforç. És com si la història ja existís -no sabia dir on- i l'autor únicament la

descobris. La comparació més clara que puc posar-ne és la d'un arqueòleg que, gràcies a la seva perspicàcia, sap detectar dins un terreny fragments que li permeten reconstruir tota una estàtua, que abans estava desmuntada i mesclada amb peces que no li pertanyien. Ell ha fet un gran esforç de recerca, però allò ja existia abans. Hem d'esser humils: en escriure, els resultats sempre són superiors a la persona.

- Et pots trobar amb el cas que, si tens una idea prevista en la novel·la, els esdeveniments dels personatges te la facin desviar cap a una altra banda?

- Jo no tenc mai prevista cap idea sobre la novel·la. Deixant de banda el cas d'Andreu Milà, totes les altres obres estan escrites sense cap pla. Ara escric amb un sistema totalment dolorós: escric sense saber on vaig. Potser que tenguí un llunyà punt de referència que em servesqui d'estímul per seguir avançant. Per això, el primer sorprès som jo. El per-

sonatge em conta l'anècdota. Llavors, jo li don la forma literària. Mai, per obtenir un efecte novel·lístic, manipulària el personatge, posant a la novel·la una dosi de sexe, una dosi de violència... En absolut! És el personatge qui em diu on he d'anar...

- Però, tenir una idea prèvia, una final...?

- No. En el cas d'*Illa Flaubert*, que és la novel·la que ara tenc més recent, puc dir que és el resultat d'una obsessió que jo tenia ja als 15 o 16 anys, quan estíuejava a ca la meva padrina a Cala Millor -que llavors era un paradís total-. Record que em seduïa imaginar la història d'un ser que vivia tot sol en una illa. Possiblement tant perquè les illes sempre m'han fascinat, com perquè jo som molt solitari, encara que m'encanti la convivència humana. Aquesta idea inicial d'un ser solitari en una illa, que durant una tempesta troba el cos mort d'una dona, ara, per un motiu misteriós, va passar d'esser l'eix vertebrador de la novel·la a convertir-se en un motiu molt marginal cap al final. Quan la vaig començar a escriure em vaig creure que aquest seria el tema de la novel·la, però no va ésser així: ara només és un petit capítol, que es diu com de passada. El llibre ha de funcionar tot sol.

- Quin és el motiu de referència a Flaubert, al títol?

- Flaubert és un autor que m'agrada molt, però sobretot m'interessa per l'actitud disciplinada amb què escrivia. Aquesta actitud d'escriure molt uns pocs llibres, ho va saber fer molt, ell. Tenia un gran sentit d'autocrítica, cosa que em resulta absolutament adorable. Però sobretot més que per una amor literari meu -hi ha altres escriptors que jo posaria per davant d'ell-, hi ha un motiu en la novel·la: el protagonista, un professor de literatura que abandona la professió, com a homenatge a Flaubert i pel que aquest li ha aportat a la seva experiència vital, decideix canviar el nom de l'illa on viu -que era "Illa Lleona"- pel d'"Illa Flaubert".

- Fins ara el teu gran tema literari era el de la bellesa. A *Illa Flau-*

bert, en canvi, és la mort. Hi ha un canvi presentant-nos ara el tema de la mort?

- No, jo crec que la bellesa i la mort en algun punt coincideixen. No ho sabria explicar, perquè és una cosa molt misteriosa, però crec que en algun punt són la mateixa cosa. Crec que no hi ha cap canvi d'orientació en aquesta novel·la en relació amb les al-

● **Després d'escriure cada una de les meves novel·les, he tengut la sensació que no escriuria cap altre llibre mai**

● **Mai, per obtenir un efecte novel·lístic, manipulària el personatge**

● **La conducta cívica de l'escriptor ha d'esser rigorosament exemplar**

tres, crec que tot són aportacions a un sol cos, un sol "volum" que és la meua obra. Tot està aglutinat, encara que en aquesta darrera novel·la no surten personatges que hagin circulat en les anteriors, com havia fet en les precedents. Però les dèries són les mateixes, les obsessions són les mateixes, la personalitat (bona, dolenta o regular) és la mateixa. Si una virtut té el llibre és que és coherent, amb mi i amb tot el que he fet abans. No hi cap renúncia de res. Potser que hi hagi una passa endavant -no ho sabria dir-, quant a dominar més l'ofici. Si hi ha una passa endavant hi és perquè, sense perdre rigor, es produeix un major afalac al lector, ja que l'esforç que fa resulta més compensat per una major abundància

d'anècdotes. Hi ha un major dinamisme físic, sense que es perdi el dinamisme mental que és el que més m'interessa.

- Miquel Angel Riera ens fa la impressió d'esser un escriptor reclos, una mica distant dels altres escriptors. Aquesta imatge l'has forçada tu, forma part del teu caràcter o hi influeix el fet d'esser manacorí?

- El fet de viure a 50 km de Palma condiciona moltíssim. Sobretot si, a més, ets una persona ocupada. Però, per altra banda, a mi, el que m'apassiona és "col·leccionar" gent encantadora i no sempre he trobat aquest encant en el món dels escriptors. Quan l'he trobat, llavors hi estic doblement vinculat, per la condició d'escriptor. Des de mi mai no hi ha hagut cap actitud de distanciament. En canvi, sí que he notat a la inversa entre els escriptors algunes actituds de falta de cortesia, cosa que per a mi és fonamental. Em sent molt més aproximat a persones que no tenen res a veure amb el món de la creació literària, però que en canvi tenen una dimensió humana que m'apassiona. Dins els escriptors no ho he trobat sempre, potser és que estan molt ocupats fent una obra molt important.

- I le teves relacions amb els escriptors de fora de Mallorca?

- No tenc moltes relacions per falta de temps, però les que tenc puc dir que són extraordinàriament cordials. Tenc grans amics a Catalunya, que a més d'esser amics són escriptors i que no són amics meus perquè siguin escriptors. Crec que un escriptor ha d'esser un exemple dins la societat, perquè allò que maneja és l'instrumental més il·lustre que ha donat de si la humanitat, que és la paraula, i, com a conseqüència, la possibilitat de formar conceptes i d'exposar idees. Un escriptor pot fer canviar el món (i, de fet, ha passat), cosa que és molt difícil que puguin fer un músic o un pintor. Per tant, la conducta cívica de l'escriptor ha d'esser rigorosament exemplar. ■

RECORDANÇA D'ANTONI ALOMAR, POETA I MÚSIC

Damià Pons i Pons

El 1989 ha estat un any de mala anyada per a la cultura de Mallorca. Quatre persones joves d'una indiscutible vàlua intel·lectual han rebut la visita inesperada de la mort. En Jaume Torres Estradé, crític d'art, en Santiago Carbonell, professor d'Institut, en Príam Villalonga, especialista en pintura mallorquina del segle XIX, i n'Antoni Alomar i Perelló, músic i poeta, han estat engolits per la Desconeguda a l'inici de l'etapa en què les seves vides ja havien acabat el temps d'aprenentatge i estaven a punt d'assolir el moment dolç en què dels esforços de formació intel·lectual en comença a rajiar el màxim rendiment. De la pèrdua de la vida d'aquestes quatre persones n'ha sortit perjudicada la nostra cultura. I no s'hi valen les frases d'autoconsolació ni tampoc les citacions que, invocant Menandre, ens volen fer empassar les morts dels joves com un acte d'estimació dels déus. No hi pot haver conformitat davant la trencadissa d'unes vides joves plenes de projectes positius.

De la malaurança del 1989, vist amb la perspectiva del trenta-u de desembre -data d'elaboració d'aquest escrit-, ja en podríem haver trobat indicis al començament de l'any. El 1989 era el cinquantenari de la mort, als vint-i-quatre anys, d'en Bartomeu Rosselló-Pòrcel, el paradigma més sublim de l'escriptor genial desaparegut en plena joventut. I també enguany, casualment, potser per decisió de l'atzar, el calendari de l'Obra Cultural Balear era dedicat a quatre poetes mallorquins que moriren joves: en Joan Guiraud, als vint-i-cinc anys, en Pere Orlandis als trenta-tres, n'Emília Sureda als trenta-nou i en Josep Calafat als trenta-un. Dissortadament, la

Antoni Alomar va donar una sèrie de recitals en sintonia amb l'estil de la nova cançó.

commemoració d'aquestes cinc vides trencades ha estat objecte d'una sagrant actualització en la vida dels quatre joves que enguany han perdut immerescudament el seu dret al futur.

Voldria entretenir-me un poc en un dels quatre, en el poeta Antoni Alomar i Perelló. Havia nat a Llubí el 1946 i va morir el passat mes de novembre. És autor de dos llibres de poemes publicats: *El disc* (1978), precedit d'una documentada semblança de l'autor feta per en Josep Albertí, i *Una mar sense armes* (1979), editat a

l'enyorada col·lecció Guaret que va impulsar amb entusiasme el poeta campaner Damià Huguet.

N'Alomar, abans de manifestar-se com a poeta, tingué una presència intensa dins la vida musical mallorquina: als anys seixanta, formà part de diversos grups (Los Kiners, Los Gringos, Los Telstar) i es va recórrer bona part de les discoteques illenques fent la música que l'època i les servituds de la professionalització li imposaven. Mentre tocava la guitarra elèctrica o el contrabaix i el saxofó,

Semprún accepta la co-responsabilitat del Ministeri de Cultura en la promoció del català

La primera entrevista entre una representació de «Llull», (Federació d'Entitats Culturals dels Països Catalans) i Jorge Semprún, Ministre de Cultura de l'Administració Central, sembla que no podia haver anat millor, segons que han declarat fonts de l'O.C.B. després de l'encontre.

L'entrevista ha tengut lloc dia 31 de gener al Ministeri de Cultura de Madrid. La representació de «Llull» estava formada per Josep Millàs, President d'Omnium Cultural; Eliseu Climent, Secretari d'Acció Cultural del País Valencià; Bartomeu Colom, co-president d'Obra Cultural Balear; Antoni Mir, Gerent d'Obra Cultural Balear i Bartomeu Fiol, també d'O.C.B. que actuà de portaveu.

Jorge Semprún es mostrà altament receptiu a tots els plantejaments que se li varen fer, en especial als següents:

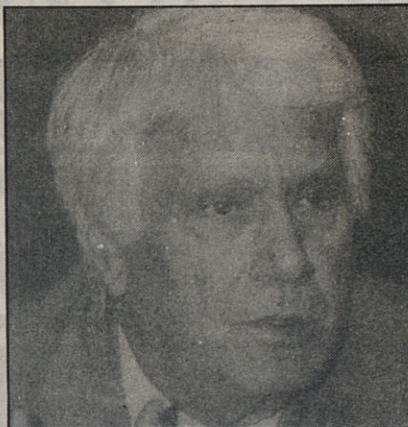
- La llengua i la cultura catalanes no són sols patrimoni dels catalano-parlants sinó també de tots els espanyols.

- La cooperació entre les Autonomies és una responsabilitat també de l'Administració Central.

- L'Estat de les Autonomies no pot ser un Estat de «compartiments estancs».

- El Ministeri de Cultura té un important paper a jugar en la promoció internacional de totes les cultures espanyoles, la catalana inclosa, és clar.

- En línia amb el vell lema d'«Entre tots ho farem tot», la societat civil i les associacions privades com «Llull» tenen una important contribució per fer a la millor difusió i promoció de la llengua i cultura catalanes.

Jorge Semprún

El Ministre de Cultura va manifestar la seva disposició per estudiar la possibilitat d'incorporar en el pressupost de 1990, encara en fase de preparació, una partida -la qual se li va demanar insistentment que no fos merament simbòlica- per al finançament d'activitats culturals concretes d'entitats privades com «Llull». També va manifestar la seva voluntat d'establir canals de comunicació el més efectius possible entre la Federació i el Ministeri de Cultura.

Resulta especialment rellevant que el Sr. Semprún hagi ratificat la seva co-responsabilitat en la millor promoció de totes les cultures espanyoles, i molt en particular -conseqüència de la seva executòria i difusió- en la catalana.

Cal esperar que les bones paraules es concretin en fets i que tothom se senti estimulat para la feina comuna.

Retornat a Mallorca, inicià la seva producció poètica, sota el signe dels surrealistes, i de Foix i de Brossa, i també, com va observar en Josep Albertí amb encert, de les lletres de les cançons, contundents i formalment desfetes, dels grups rockers anglosaxons. Des de l'inici dels setanta va viure a Inca, dedicat professionalment a l'ensenyament de la música.

El disc, publicat per l'efímera editorial Berenguer d'Anoia, consta de dos reculls autònoms -*El disc* (1971-74) i *Un vol a càmera lenta* (1975)- i d'un pròleg molt documentat sobre l'autor signat per en Josep Albertí. Es tracta de poemes de versos lliures, amb una absència total de signes de

puntuació, d'estructura totalment fragmentària, semblants a una acumulació de metàfores que arriben al lector com una ploguda de ràfegues. Una combinació dels esoterismes surrealistes amb l'estridència de les lletres de la música rock.

Una mar sense armes manté les característiques del llibre anterior, per ventura radicalitzades, sobretot en l'aspecte de la desintegració estructural dels poemes. La imatge visionària de tarannà més o menys surrealista és el punt de partida i l'objectiu final del poema. Els versos, a més de no estar sotmesos a cap regularitat mètrica ni estròfica, són objecte d'un procés de descol·locació, de prosificació o de l'aplicació de tècniques pròximes al cal·ligrama (lletra majúscula, paraules impreses verticalment,...).

Amb la publicació d'aquests dos llibres, n'Antoni Alomar passava a formar part de la tropa de poetes mallorquins dels anys setanta, una dècada que va esser propícia per a la poesia. N'Alomar, com gairebé tots els altres poetes de la seva generació, va pretendre anar per uns camins que no eren els de les obvietats temàtiques ni els de les rutines lingüístiques. El poeta altra volta va voler assumir el paper de creador d'imatges que aspiraven a trastornar les visions convencionals dels ulls enterenyinats de la tribu. El poeta com a vident. Això sí, un vident solitari que tan sols troba en els altres vidents la recepció interessada de les seves paraules.

N'Antoni Alomar durant la dècada dels vuitanta no va publicar cap llibre. Però sabem que en va escriure. Sembla que ha deixat dos reculls inèdits. La crisi de l'edició poètica a la Mallorca d'aquesta dècada probablement explica el silenci que ha mantingut.

“El poeta on és?”, diu un vers d'*Una mar sense armes*. “Aquest insignificant, menut i llastimós tros de carn”, això diu un altre vers, tan sols sobrevisseu en els dos llibres que va publicar i en els reculls que va deixar inèdits i que ràpidament haurien d'obrir les ales per a sortir a camí als lectors. ■

mentre participava en l'enregistrament dels set o vuit discos que varen treure Los Telstar, n'Alomar ja aspirava a poder fer una música més personal. Per això estudiava música i guitarra clàssica. A les darreries dels seixanta va entrar en contacte amb la poesia mallorquina i va començar a musicar poemes. Va donar una sèrie de recitals en sintonia amb l'estil de la nova cançó, aleshores en una situació de gran prestigi social i musical. Fins i tot va pretendre instal·lar-s'hi plenament. Però, de la seva estada a Barcelona tan sols se'n derivaren contactes personals enriquidors. La seva posició dins la nova cançó no va arribar a consolidar-se.

QUAN LA CREACIÓ ROMAN EN UN INTENT

Felip Munar i Munar

Opera Acid és la minúscula història d'un personatge que no té pas-sat ni podrà tenir futur. Naida, una nina de deu anys, enganxada a l'heroïna, amb una mare que l'ha abandonada, viu -o desviu- dins un món on la brutícia i la fetor de quelcom execrable, ens mostra només de passada, la vida d'uns éssers sense la més mínima ansietat ni la més petita gota de dignitat; només es mouen per intuïció i els sentiments pertanyen a una altra galàxia.

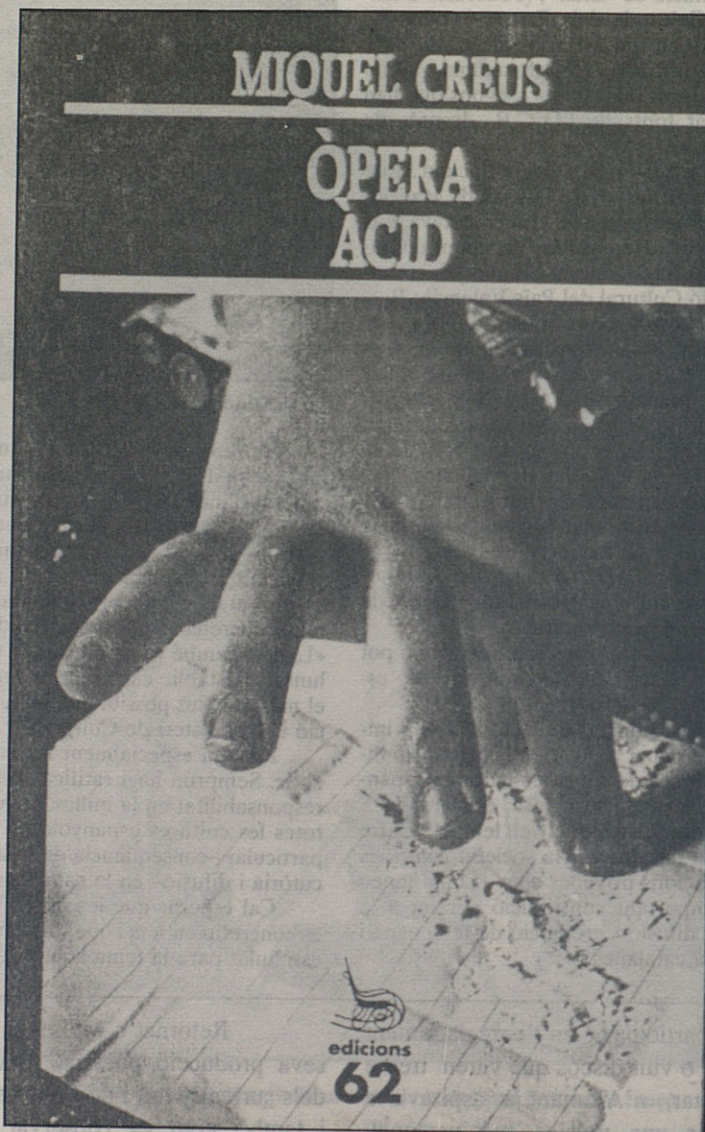
Tant en Dom, com na Sandra, com n'Abel, no són sinó tres ombres, tres esperits malalts, fruit d'unes situacions malignes que ningú no ens explica com hi han arribat. La sensació de deixadesa mental -remarcada amb una escriptura automàtica on les paraules brollen sense gaire sentit- i d'abandonament de tot quant envoltat els personatges, és d'una cruesa tal que esdevé oiosa, massa descarnada, massa bestial. En aquest món no hi ha paraules d'amor, i els actes sexuals són fets com a despit. És la pura història del fracàs contemporani: del fracàs, però, amb pinzellades de despreci i auto-odi, tal com cal en aquestes experiències. Tanmateix, com ens recorda l'autor: "Cada nit, per arreu, el tot i el no-res ballen, fredament i cínicament, abraçats, un vals".

La novel·la té una estructura molt simple: es tracta d'un segment, d'un tall en la vida d'uns personatges. Però aquest tall -la novel·la- s'hauria pogut produir molt abans o molt després, com si aquest fet esdevingués, també, una pura circumstància de l'atzar.

Als personatges els manca caracterització psicològica: no s'acaben de comprendre certes accions, ben

cert estranyes. Crear uns personatges que estan per damunt del bé i del mal amb l'argument -gairebé inexistent- d'*Opera Acid*, esdevindria una proesa literària si s'aconseguís. Una novel·la sense cap tipus de presentació dels fets, amb uns personatges la vida dels quals desconeixem i sense unes reaccions mesurables per l'enteniment humà -ja que tot és producte de les reaccions ocasionades per la droga, que du la persona humana a un estat d'imbecil·litat inaguantable- no pot esde-

venir, des de qualsevol òptica, cap tipus de model. Tal volta l'autor només volia plantejar/replantejar-se una qüestió; si era així, molt bé. Però crec més que la presumpta novel·la de Miquel Creus queda reduïda a un esborrany on difícilment el lector podrà veure complit cap tipus d'anhel; tanmateix, aquells que ho haurien de veure, mai no la llegiran. Sobre el no-res difícilment es pot treure qualche obra; en tot cas sempre hi ha la possibilitat d'aferrar-se a l'intent. ■

L'EDICIÓ DE TEXTOS LITERARIS MALLORQUINS DEL SEGLE XVII

Pere Rosselló i Bover

En els últims temps han aparegut tres llibres importants per al coneixement de la literatura del segle XVII a Mallorca. L'edició d'una antologia de l'obra de Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament, la del *Vigilant despertador*, de Miquel Ferrando de la Càrcel, i recentment la del *Llibre de la invenció i miracles de la prodigiosa figura de Nostra Senyora de Lluc*, de Rafel Busquets, assenyalen un important avanç de la investigació i la divulgació dels escriptors mallorquins d'un període fins no fa gaire força desconegut.

1. "Càntics i cobles"

Sota el patrocini de l'Ajuntament de Valldemossa, l'Editorial Moll ha editat una antologia dels textos de Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament que du el títol de *Càntics i cobles*. La transcripció, selecció i l'estudi introductor han estat a càrrec de Sebastià Trias Mercant. El Sr. Trias fa un estudi molt ben documentat dels orígens familiars i de la biografia de Margalida Mas (1649-1700), que va professar en el convent de Santa Catalina de Sena de Palma amb el nom de Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament. En aquest convent, per mitjà del confessor (i, posteriorment, biògraf) de la mística mallorquina, el Dr. Gabriel Mesquida, llegí el *Llibre d'Amic e Amat*, de Ramon Llull. Igualment, també fou Mesquida qui la va inclinar a escriure sobre temes d'espiritualitat. Així, la part més important de l'obra de la monja valldemossina és l'"Exposició de los Càntics del D. Illm. i Màrtir de Cristo el B. Ramon Llull" (escrita entre 1687 i 1692). Ara bé, contràriament al que el títol sembla dir-nos, no es tracta de cap exègesi o comentari teològic del

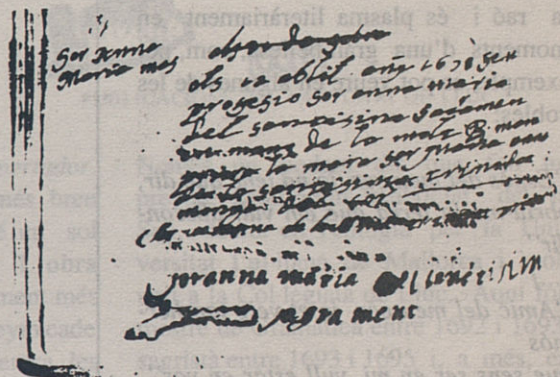
text lul·lià, sinó que l'obra de Ramon Llull li serveix de pretext per referir-nos la seva experiència personal.

Així, tota l'obra de Sor Anna Maria respon a una intensa vivència personal de caràcter místic. Sebastià Trias escriu: "L'exposició de Sor Anna és, en definitiva, un conjunt de notacions personals i íntimes d'un diari espiritual" (p. 44). L'autobiografia dels seus textos ens resulta francament sorprenent, ja que és una narració de primera mà d'una experiència sobrenatural. Així, les pàgines que duen el títol de "Lo que ha passat a Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament a circa de aquesta matèria", per exemple, són un relat molt viu dels temors i la resistència personal de l'autora a escriure, tot i que aquesta fos la voluntat de Déu. L'autora es declara incapaç d'emprendre la feina d'escriure, perquè no en sap i es considera pecadora, encara que l'Amat (Déu) li insisteixi amb paraules amades del més bell lirisme: "Tant a mon gust és, que escrigues, que si no hi havia tinter ne faria del meu cor; que si no hi havia tinta, ne faria de la mia sang; i així no tingues pena de lo que a mi me dóna tant de gust" (p. 72).

L'experiència mística de Sor Anna Maria és força semblant a la dels místics castellans. Com en aquests, es tracta d'una vivència inefable, només

Sor Anna Maria
del Santíssim Sagrament

CÀNTICS I COBLES

Les Illes
d'Or

explicable mitjançant un llenguatge simbòlic, que sovint s'aproxima a l'onirisme més pur. Vegeu-ne un exemple:

"Mon Amat estava, com tinc dit, en les santíssimes entranyes de Maria Santíssima, qui estava com un cristall resplendentíssima; i quant digueren missa, el Pare celestial me féu una gràcia molt gran i és, que tenia a mon Amat Jesús en el seu santíssim Pit, i volgué que jo el ves abaixar a la Hòstia, quant el sacerdot consagrà" (pp. 102-103).

El caràcter autobiogràfic del llibre també ens ofereix el testimoni del procés d'interiorització que suposa-

va l'experiència mística. Sor Anna Maria ens diu: "nos havem de sepultar en lo més abscondit del nostre cor, i en lo més fondo de la nostra ànima" (p. 120). I, més endavant, hi insisteix:

La Art de contemplació, me declarà mon Amat, lo primer i principal és, entrar una ànima en si mateixa, mirant i considerant la sua misèria i la sua gran flaqueza i començar a pujar, per la primera grada de la humilitat i per moltes altres després, com són rendiment, caritat, paciència, obediència, etc. i les ànimes, qui pugen per aquestes grades, seguint sempre la voluntat de lo Amat, arriben a la més alta contemplació que se pot gossar" [...] (p. 124).

També és una experiència amorosa que trença amb els límits de la raó i és plasma literàriament en moments d'una gran bellesa, com, per exemple, es pot veure en algunes de les cobles:

"Espòs del meu cor, jo no tenc què dir, obriu-me la terra que em vull abscondir".

[...]

"Amic del meu cor, jo et veig tan hermos

que sens ser en mi, vull estar en vos".

[...]

"Amic del meu cor, lo que jo et vull dir, és, que vull veure-vos, sens veure'm a mi". (p.224)

En conclusió, l'edició de *Cànics i cobles*, una antologia feta amb un propòsit i uns criteris purament divulgatius, contribueix al coneixement d'aquesta escriptora mallorquina i de la projecció que el misticisme de l'època també va tenir sobre les nostres lletres.

2. El "Vigilant despertador"

En segon lloc, la publicació del *Vigilant despertador*, de Miquel Ferrando de la Càrcel (o Càrcer), a cura de Joan Mas i Vives, ha de considerar-se un esdeveniment important per a l'estudi de la literatura catalana.

Joan Mas ja havia publicat abans un estudi extens sobre aquest tema ("Miquel Ferrando de la Càrcel i el *Vigilant despertador*", *Llengua & Literatura*, 1, 1986, pp. 179-236). En la present edició, que inicia una nova etapa de la prestigiosa col·lecció "Els Nostres Clàssics", també s'inclou un apèndix amb el *Tractat dels vicis i mals costums de la present temporada*, del mateix autor, que al XVIII va tenir moltes reedicions. L'edició crítica del *Vigi-*

Igualment, hem d'agrair-li totes les informacions que ens dona sobre la curiosa personalitat de Miquel Ferrando de la Càrcel, un algtzil reial els béns del qual sobretot provenien de la seva activitat com a caçador de recompenses. Com diu Mas al pròleg, "un home abocat professionalment a l'acció, habituat a la violència, expert en l'ús d'armes, un home que es va haver de moure enmig d'una societat intrigant, plena d'odis, d'enfrontaments, de venjances" (p. 11). Aparentment això contrasta amb el propòsit moralitzador de la seva obra, si bé tampoc no és gens estrany que un home que amb freqüència es trobava en situacions de risc i en una època especialment conflictiva reflexionàs sobre aquestes qüestions. Tot i això, una persona que compagina aquests dos tipus de vida tan allunyats l'un de l'altre és un cas excepcional. Nogensmenys, Joan Mas troba una explicació al fet realment convincent: Miquel Ferrando de la Càrcel amb l'escriptura (i, especialment, amb la relació amb els jesuïtes) hauria perseguit el prestigi social i l'aproximació als centres de poder de la nostra societat.

D'aquí que una de les preguntes que l'estudi inicial ens suggereix sigui la de l'autenticitat dels consells que el llibre ens dona. El *Vigilant despertador* és escrit en un to intencionadament impersonal, encara que sembla partir de la reflexió sobre experiències viscudes per l'autor. Potser es tracta, com diu Joan Mas, d'"una mena de codi de justícia preventiva, escrit pel cirurgià que coneix bé en la pràctica com és de difícil extirpar el mal així que aquest ha arrelat en el cos de la societat" (pàgs. 25-26).

El text que s'ha conservat del *Vigilant despertador* consta de 5579

MIQUEL FERRANDO DE LA CÀRCEL

VIGILANT DESPERTADOR

A cura de
JOAN MAS I VIVES

EDITORIAL BARCINO
BARCELONA
1988

lant despertador ha de considerar-se una de les fites més destacables en els estudis de literatura catalana del segle XVII a Mallorca. Joan Mas i Vives ha fet una laboriosa tasca de transcripció i d'anotació del manuscrit, que ha completat amb l'aportació de clàssics molt essencials sobre l'autor. Així, ha desfet l'error de Joaquim M. Bover que considerava que l'autor del *Vigilant despertador* i el del *Tractat dels vicis...* eren persones distintes, potser pare i fill. Les coincidències i les semblances estilístiques i estructurals entre ambdues obres provenen el "parentiu" entre elles.

versos, que es distribueixen en 19 cants, precedits per un cant introductor "De l'autor al lector" i per una "Invocació de la Beatíssima Trinitat e Inmaculada Concepció de Maria". A més, encapçalen l'obra els fragments conservats de dos pròlegs i 19 sonets laudatoris de diversos autors. La intenció del llibre és molt evident: es tracta d'una obra de proòsit moralitzador, que pretén ensenyar (o recordar) al lector el camí a seguir per tal de salvar-se. De fet, la seva estructura és semblant a la d'un sermó. Els tres primers cants es refereixen a l'amor de Déu, al proïsme i a l'enemic; els següents al temor a Déu, al rebuig de la ira i del crim (amb una referència explícita als Canamunt i Canavall al vers 1686), de l'avarícia, dels enganys mundans, la maledicència, el joc, la beguda, etc.; finalment, es refereix a la mort i al judici final. Al fons hi ha una mentalitat típicament barroca, que es tradueix en tòpic com el de l'**homo homini lupus** ("resta trist, enganyat, / home qui de hòmens confia", vv. 5019-5020) o el del **beatus ille** ("més val estar retirat / y fer son llevor tot sol / que si mal acompanyat"; vv. 5057-5059). Però és sobretot aquesta visió de la mort que apareix al final del llibre el que ens remet sobretot al barroc espanyol: "tot desapareix en pensar / que la mort nigü l'atura" (vv. 5199-5200); "quant val més honrat morir / que no viure desonrrat" (vv. 5264-5265); "dir podem / que en esser nats ja morim" (vv. 5424-5425); etc. En canvi, en parlar de la maldat de les dones dolentes apareix una certa misogínia de caràcter ben medieval:

"És, mala dona, rabosa,
és pestífera serpent,
és de vicis un torrent,
és per son dany ufanosa,
és com a llop famolent".

En resum, es tracta d'unes idees totalment coincidents amb l'ortodòxia de l'Església d'aleshores. Així, la poesia és posada al servei de la difusió dels principis ètics, ja que, com diu l'autor, "cosa sabuda és que la poesia és més poderosa que la prosa" (p. 44).

Aquest propòsit divulgador explica també la utilització d'un llenguatge senzill, d'un estil sovint allunyat de les complicacions barroques de l'època, encara que s'hi detecta la voluntat d'imitar els models literaris castellans. Això no obstant, les referències llibresques (especialment, de la literatura jurídica) són molt variades i abundants en el text, potser amb la intenció de servir d'autoritat tal com feien els autors medievals. Ara bé, l'abundància de refranys i sentències populars ens dóna una idea del pes de l'element popular en el llibre.

El *Tractat dels vicis...* també és una obra moralitzadora, d'unes característiques molt semblants a les del *Vigilant despertador*. La seva extensió és molt més breu (1120 versos) i només conté un sol tipus d'estrofa (quintet). L'obra pretén reflectir els vicis socialment més arrelats, "mostrar / de lo que veym cade dia" (vv. 6-7). Això és, la peresa, les disputes, la beguda, la luxúria, la calúnnia, etc. Tant l'estil com el pensament són també absolutament coincidents amb els del *Vigilant despertador*. Es tracta d'un llibre de consells amb els quals es podrà evitar la condemna eterna, ja que el destí humà és la mort, com ens recorda puntualment l'autor:

"Pensa que t'as de morir
y que el món no pot durar,
y prest vindrà a advertir
lo que Jesús va patir
en creu, per nôstron pecar". (vv. 151-155).

3. El "Llibre de la invenció..."

El *Llibre de la invenció...*, de Rafel Busquets, és la tercera de les obres mallorquines del segle XVII publicada durant aquest any passat. Poques notícies sabem de l'autor.

rafel busquets

llibre de la invenció i miracles de la prodigiosa figura de nostra senyora de lluc

introducció: gabriel llompart i rafel juan
aproximació sociolingüística: gabriel seguí trobat
versió: gaspar munar
facsimil, edició 1684

LLUCS

PUBLICACIONS DEL SANTUARI DE LLUC

Només en podem dir que fou un prevere mallorquí beneficiat de la Seu, doctor en Teologia per la Universitat Lul·liana de Mallorca i molt unit a la Col·legiata de Lluç. Aquí fou mestre de Gramàtica entre 1692 i 1693, sagristà entre 1693 i 1695 i, a més, en 1687 i en 1694 hi va predicar la Quaresma. Sabem també que va morir a Palma el 2 de maig de 1695.

El *Llibre de la invenció...* s'imprimí a Palma en 1684 i en 1783 fou reeditat en castellà com a fulletó de "El Diario de Palma". La font principal del *Llibre de la invenció...* és el procés de 1642, conservat a l'arxiu del santuari, on es recull tota la tradició oral existent fins al moment sobre la trobada de la imatge de la Mare de Déu de Lluç i sobre els miracles atribuïts a la seva intercessió. Per aquest motiu moltes de les notícies que es donen al llibre són relativament properes al moment en què fou escrit (del segle XVI i del mateix segle XVII) i, en canvi, no s'hi troben referències a miracles medievals. En tot cas alguns, com el del Salt de la Bella Dona, es perden en la intemporalitat de la llegenda. De totes maneres el *Llibre de la*

invenció... s'insereix en una tradició pròpiament medieval, dins la qual el pes de les llegendes i de les tradicions religioses (especialment les de tema marià) varen tenir un pes molt important. Els pares Gabriel Llopart i Rafel Juan, autors de la introducció, situen el *Llibre de la invenció...* en les mateixes coordenades que les *Cantigas*, d'Alfonso X el Sabio, els *Milagros de Nuestra Señora*, de Gonzalo de Berceo, i *Les miracles de Notre Dame*, de Gautier de Coinci. Amb ells coincideix en el fet de pertànyer a un gènere ben concret, el dels "llibres de miracles". Potser, però, el *Llibre de la invenció...* ja no té aquell excés d'ingenuïtat que sol caracteritzar les obres de l'Edat Mitjana i, en canvi, és d'alguna manera un fidel reflex de les formes de vida i de pensament de la Mallorca de l'època moderna. No debades ens trobam al segle XVII i s'han produït fets tan transcendents com el descobriment d'Amèrica o la invenció de la impremta.

Tal volta la procedència de les fonts en què Busquets va beure explica el caràcter bàsicament popular de l'obra. Aquest és, sens dubte, un dels principals valors literaris del llibre. Com diuen els prologuistes, "aquesta obra és com un corrent de tradició viva, treta de l'esperit del poble, que ens conta a la seva manera -i tal com espontàniament ho jutja- les penes i les misèries i els goigs i les satisfaccions que travessava entre el mal i el bé, entre el desconsol i l'alegria de l'ajuda de madona Santa Maria" (p. 8). Efectivament, una de les primeres coses que ens revela la lectura del *Llibre de la invenció...* és com s'hi reflecteixen els problemes de la gent del poble: malalties, accidents, desastres naturals, naufragis, pirateria, banditatge, traïcions, sospites d'infidelitat, la por, la fam, la mort, etc. És ben curiosa la his-

tòria d'una dona d'Inca a qui la Mare de Déu de Lluc curà d'una greu malaltia i després la va haver de tornar socórrer perquè no tenia cap mitjà de subsistència. Igualment ens sobta l'abundància de casos de bandejats i de malfactors, que concorden amb idea que el segle XVII a Mallorca es caracteritzà per l'extremada violència. En molts d'aspectes el *Llibre de la invenció...* és un autèntic fris del que ha estat la vida del nostre poble pràcticament fins a l'arribada dels temps actuals. I aquest, a més d'altres motivacions de caràcter religiós, és un dels grans atractius que crec que encara pot tenir l'obra per a un lector actual: l'interès antropològic, el coneixement de les formes de vida i de pensament del que podríem considerar la Mallorca ancestral, que ha sobreviscut fins la algun temps.

La publicació del *Llibre de la invenció...*, editat per Publicacions del Santuari de Lluc, porta dues introduccions: una, la primera, és de caràcter més general i històric i ha estat a càrrec de Gabriel Llopart i Rafel Juan; l'altra, específicament dedicada a l'aspecte lingüístic, és obra de Gabriel Seguí. Segueix aquests pròlegs una "versió" del text realitzada pel Pare Gaspar Munar, la funció de la qual és facilitar l'accés a un públic majoritari, que potser trobaria dificultats en la lectura d'una edició crítica. Així, s'ha simplificat el text i s'han eliminat molts de barbarismes, encara que el llenguatge s'hauria pogut depurar molt més, però supòs que els editors han volgut mantenir intacta la feina realitzada pel pare Munar, això no obstant, per tal de subsanar les mancances que l'edició pugui tenir per a un públic més interessat en els aspectes literaris o lingüístics, s'inclou en el volum l'edició facsímil de la primera edició del llibre.

Després d'una sèrie de textos

introdutoris (uns mots de dedicatòria de l'autor a la Mare de Déu de Lluc, cinc textos d'aprovació del llibre de diverses personalitats d'aleshores, i unes paraules de Busquets al lector), el *Llibre de la invenció...* està format per cinc capítols i es clou amb una "Llitania de Nostre Señora de Lluch". Els quatre primers capítols són més breus, mentre que el quint constitueix la part central de l'obra, ja que s'hi relata un gran nombre de miracles. Al primer capítol es conta la llegenda de la trobada de la imatge de la Mare de Déu de Lluc; al segon, la fundació del Col·legi de Canonges i la unió de la Rectoria d'Escorca al Santuari; al tercer es parla de la vida dels col·legials i escolars al Santuari; i al quart es narren les dificultats d'accés a Lluc per part dels pelegrins, tot començant a referir algunes de les intervencions miraculoses de la Verge.

Hi ha molts d'aspectes concrets interessants que caldria esmentar, tot i que per manca d'espai no ens hi podem referir extensament: la descripció inicial de Lluc, el paral·lelisme entre Lluc i Montserrat, la voluntat de Busquets de presentar la devoció a Nostra Senyora de Lluc com un fet no exclusivament mallorquí, la immediatesa de la Verge a l'hora de realitzar els miracles, els càstigs de la Mare de Déu a aquells que no compleixen les seves promeses, etc. El relat d'alguns miracles (com el d'aquell que conta com la Verge envia un àngel que l'impedeix l'entrada dins el temple a una dona mundana) mereixeria algun comentari que no us podem oferir. En tot cas, per cloure aquest article, no podem deixar de fer una valoració molt positiva d'aquesta edició, ja que ha rescatat de l'oblit un llibre molt interessant tant des del punt de vista literari, com des de l'antropològic i el religiós. ■

NOTES

Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament, *Càntics i cobles*. [Introducció, selecció i transcripció de Sebastià Trias Mercant]. (Palma de Mallorca, Editorial Moll, 1988).

Miquel Ferrando de la Càrcel, *Vigilant despertador*. [A cura de Joan Mas i Vives]. (Barcelona, editorial Barcino, 1988).

Rafel Busquets, *Llibre de la invenció i miracles de la aprodigiosa figura de Nostra Senyora de Lluc*. [Introducció de Gabriel Llopart i Rafel Juan, aproximació sociolingüística de Gabriel Seguí Trobat, versió de Gaspar Munar i facsímil de l'edició de 1684]. (Inca, "Lucus" Publicacions del Santuari de Lluc, 1989).

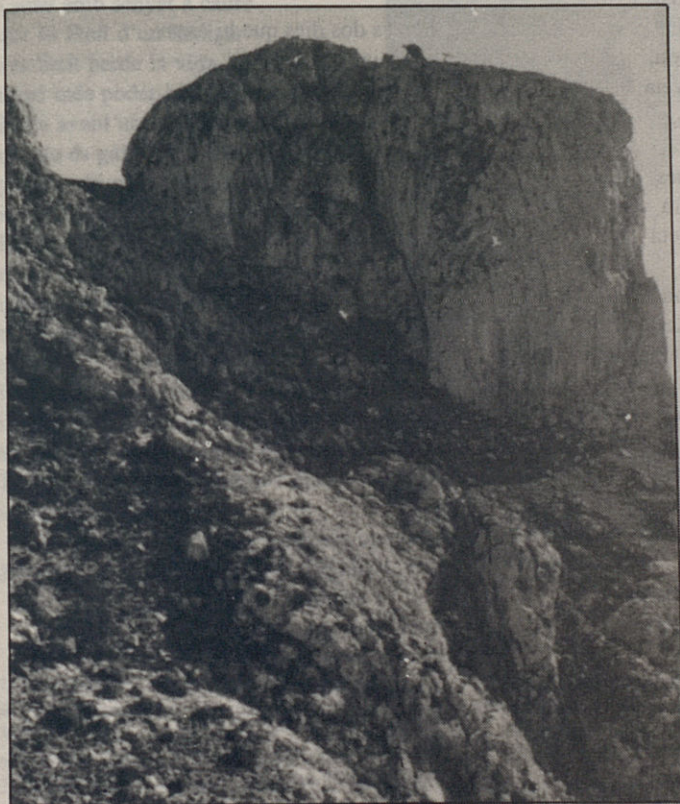
DOS GLOSATS SOBRE L'ILLA DES VEDRÀ

NOTES A L'ENTORN DE LA SEVA TOPONÍMIA

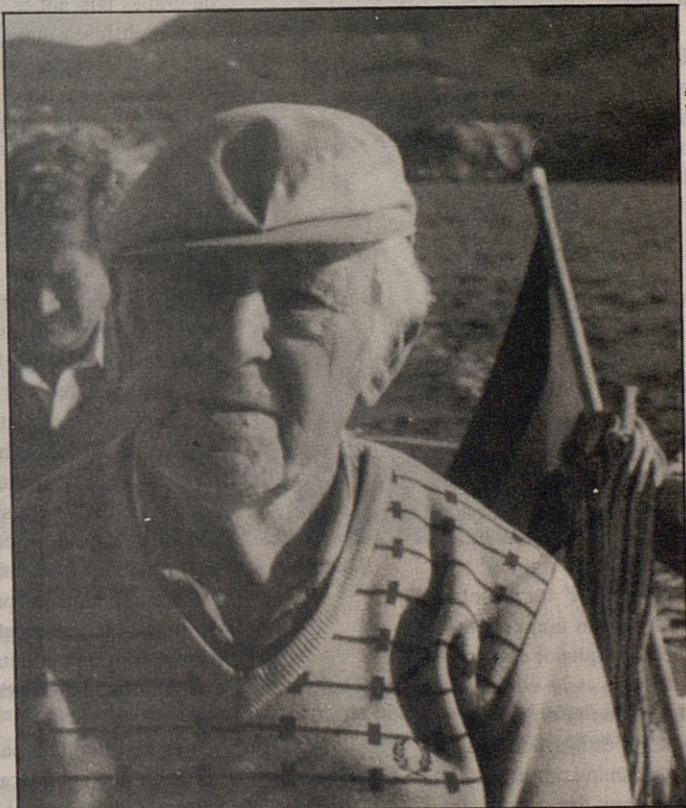
Cosme Aguiló

Quan el mes d'abril era a Eivissa per a presentar el *Mapa toponímic dels illots de les Pitiüses*, vaig aprofitar l'estança per a recollir dos glosats referents a es Vedrà, de boca de l'informador més vell que tenc en aquelles illes.

Tenia referències anteriors d'aquestes obres, de les quals abans ja n'havia recollit algun fragment. En no disposar aleshores d'aparell magnetofònic, m'havia estat impossible recollir-les integralment.

Es Picat de Migjorn, un dels punts culminants del Vedrà. (Foto: C. Aguiló)

En Tomeu "Picossa", l'autor dels glosats. (Foto: C. Aguiló)

L'evident interès lingüístic i anecdòtic d'aquests materials, m'empeny ara cap a la seva publicació, i ho faig amb la doble intenció de salvar-los de l'oblit i de posar-los a l'abast de possibles investigadors que se'n vulguin servir.

L'informador, i al mateix temps autor, dels glosats és Bartomeu Tur Ribas "en Tomeu Picossa", nat el 1905 a Sant Josep de sa Talaia. És un excel·lent coneixedor des Vedrà. La

informació que proporciona de l'illa és precisa i de primera qualitat. És un d'aquests homes singulars que saben contar molt bé les coses i que, a més, sempre estan disposats a prestar la seva ajuda.

El glosat 1 narra les peripècies històriques d'una estança de dos dies i dues nits a es Vedrà, que hi féu B. Picossa amb un company seu vers l'any 1933-34, amb la intenció de recollir-hi ous de gavina. És una mostra

eloqüent de la pressió humana que, en aquelles saons, exercien els eivissencs i formenterers sobre els biòtops dels illots de la seva terra. (Basta pensar només en el verb *virotar*, desenvolupat per l'eivissenc com a conseqüència d'una activitat cinegètica: la caça del virot).

El glosat 2, versat fa quatre o cinc anys, és una descripció simple, però ben interessant, de les coses que es troben en es Vedrà.

Quant el llenguatge, convé tenir present, a més dels trets lingüístics que són comuns a totes les Balears, algunes de les particularitats de l'eivissenc, compartides de vegades amb qualche altra contrada del domini: absència de palatalització de *k* i *g*, realització *u* de la *o* àtona, caiguda de la consonant final dels grups *-nt*, *-lt*, absència de les assimilacions típiques del

mallorquí, etc. Cal tenir en compte també les singularitats locals del parlar dels josepins, i d'altres parlars del camp eivissenc: obertura de la *e* neutra en posició tònica, monoftongació en *u* dels diftongs *qua* i *gua*, almenys en posició àtona, pèrdua de la vocal final dels esdrúixols en *-ia*, etc.

He normalitzat, en el text, els pronoms *hi*, *us*, que a voltes eren

pronunciats *hei*, *eus*. Respect les elisions vocàliques (*'cabarem*, *'nirem*), les aglutinacions (*abaixava*, *aponderrar*), els gerundis en *-guent*, *-quent*, i, lògicament, els barbarismes (*desditxat*, *buscar*, *peleiar*, etc. ■

Cosme Aguiló és investigador de la toponímia dels Països Catalans, en especial de la del litoral.

GLOSAT 1

Naltros som una colleta
que hem quedat empenyalats
as cap d'amunt des Picatxo¹
a un lloc tant desditxat.

Espantós per cada banda
que tot ve a caire serrat,
a buscar nius² de gavina
tal volta seran pollats.
I n'hem fet una trobada
de cent cinquanta ha passat,
i els dúiem dins sa camia
i es ventre³ anava tesat,
si el cas algun se'n rompia
quedava s'emmidonat.

Me n'ha acontès una bona
que encara no he contat:
darrera de sa camia
a un lloc tan amagat
hi he afinat que hi portava
un ou bastant esclafat,
i abaixava sa riguera⁵
blanc i rovei⁶ tot mesclat.
Naltros som una colleta
que hem quedat empenyalats.

Es dia que hi arribàrem
es sol s'estava ponguent
la mar anava arrancada
i es ventet era ponent
i es companyons se'n tornaven
naltros quedàvem contents.
I lo darrer que els diguérem:
-amb mal temps que no torneu,
que aquí tenim menjar i casa⁷,
que poreu anar visquent
una bona temporada
més bé o més malament.

I ells mos hi contestaren:
-algun dia tornarem,
estau tranquils i sense ansi',
menjau mentre que en tengueu,
buscau bé per tots es caires,
mirau que no lleniguen⁸.

I anàrem dalt es Picatxo
es dos junts de companyons
i anàvem esquena torta,
de grapes buscant es ous
amb molt fosca que feia
que ho eren cap a les nou,
tampoc sa lluna no es veia
ni dúiem negun⁹ farol.

I abaixàrem a les fosques
diguent viva an es Vedrà
que naltros som sa colleta
i mos n'anam a sopar
que demà amb sa matinada
ia els 'cabarem de buscar
que uns 'nirem a Ses Fumades¹⁰
i es altres pes Savinar¹¹
i an es Racó des Uiatres¹²
que és allà on més n'hi ha
i a lo darrer a sa Bestorre¹³
que tot ho hem de passar
i en estar cansats de córrer
mos n'anirem a morzar¹⁴
i us tornaré amb ses paraules
de quan 'via començat:
naltros som una colleta
que hem quedat empenyalats.

Tot es mal lloc que passàrem
no us ho puc aponderar¹⁵
pensau s'altura que hi 'via
des Cimerol des Vedrà¹⁶,
mirant per entre ses comes
a plom vèiem a la mar
i es amarradors¹⁷ que hi 'via
ho eren mals de trobar,
que tot era penya llisa
i és fàcil d'un llenigar.

Si es nostros pares mos vessen
no s'ho sabrien mirar
ni mai del món es creurien
que mos poguéssim salvar,
per un niuet de gavina
que es polls ja deuen piular.
I el tiràvem per ses penyes

perquè no el puguen covar,
llavò hi fan una altra posta
i un los pot anar a buscar.

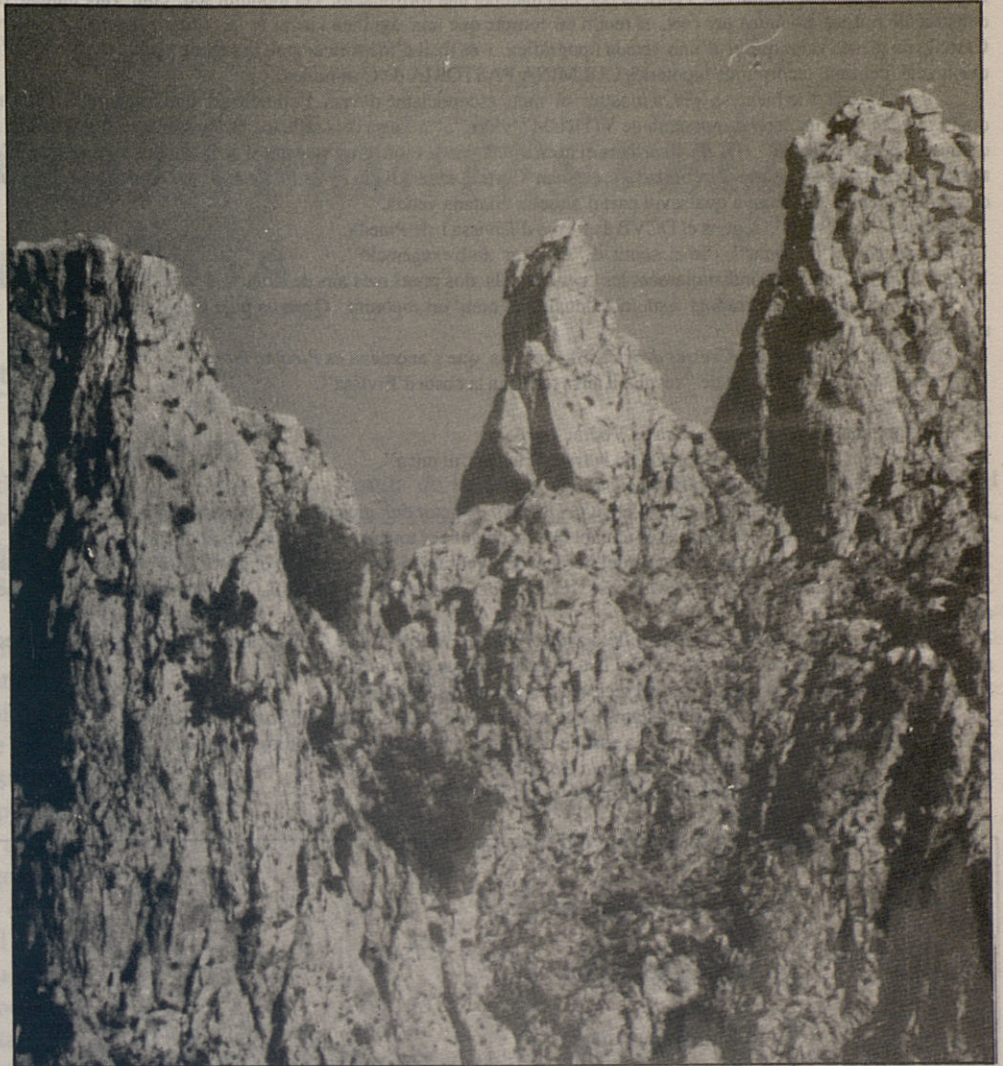
I en es dos dies que hi érem
a peleiar per allà
sortírem dalt una punta
de ses més altes que hi ha¹⁸.
Vàrem veure sa barquilla
que mos venia a buscar
però es mal temps l'empenya
i va haver d'arribar¹⁹.
I els vèrem com arribava
dins es port i va arriar²⁰.
Naltros seguïrem la nostra
diguent: -ia se calmarà.
Llavò passat mitjan tarda
els vàrem veure tornar
que llavò ia estava calma
i amb un totsol va arribar²¹.

I es meu companyó dormia
i tot d'una el vaig cridar,
i ell va respondre tot d'una
mica²² no es va fer pregar
quan li vaig dar sa noteci²³
que mos 'vïem d'embarcar.
Llavò prenguérem sa barsa²⁴
que és lo que mos va sobrar
i també mos acabàrem
tot es paper de fumar
però dúiem una pipa
que és lo que mos va salvar
primer un i llavò s'altre
la fèiem escalfar²⁵.

I res d'això no és mentida
ens ha acontès fa poc temps ha
i no ho dic per alabar-me
ni us hi heu d'agrarar.
I sa cançó està acabada,
germans heu de dispensar.
Déu que ens ha gordat fins ara
mots anys que ho poguem contar.
Naltros som una colleta
que ens vàrem empenyalar.

GLOSAT 2

Tothom amb perill navega,
 sa nostra sort ia vendrà,
 i us faré una cantada
 de coses de pes Vedrà,
 començant a s'Udienci²⁶,
 es lloc de desembarcar,
 que és propet des Mac Xereques²⁷,
 i ací mateix no n'hi ha,
 però hi ha altres cosetes
 que no us ho puc explicar,
 i més amunt una mata²⁸,
 sa senya d'anar a dinar,
 que quan s'ombra l'agafa
 ia poreu escudellar²⁹.
 I si voleu fer dreuera
 pujareu pes Savinar
 i anau amb senyet a caure
 que és fàcil d'un llenigar
 i és fàcil perde la vida
 i mai més poder-hi anar.
 I més avant una cova³⁰
 que no és gaire bo d'anar,
 per anar-hi amb vicicleta
 io no sé com vos 'nirà.
 La Catedral³¹ i sa Trona³²
 no s'hi viu cap capellà
 i allí no hi confessen dones
 ni hi han fet cap batiar³³,
 només hi ha sargantanes
 i algun virot de cantar,
 i per poder fer bones obres
 val més no voler-hi anar.
 Tothom amb perill navega,
 sa nostra sort ia vendrà:

Ses Crestes des Vedrà. Detall des Picatxo Gord. (Foto: C. Aguiló)

Santanyí, novembre de 1989

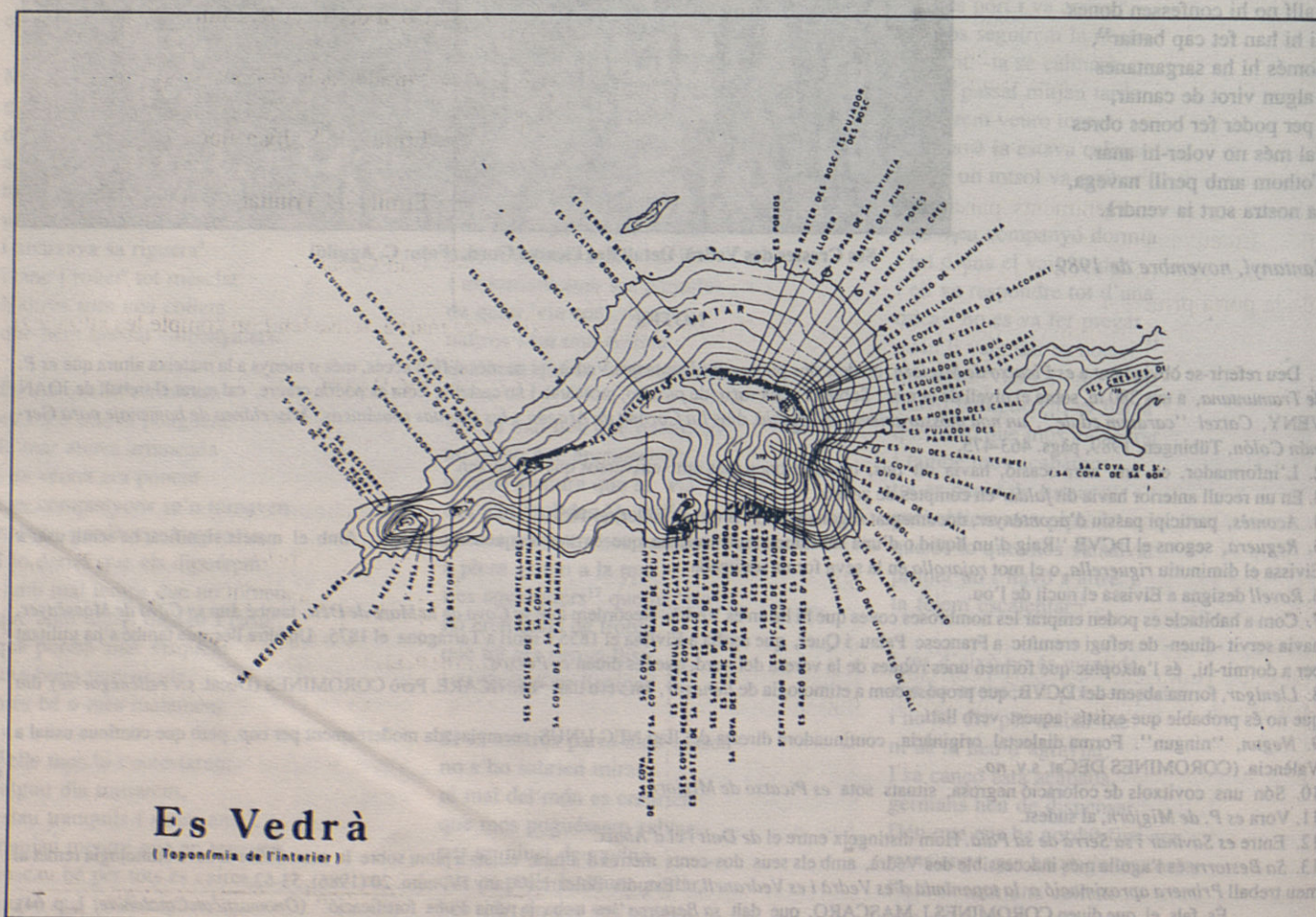
NOTES

1. Deu referir-se òbviament a *es Picatxo de Migjorn*, un dels dos punts culminants des Vedrà, el de més difícil accés, més o menys a la mateixa altura que *es P. de Tramuntana*, a uns 380 m. sobre el nivell de la mar. Sobre el sufix *-atxo de picatxo*, mossarab i no castellà, com es podria creure, cal mirar el treball de JOAN VENY, *Catxel "cardium edule"*, un nou mossarabisme del català, dins *La Corona de Aragón y las lenguas románicas. Miscelánea de homenaje para Germán Colón*, Tübingen, 1989, pàgs. 463-475.
 2. L'informador, en una altra ocasió, havia dit *ous*, que consonen més amb els versos que segueixen.
 3. En un recull anterior havia dit *faldar* en comptes de *ventre*.
 4. *Acontès*, participi passiu d'*acontenyer*, documentat segons el DCVB (Hist. Sóller) el 1650.
 5. *Reguera*, segons el DCVB "Raig d'un líquid o d'una substància pulverulenta que es vessa, que s'espargeix". Amb el mateix significat he sentit usar a Eivissa el diminutiu *riguerella*, o el mot *rajarolla* en la seva forma ioditzada.
 6. *Rovell* designa a Eivissa el nucli de l'ou.
 7. Com a habitatge es poden emprar les nombroses coves que hi ha en *es Vedrà*. Recordem que *sa Cova de la Mare de Déu*, també dita *sa Cova de Mossènyer*, havia servit -diuen- de refugi eremític a Francesc Palau i Quer, que arribà a Eivissa el 1855 i morí a Tarragona el 1875. Un altre lloc que també s'ha utilitzat per a dormir-hi, és l'aixopluc que formen unes roques de la vorera del nord, que les diuen *es Porxos*.
 8. *Llenigar*, forma absent del DCVB, que proposa com a etimologia de *llenegar*, un verb llatí *LENICARE. Però COROMINES (Decat. s.v. *esllenegar-se*) diu que no és probable que existís aquest verb llatí.
 9. *Negun*, "ningun". Forma dialectal originària, continuadora directa del llatí NEC UNUS, reemplaçada modernament per *cap*, però que continua usual a València. (COROMINES DECat. s.v. *no*).
 10. Són uns covitxols de coloració negra, situats sota *es Picatxo de Migjorn*.
 11. Vora *es P. de Migjorn*, al sudest.
 12. Entre *es Savinar* i *sa Serra de sa Paia*. Hom distingeix entre el *de Dalt* i el *d'Abaix*.
 13. *sa Bestorre* és l'agulla més inaccessible des Vedrà, amb els seus dos-cents metres d'altura, tallats a plom sobre la mar. Sobre la seva etimologia remet al meu treball *Primera aproximació a la toponímia d'es Vedrà i es Vedranell*, "Estudis Baleàrics", any IV, núm. 20 (1986), 53-62.
- És fals el que diuen COROMINES I MASCARO, que dalt *sa Bestorre* "es troba la ruïna d'una fortificació" (*Onomasticon Cataloniae*, I, p. 64).

Aquesta inexpugnable agulla des Vedrà és per ella mateixa una fortificació, i el topònim seu, com vaig indicar (AGUILO, 1986), respon a una metàfora de construcció militar no única per cert, si tenim en compte que una agulleta lateral seva, completament natural, rep el nom de *es Merlet*. *Sa Bastora* de Joan Castelló no té més valor que el d'una errada tipogràfica, i és fàcil d'identificar amb la segona agulla des Vedrà, "sa punta més mala de pujar", com diu. Crec que no cal, per tant, recórrer als hipotètics CULMINA PASTORIA de Coromines.

Aprofit l'avinentesa per a mostrar el meu escepticisme davant l'etimologia que suggereixen els mencionats autors a l'obra citada, segons la qual *es Vedrà* seria un derivat mossàrab de VITRUM "vidre", "a causa dels reflexos brillants que es formen quan les ones acavalcades baten damunt el rocam d'aquella penya colossal" (!). *Es Vedrà* era el nom d'una venda molt gran que quasi arribava fins a Portmany. L'illa no era sinó la part marina d'aquell extens territori. Per això, un dels meus informadors, en Joan Curtet, encara li diu *es Vedrà de Mar*, tal com apareix a algun mapa del segle XVIII. Teòricament es pot cercar l'origen del topònim a qualsevol part d'aquella dilatada venda.

14. *Morzar* "esmorzar", segons el DCVB és forma d'Eivissa i de Pineda.
15. *Aponderar*, "ponderar". Té el sentit d'"explicar amb exageració".
16. *Es Cimerol*, designa indistintament les cuculles dels dos punts més alts de l'illa.
17. Algun d'aquests amarradors està individualitzat amb un topònim. Quan es puja a *sa Serra de sa Paia*, s'han de ficar els dits dins uns concavitats anomenades *es Didals*.
18. Potser és alguna de ses *Crestes des Vedrà*, com la que s'anomena *es Picatxo Gord*.
19. *Arribar* té aquí el significat de "recalar a terra ferma, a la costa d'Eivissa".
20. *Arriar*, "baixar la vela".
21. Aquí, per contra, vol dir tocar terra as Vedrà.
22. *Mica*, "gens". A Mallorca sobreviu en la frase "ni gens, ni mica".
23. *Noteci*, "notícia", forma no recollida encara.
24. Una *barsa* és una cistella d'espart (Vegeu el DCVB). L'autor del glosat en confecciona amb l'espart que ell mateix cull a l'illa de s'Espartar.
25. *Escalantar*, "escalfar", sembla esser un mot que ha caigut per tot en desús. El DCVB el documenta el 1588.
26. *S'Udienci* és una minúscula raonada del nordest des Vedrà. No puc oferir cap explicació sobre l'origen d'aquest nom.
27. *Es Mac Xereques*, també dit *es Mac de s'Eixugador*. Vaig explicar (AGUILO, 1986) com és possible que el seu nom sigui format sobre la base d'un antropònim.
28. Es refereix a *sa Mata des Migdia*, rellotge solar natural, visible des de Cala d'Hort. Aprofit l'ocasió per a rectificar la nota del meu treball anterior sobre aquesta illa (1986), on deia que quan el sol la toca hom sap que és migdia.
29. *Escudellar*, "posar el menjar des del recipient comú cap als individuals".
30. Es refereix a *sa Cova des Rastre*, també dita *sa Cova de s'Aigo*, vora *es Picatxo de Migjorn*.
31. *La Catedral* és una cova marina de la part de migjorn, que forma una grandiosa volta, amb estalactites.
32. *sa Trona* és un petit picatxo del costat de *la Catedral*.
33. *Batiar*, "bateig". Com a substantiu no apareix al DCVB.

EXCURSIONISME

EXCURSIÓ A LES ERMITES VELLES DE VALLDEMOSSA

Gaspar Valero i Martí

ORIENTACIONS DE CAMÍ

Partim de Can Costa, antigues cases de possessió avui convertides en restaurant i situades a poc més de dos quilòmetres de Valldemossa, a la carretera de Deià.

Hem de prendre el camí de l'Ermida de la Santíssima Trinitat, coneguda sovint amb el nom d'Ermida de Valldemossa. Aquest camí, ample i asfaltat, surt de davant Can Costa, a l'altra banda de la carretera i va pujant suaument. No ens torbarem molt a trobar unes parets ben altes que engorgen el camí i donen la imatge d'un aïllament total del món exterior de l'altre costat de la paret estant, alhora que ens marquen la via a seguir, sense lloc per als dubtes ni entreteniments paisatgístics. Efectivament, són les parets de l'Ermida que ens menen a l'esplanada de la porta principal.

Visitam l'Ermida¹ i observam especialment la capella, el pou de la clastra, l'estàtua del fundador, Joan Mir de la Concepció (1624-1683), i allà mateix, el magnífic mirador sobre la costa valldemossina.

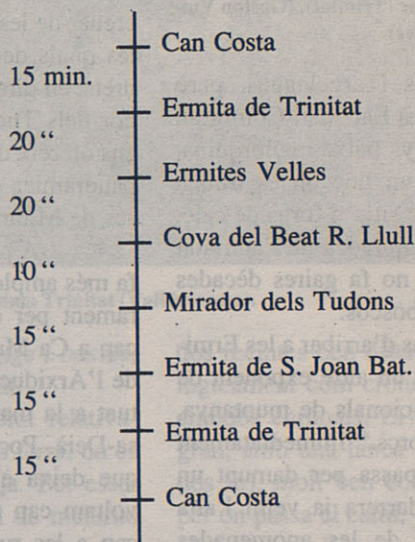
Continuam la caminada mantenint la mateixa orientació que hem duit fins ara, és a dir, direcció nord-est. Passam una reixa de filferro que limita l'esplanada de Trinitat i arribam a una taula de pedra amb els seus pedrissos per seure. A la dreta hi ha una petita porta negra de ferro. És l'única imatge de l'anomenat "Bufador" que podrem veure.²

Hem de seguir el camí que passa per damunt el Bufador, cap a la dreta. És un bon camí de muntanya que s'endinsa dins el bosc, mescla de pins,

ITINERARI

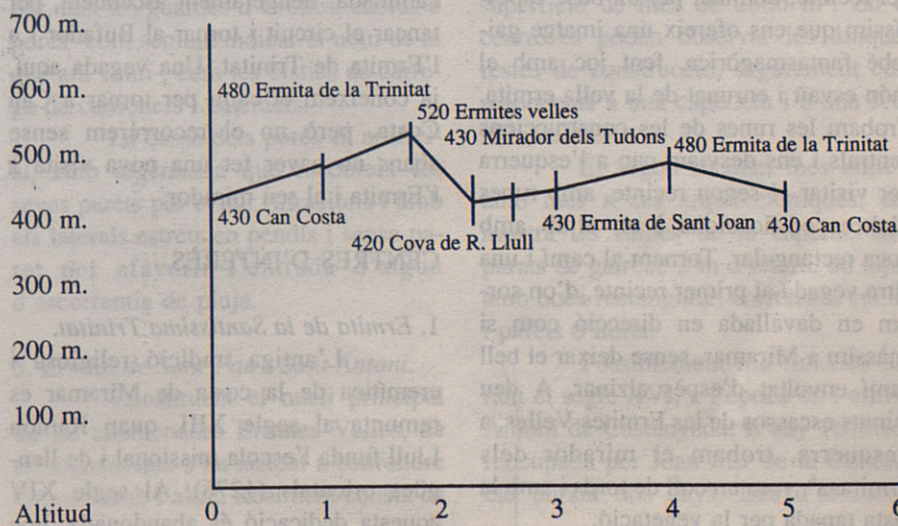
Can Costa - Ermida de la Sma. Trinitat - Ermites Velles - Cova del Beat Ramon Llull - Mirador dels Tudons - Ermida de Sant Joan Bta. - Ermida de la Sma. Trinitat - Can Costa.

HORARI

Total: 1h. 50 min. (Temps aproximat de marxa, sense tenir en compte les aturades).

TALL TOPOGRÀFIC

L'eremita de Miramar (Trinitat). (Gaston Vuillier: *Les illes oblidades*)

alzines, arboceres i argelagues, però ben aviat dominarà l'alzinar. Com gran part de la muntanya baixa mallorquina, també aquest és un lloc on es troben molts de rotlles de sitja³ i forns de calç. És una mostra inequívoca de l'activitat humana que fins no fa gaires dècades animava aquests boscos.

Just abans d'arribar a les Ermites Velles trobam un altre exponent de les activitats tradicionals de muntanya, la Bassa dels Porcs.⁴ Immediatament després el camí passa per damunt un rotlló de sitja i darrera ja veim l'alta paret del recinte de les anomenades Ermites Velles, encara que el seu nom autèntic és el d'Ermita de Sant Pau i Sant Antoni⁵. Avançam per l'interior del recinte, dominat per un bosc espessíssim que ens ofereix una imatge gairebé fantasmagòrica, fent joc amb el món esvaït i enrunat de la vella ermita. Trobam les runes de les construccions centrals i ens desviem cap a l'esquerra per visitar el segon recinte, amb runes d'altres edificacions i un aljub amb boca rectangular. Tornam al camí i una altra vegada al primer recinte, d'on sortim en davallada en direcció com si anàssim a Miramar, sense deixar el bell camí envoltat d'espès alzinar. A deu minuts escassos de les Ermites Velles, a l'esquerra, trobam el mirador dels Ermitans⁶, vora un coll de tords i amb la vista tapada per la vegetació.

Cinquanta metres més envant, a la dreta del camí, es troba un bon exemplar de forn de calç⁷. Tres minuts més de davallada i arribam a una cruïlla o entreforc de camins. Cap a l'esquerra arribaríem directament al mirador dels Tudons, però anam cap a la dreta per dirigir-nos cap a la cova del Beat Ramon Llull. A tres minuts més del creuer arribam a una zona de colls de tords⁸, d'on surt una nova desviació del camí, cap a l'esquerra, que ja ens du directament, després de botar un antic portell tapat per un coll de tords, a la cova del beat Ramon Llull⁹. Just davall es troben les cases de l'Eura i més lluny Son Marroig i Son Gallard.

Tornam pel mateix camí d'anada, cap als colls de tords i cap al creuer de les Ermites Velles, el camí de les quals deixam a l'esquerra per anar drets, en direcció a ponent, cap al mirador dels Tudons¹⁰. L'enlairada rotonda ens ofereix una directa i magnífica vista panoràmica sobre na Foradada i les cases de Miramar.

A partir del mirador el camí es fa més ample, de carro i davalla lleugerament per entre l'alzinar en direcció cap a Ca Madò Pilla, antiga hospedera de l'Arxiduc i avui antiestètic hotel, situat a la mateixa carretera Valldemossa-Deià. Pocs metres abans del portell que deixa el camí sobre la carretera, voltam cap a l'esquerra (sud) i pujam cap a les runes de l'antiga Ermita de Sant Jordi Baptista¹¹, i passam molt a prop de les marjades de Son Galceran.

Queden pocs minuts més de caminada, lleugerament ascendent, per tancar el circuit i tornar al Bufador i a l'Ermita de Trinitat. Una vegada aquí, ja coneixem el camí per tornar a Can Costa, però no el recorrerem sense abans no haver fet una nova visita a l'Ermita i al seu mirador.

CENTRES D'INTERÈS

1. Ermita de la Santíssima Trinitat.

L'antiga tradició religiosa i eremítica de la costa de Miramar es remunta al segle XIII, quan Ramon Llull funda l'escola missional i de llengües orientals (1276). Al segle XIV aquesta dedicació és abandonada. Poc

Una dona de feina, a Miramar. (Gaston Vuillier: *Les illes oblidades*)

després de 1391 ocupen Miramar els cartoixos de Valldemossa i posteriorment altres ordes religioses, alhora que l'activitat eremítica i anacorètica (vida retirada del món, ascètica, contemplativa i d'autosubsistència) s'estén per l'anomenat "desert de Trinitat".

Al segle XVII, després de dècades d'abandonament, l'eremitisme viu un nou impuls amb les reformes i fundacions del Venerable Joan Mir de la Concepció (1624-1683). Retirat l'any 1646 a l'antiga ermita de Sant Pau i Sant Antoni (Ermites Velles), crea la congregació del mateix nom i l'any 1648 funda l'actual ermita de la Santíssima Trinitat, que prest arriba a esser la més important de la comarca.

La visita a l'Ermita queda restringida als espais oberts (claustra amb cisterna, el privilegiat mirador) i a la capella. De les altres dependències només veurem l'exterior: cel·les dels ermitans, oratori del segle XVII, estables, pallissa, fusteria, molí, tafona. També podrem observar el recollit cementiri i els horts.

2. Bufador.

Rep aquest nom el forat, es-cletxa o cavitat per on surt un corrent d'aire. Normalment es tracta d'una dia-clasa (fractura geològica vertical que talla diversos estrats) en contacte amb una cavitat major que comunica l'aire

de la cova amb l'exterior. La temperatura de l'interior es estàtica. Això produeix la sortida d'aire calent a l'hivern i fred a l'estiu, sempre tenint com a punt de referència la temperatura exterior. (Tanmateix, no podem comprovar aquest fenomen ja que el Bufador es troba completament tancat per una porta de ferro)

3. Rotlle de sitja de carbó.

Entre abril i setembre, la muntanya baixa i els boscos eren poblats pels carboners. Amb la llenya que tallaven del bosc i després d'un laboriós i delicat procés feien carbó vegetal:

En primer lloc, havien de construir els *rotlles*, que són els cercles ben plans i empedrats, avui sovint coberts d'herba, i que tant abunden per la muntanya. Després anaven col·locant la llenya ben tallada sobre el rotlle, en forma cònica d'ampla base, que constituïa la *itja* pròpiament dita. Es deixava una xemeneia central, anomenada "ull", per on es calava foc. Abans d'encendre es cobria la sitja amb branques verdes i terra. Una vegada donat foc, es tapava l'ull. Amb aquesta combustió la llenya s'anava convertint en carbó i després de deu o dotze dies es destapava i es deixava refredar.

Altres elements del món dels carboners són:

Barraca.- És el senzill habitatge del carboner. Només es conserven les parets de pedra seca. Es recobria de branques i de càrritx.

Forn de pa.- En forma de cúpula de pedra seca, i amb boques de formes variades. És un exemple clar de la vida d'autosubsistència que havien de dur els carboners.

Ranxo.- És la zona de bosc explotada per un carboner.

4. Bassa dels porcs.:

El sistema hidràulic de Mallorca és ample i variat. Precisament per l'escassetat d'aigua la seva valoració augmenta i els enginyers i tècnics per a la seva obtenció i conservació són nombrosos. A més, l'herència dels àrabs, uns mestres en aquest tema, ha estat molt present a la nostra illa. Les síquies (canaletes, canats...), *aljubs*,

Capella de l'Ermite de la Santíssima Trinitat (Valldemossa).

pous, mines de font, safareigs i basses, són prova d'aquesta varietat.

La *bassa* és un clot relativament poc fondo, excavat en terra, on es recullen les aigües de pluja. Pot ésser natural o artificial, i voltat de material d'obra o simplement limitat pel desnivell de terra. Les artificials no són gens estranyes a la muntanya mallorquina. Generalment servien per abeurar el bestiar, tant les guardes d'ovelles, cabres o porcs -com sembla indicar el nom de la que ara veim-, com les bústies de càrrega de carboners i calciners.

La *bassa* dels porcs és artificial, amb argamassa que recobreix les seves parets per evitar filtracions i amb els laterals estrets en pendís i sense paret per afavorir l'entrada d'aigua d'escorrentia de pluja.

5. Ermita de Sant Pau i Sant Antoni.

Constitueix el nucli principal de les anomenades Ermites Velles, de tal manera que s'ha arribat a confondre un nom amb l'altre. Realment consta de

dos recintes ben diferenciats, tant tipològicament com cronològicament, però ambdós enrunats. El de perímetre més gran, amb una tanca de paret alta (uns dos m), molt ben conservada (excepte per on passa el camí, ja que aquest talla la paret, i als llocs on hi ha barraques de carboner, car per fer les barraques s'agafaren les pedres de la paret de l'ermita, tal com es pot veure). Té una superfície de més de 2800 m². En el centre es poden observar les úniques restes de construcció, segurament corresponents a una capelleta i a una senzilla cel·la.

El segon recinte, més antic i amb més restes arquitectòniques, ens mostra les ruïnes de la capella, amb parets de gairebé 3 m d'altura, un aljub amb boca rectangular, corredors, cel·les i parets d'horts.

Possiblement fou fundada durant el segle XVI, a l'època de l'ermità Antoni de Castanyeda. L'any 1646 fou reocupada per Joan Mir de la Concepció durant dos anys. Des d'aleshores

Mirador dels Tudons

serví de retirament anacorètic, individual, lluny fins i tot de la comunitat de Trinitat.

6. Mirador dels ermitans.

Segons la tradició, reflectida pel topònim, era un lloc de contemplació i descans dels ermitans de la zona. Realment, els pedrissos que configuren un perímetre ovalat, sense més ornamentació, conviden a passar-hi una estona tranquil·la. Avui el mirador ha perdut tal categoria, ja que es troba envoltat i tapat per la vegetació. En altre temps devia trobar-se lliure de brossa i sobre un ample horitzó.

7. Forn de calç.

Aquesta construcció cilíndrica, mig enterrada, és l'olla del forn on els calciners hi fabricaven calç. Partint de la base interna de l'olla, es componia una cúpula de pedra seca i calcària. La part superior d'aquesta cúpula s'omplia amb més pedra, fins a omplir l'olla. La part inferior s'omplia de llenya contínuament i s'hi calava foc, tapada prèviament amb terra del capcurucull del

forn. Uns deu dies més tard les pedres s'havien convertit en calç. Es deixava refredar i després es treia i es venia per pobles i a Ciutat, ja que era un element important en la construcció (per fer morter o argamassa), per emblanquinar i per a usos medicinals.

8. Coll de tords.

És el freu o espai estret entre dos arbres per on solen passar els tords a l'albada o a entrada de fosc. Constitueix un sistema de caça immemorial i consisteix en uns filats o xarxa de forma triangular, sostinguts lateralment per dues canyes que s'obrin com un ventall. El caçador s'asseu entre els dos arbres que formen el coll, amagat darrera branques i espera l'arribada dels tords. Per afavorir el seu pas s'obren clarianes o passadissos entre els arbres que es denominen carreranyes.

9. Cova del beat Ramon Llull.

És una balma de reduïdes dimensions (4 m de fons per 3 d'ample i sòtil baix). Observam el parament de mamposteria que cobreix la boca de la

cova, deixant un portal més petit i una finestra també reduïda. A l'interior, al fons, destaca una làpida amb un alt relleu esculpit que representa Ramon Llull resant davant la Verge Maria, i al capdamunt un frontó amb un salze. Fou manat posar per l'Arxiduc en memòria de Ramon Llull.

És sabut que Miramar té ja renom des de la llunyana data de 1276 quan el nou rei de Mallorca, Jaume II, dóna permís a Ramon Llull per fundar un seminari missional i escola de llengües a aquest mateix indret de Miramar.

Entre els molts episodis que s'atribueixen a l'agitada vida del beat Ramon Llull, existeix el d'aquesta cova, on es retirà llargues temporades mentre preparava la seva tasca filosòfica i missional, iniciant així l'etapa eremítica tan abundant en aquesta regió.

10. Mirador dels Tudons.

És un dels millors i més bells miradors de la xarxa que va crear l'Arxiduc Lluís Salvador. És una torre cilíndrica, una alta rotonda massissa encimbellada per un pedrís que envolta el seu perímetre, excepte per la zona d'accés, que es realitza per una ampla escala.

Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena, l'Arxiduc, s'establí a Miramar entre 1872 i 1943. Comprà la major part de les possessions entre Valldemossa i Deià. A part de la seva tasca intel·lectual (recordem la importància d'una de les seves obres, *Die Balearen*), gaudí intensament del contacte amb la natura: protegí el medi natural, restaurà edificis i camins, i bastí nombrosos miradors per a delit dels passejants.

11. Ermita de Sant Joan Baptista.

Forma part del conjunt que rep el nom genèric d'Ermes Velles. Totalment en runes, encara es pot veure la tanca de paret no molt alta que envolta el recinte, que té una superfície que no arriba als 200m². A la part oposada al camí, hi ha restes de la capella i una petita cambra d'habitatge anacorètic. Ocupada durant els segles XVII i XVIII, fou després abandonada. ■

VIATGES A ALEMANYA

(Consideració de tardor)

Joan Barceló i Coll

Alguns amics, que han llegit la consideració d'estiu que vaig publicar en "El Mirall" (oct-nov. 1989), m'han estimulat a prosseguir en l'escriptura. Serveixi, doncs, aquest escrit com una continuació vivaldiana de l'estació de tardor.

exposaven els seus parers, la informació lliure i oberta en els diaris i passquins, cafeteries de cadires de fusta fosca i clara amb taules de marbre blanc que oferien un cafè de caldereta inconsútil, museus, biblioteques i llibreries amuntegades de cultura, art i

saviesa, les grans cerveseries d'arcada ampla i fusta noble que oferien a dojo cervesa i on sempre podeu trobar un veí parlador, divertidament extravertit, el pas jovenívol i enjogassat del riu

Munic, ciutat prou coneguda per les punxes arrodonides dels campanars de les seves esglésies

Amb Alemanya m'uneix una vella i estreta amistat. No és així ni la primera ni l'única vegada que hi he anat, encara que cada nou viatge conserva la frescor, el to i el fons d'una experiència iniciàtica. L'expectació i la curiositat intel·lectual es mantenen ben vives i anhelants.

La meua primera visita va ésser anys enrera, el 1971. Era un Nadal fred, emblanquinat de neu, en uns carrers empedrats dels sons més variats: la fressa dels vianants, l'adelerada presència del caos automobilístic, la fuga-

ciat esbelta i lineal del pas de les bicicletes, la càrrega i descàrrega de la cervesa -la beguda nacional-, qualche cavall carregat de penjarelles, tramvies estilitzats que grinyolaven a les corbes, uns autobusos segurs, ràpids i eficients conduïts metòdicament per dones enèrgiques, rodones i de veu tallant, la lluminària natalenca dels carrers i botigues, l'embadocada presència dels turistes a migdia davant de la torre i els ninots dansants de l'Ajuntament, el pas decidit i joiós d'unes noies rosses d'ulls marins que, amb tota seriositat,

● Ens havien dit que aquella gent era freda, ordenada i disciplinada, que nosaltres representàvem l'element càlid i humà, la tradició i l'essència de les bones costums

Isar... La ciutat era Munic, prou que la coneixem per les seves postal·letes, la festa de la cervesa, les punxes arrodonides dels campanars de les seves esglésies, el to de rajola o de pedra fosca dels seus edificis oficials, la blancor lluminosa de l'interior de les seves esglésies, els tarongers, grocs i perles de les cases de veïns o l'esplendor vegetal dels seus grans, senyorívols i harmoniosos parcs. En conjunt, venint de l'Espanya "amb pirineus" de llavors, ens sorprenia, per contrast amb la nostra atonia, la intensitat d'activitat, el grau de decisió personal i el punt de reflexió en totes les actuacions d'aquella gent.

En les conèrverses, tòpiques i oficials, del nostre país, ens havien dit que aquella gent era freda, ordenada i disciplinada, que nosaltres representàvem l'element càlid i humà, la tradició i l'essència de les bones costums, que les nostres qualitats eren molt substancials -com si d'un brou es tractés- i

que la nostra intel·ligència recollia "l'agudes" llatina, que més que improvisació era fruit d'una "intuïció" rica, ràpida i madura per a copsar al vol cada situació i les seves solucions. Era així un simple miratge el fet que el benefici econòmic del nostre país es basés en el nostre sol (i en el sol), en el paisatge i en una pesseta suficientment depredada i desprestigiada. De moment érem els "cambrers" turístics d'Europa -i a qualsevol preu i qualitat- però, se'ns deia, el fet era circumstancial. Com exemple de capacitat i austeritat se'ns posava els nostres emigrants -molt lluny ja del "aventurero" dels segles gloriosos- que trasviats a parany centre-europeus treballaven més i millor que ningú, a qualsevol preu, vivien amb el màxim estoïcisme i, amb els seus estalvis, al tornar, refeien la seva vida i el nostre país.

D'aquell primer viatge guardo el record de la càlida acollida de la gent d'aquell poble i el d'una ordenada civilitat i tolerància que permetia des de l'apassionada defensa de les idees i creences pròpies fins a un sentit crític molt matisat. En el fons de l'entrellat humà apareixien sentiments arrelats fermament a les tradicions. I unes tradicions més fortes i sòlides que les nostres! En el fons d'aquest trellat surava sempre la presència pensadora dels errors passats, tan per part dels qui els havien viscut, fet o patit, com dels qui, per pura cronologia personal, eren només història, immediata, però heretada. Tot aquest món de contradiccions, suma de virtuts i defectes, es fa ben palès en l'obra, sentida i original, de Heinrich Böll. Els seus personatges traginen vividament la problemàtica d'aquest sentit de culpabilitat, amb una viva consciència existencial, que no exclou la captació lírica i poètica de la vida arrelada a cada circumstància.

Des d'aquell primer Nadal de 1971, diverses raons -personals, familiars, científiques- m'han portat contínuament a visitar o estar a Alemanya. Algunes fites importants són les següents. L'estiu de 1974 vaig residir a la petita ciutat de Freiburg, a la Selva Negra, on vaig fer una estada al

laboratori del Prof. Hans Mohr, científic important en el camp de la fisiologia de les plantes. Allí, amb els seus col·laboradors, vaig aprendre en el laboratori, però també assistia delerós a les seves classes. Quina claretat d'idees, ordre d'exposició, judicis nets i acerats i ambient d'estímul

● Tot aquell món de contradiccions, suma de virtuts i defectes, es fa ben palès en l'obra, sentida i original, de Heinrich Böll

● El model universitari alemany no té equivalent clar amb el nostre, tant si ho referim a les Facultats com als Departaments. Allà el centre del model són els "Instituts" que absorbeixen les funcions acadèmiques de les nostres facultats

intel·lectual! D'aquella època m'han quedat unes certes idees bàsiques clares sobre el que ha d'ésser -i el que no ha d'ésser- la Universitat, i de la importància essencial i vital de la "categoria" i "funció" del professor (el "Herr Professor", s'entén) a més a més d'una estreta amistat amb aquell prestigiós equip.

Arribats en aquest punt crec de molt interès aclarir una mica aquest fet diferencial. El model universitari alemany no té equivalent clar amb el nostre, tant si ho referim a les Facultats com als Departaments. Allà el centre del model són els "Instituts" que absorbeixen les funcions acadèmiques de les nostres facultats, però que es basen fonamentalment en una estruc-

tura general unitària de coneixements, recerca i treball científic. El puntal d'aquest sistema són les "Lehrstuhls" (Càtedres) que són les unitats bàsiques de funcionament de l'Institut. En l'estructura d'aquestes rau la seva eficiència, seriositat i productivitat científica. Formen una organització d'estructura piramidal que, amb una tradició molt llarga i consolidada, ha permès formar escoles científiques ben definides, d'un gran pes específic, prestigi i coherència. Que lluny del nostre sistema improductiu, basat en un fals i més que discutible igualitarisme, la manca o escassetat de formació i uns criteris científics ben primis! La comparació dels dos sistemes i, sobretot, la "categoria" de les persones ens colpia fortament, encara més quan veiem que qui més sura en aquest país nostre és qui menys suraria en l'altre. Tota una lliçó era i és!

Aquests últims anys les ocasions més freqüents de viatjar a Alemanya han estat l'assistència a diversos congressos o simposis lligats a la meua especialitat científica. Així recordo ara Heidelberg, la petita ciutat serpentejant vora el Neckar; Hamburg, la rica, activa, distingida ciutat que aboca el seu populós port a l'Elba; Obermarchtal, l'antiga abadia al sud d'Alemanya que en la seva pau i solitud acollí a un conjunt de científics, interessats en la biologia molecular de les plantes amb estrés; o Berlín, una de les ciutats amb més tradició científica i vida cultural i artística, llavors (1987) fermament escindida en dues pel mur (suara en franca regressió, benauradament) que barrava el pas directe a l'emblemàtica porta de Brandenbourg, etc.

L'última visita ha estat aquesta tardor. Invitat a donar una conferència a la Universitat de Tübingen, he tingut l'oportunitat de conèixer aquesta antiga i costeruda ciutat, també emmurallada -i emmurallada- al costat d'un riu, com tants de "Burgs" que estan en la base de moltes ciutats alemanyes. En aquesta antiga Universitat de Tübingen, de nou, en els despatxos i laboratoris, hi he trobat el pes i la presència del prestigi científic actual i la petja

de l'estada anterior en la "Lehrstuhl" de personalitats molt destacades. Així, en el cas que ens ocupa, Bünning, gran desenvolupador de la teoria i mecanismes dels ritmes endògens en les plantes, o Melchers, el "pare" de la nova planta "probeta", híbrid somàtic obtingut in vitro al laboratori que uneix les característiques del tomàquet i les patates, etc... La meua estada acabà a Munic, amb una sessió de treball conjunta a la Universitat amb diversos especialistes internacionals. De nou, que n'era de fàcil el diàleg entre aquella gent!

Des d'aquella primera visita a Munic, el desembre de 1971, a aquesta de la tardor de 1989 no sols ha transcorregut un llarg espai de temps, sinó que evidentment els canvis han estat forts i positius en els dos països. El que aquí avui voldria destacar, en aquesta lleu consideració de tardor, és la fermesa del funcionament del model d'Universitat alemany, en fort contrast, tan evident molt a pesar del

maquillatge oficial, amb el "descordament" de les nostres universitats. Crec que seria molt positiu saber mantenir el suficient sentit crític per a poder millorar realment la qualitat,

**● Voldria destacar
la fermesa del
funcionament del
model d'Universitat
alemany, en fort contrast,
tan evident molt a pesar
del maquillatge oficial,
amb el "descordament"
de les nostres universitats**

composició, estructura, funcionament i funció de les nostres universitats i tenir ben clar que el punt clau és l'home. En el model alemany observem nítidament com cada peça té el

seu lloc que li pertoca, la qual cosa permet un bon funcionament, amb coherència i sentit. Tot un model a conèixer, considerar, estudiar, aplicar i envejar. Acarem així, de veritat, la nostra identitat i compromís d'integració a Europa, d'una manera normal i discreta, senzillament essent europeus en els fets i en la "qualitat" dels fets. L'organització, estructura, funcionament, mentalitat, comportament ètic de treball i tradició científica d'aquestes selectes i prestigioses universitats alemanyes bé mereixen ésser imitades i aprofitades, almenys de cara a les pròximes generacions de gent jove del nostre país. Aquesta podria ésser una profitosa consideració de tardor dins la senescència normal del novembre que s'escola. ■

Joan Barceló i Coll és catedràtic de Fisiologia Vegetal de la Universitat Autònoma de Barcelona.

ajuntament de palma

balears

C.C. Rafal Vell
C/ Ripoll i Palou, 7
tel. 247110
Horari: 15'30 h.
a 21'30 h.

Activitats:
- Escacs
- Gimnàstica
- Aeromodelisme
- Coral
- Teatre
- Ball de bot
- Pintura
- Música
- Fang
- Brodat
- Cuina

C.C. Son Oliva
C/ Músic Josep M^a
Usandizaga s/n
tel. 207506
Horari: 16 a 22 h.

Activitats:
- Màscares
- Cuina
- Alfabetització
- Graduat escolar
- Ball de bot
- Escacs
- Dibuix
- Tall i confecció
- Sevillanes
- Gimnàstica
- Català

C.C. Vivero
C/ Mestre Perossi, 13 - 1er
tel. 415461 - 55
Horari: 15 a 21 h.

Activitats:
- Tapissos i macramé
- Màscares
- Tall i confecció
- Teatre
- Ball de bot
- Cuina
- Ball de saló

C.C. Sant Jordi
C/ Baucà, 31
tel. 742020
Horari: 15 a 21 h.

Activitats:
- Gimnàstica
- Cuina
- Ball de bot
- Ball de saló
- Ceràmica
- Coral

C.C. Poligon de Llevant
C/ Ciutat de Querétaro, 3
tel. 419502
Horari: 16 a 22 h.

Activitats:
- Pintura
- Gimnàstica
- Teatre
- Sevillanes
- Ball de saló
- Música
- Tall i confecció
- Sevillanes
- Dibuix
- Ceràmica
- Ball de bot
- Cuina

C.C. Establiments
Plaça de la Immaculada, s/n.
i Camí vell de Sarrià, 7.
tel. 727744 ext. 1602-1604
Horari: segons les activitats.

Activitats:
- Cuina
- Ball de saló
- Ball de bot
- Teatre

Centres Culturals Programa del 1er trimestre de 1990

Cogestionen els programes l'Ajuntament de Palma i les entitats del barri

LA "MATEIXA", DANSA DE FINALS DE L'EDAT MITJANA

Francesc X. Domènech i Ferrer

A començaments del segle XIè apareix el nom de dansa, "tresca", pels països meridionals d'Europa. Com el seu nom indica "trescar" equival a anar d'un cantó a l'altre afanyosament. I es tracta d'una dansa de parella amb el joc d'acostar-se, esquivar-se i fugir entre la dona i l'home.

L'escriptor gironí Eiximenis en el "Terç del Crestià", ens parla del "ball llonc o tresca" gràcies al qual "tots se ensenen, així que no y haja neguna dona, per sutza que sia e per groga, que ab lo treschar no la torn colorada e fresca e bella".

Una altra dansa rural relacionada amb l'anterior, que fou admesa per la noblesa, va ser la "Piva", abandonada per l'aristocràcia ja el 1450. El moviment bàsic d'aquesta dansa era el ràpid doble pas.

Als tractats de dansa de finals de l'Edat Mitjana, ja apareixia com era "el doble pas", i no és ni més ni menys que el que es diu a Mallorca "sa rossegueta" o "peu rossec".

Però on trobam la prova definitiva de l'origen de les "Mateixes", és en la dansa de cort de París, que apareix per primer cop el 1515, anomenada "La Courante". Els seus moviments eren un alternar constant de dos passos simples i un pas doble cap a l'esquerra, i els mateixos passos cap a la dreta. És a dir, dos compassos a l'esquerra, i dos compassos a la dreta, de manera seguida.

El moviment bàsic de les "Mateixes" és el "pas lli", que és exactament igual a un pas simple i un pas

Posició correcta per a una "mateixa".

doble, que apareixen descrits en els antics tractats de dansa de l'Edat Mitjana.

A Anglaterra va adoptar el nom de "corantos" i a Catalunya de "corrandes" i "correntes", en les quals es cantaven les corrandes o gloses, la

majoria de les quals eren de set síl·labes com les mallorquines.

Pas lli de Mateixa

Aquest pas es el més representatiu del ball de les "mateixes", també es conegut per "fer la rossegueta".

ta". Anàleg moviment ja el trobam en els primers tractats de dansa europeus, que són del segle XVè, com a conseqüència de la implantació de l'ensenyament de la dansa. Efectivament, els termes "pas simple i pas doble" es troben a danses cortesanes com la "Piva" i posteriorment "La courante".

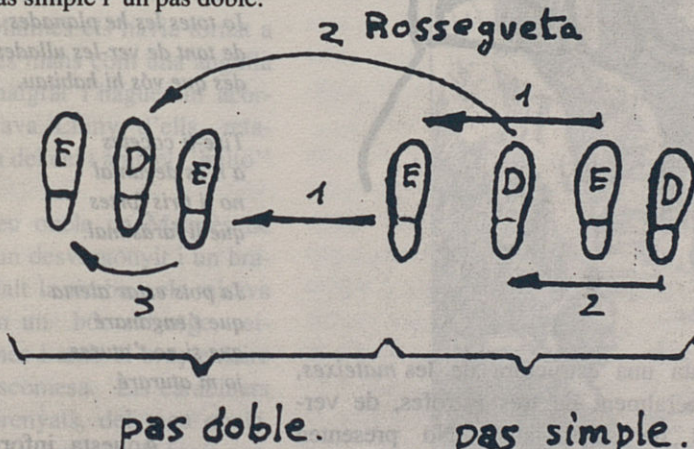
Es balla mentre es canten estrofes de set síl·labes. Per exemple:

*Una rosa en cada galta
un clavell en cada mà
Quan ella surt a ballar
senyal que no està malalta.*

Mentre es canta, el vers ha de donar temps per fer el pas llis cap a l'esquerra i cap a la dreta.

Pas llis cap a l'esquerra: Es compon d'un pas simple i un pas doble:

figura 1

Les passes es distribueixen de manera uniforme, bastant aviadet, amb l'excepció de la rossegueta que es fa un poc més lentament.

Pels que vulguin més informació els direm que el pas simple es fa en dos temps com indica la fletxa 1 i la 2 (de la fig. 1). El pas doble té un compàs de quatre temps, el segon moviment ocupa el doble de temps que els altres i està indicat per la fletxa 2, que és quan es fa la rossegueta fregant amb la punta del peu en terra. Aquest pas doble està representat per les fletxes 1, 2 i 3.

El compàs que s'adopti ha de respectar la forma i la disposició dels passos. El compositor és lliure només per subdividir els temps dels passos aïllats. A les "mateixes" pre-

domina quasi totalment la seqüència de la corxera.

Pas llis a la dreta: Es compon igualment d'un pas simple i d'un pas doble:

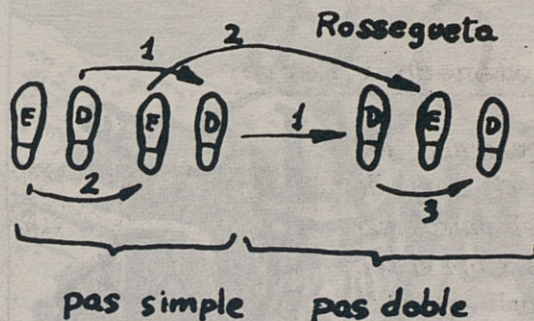

figura 2

Llevant: Una estrofa de mateixa i tres estrofes de copeo.

*Un sonador de guitarra
ha de tenir bon sentit*

*ha de sebre moure es dit
de sa mà dreta o s'esquerra*

*Copeo, copeo
copeo traïdor
sa tia Antonina
i es conco En Simó
Ai sí, ai no
sa tia Antonina
i es conco En Simó*

*Sà madona loca
des puig de Sineu
per posar sa lloca
posà s'homo seu*

Acaball

*Atura't atlota
que t'enganyarà
que si no t'atures
jo m'aturaré*

Estructura de la Jota: Una jota, una tornada, segona jota, segona tornada.

*Voldria ser corriola
des pou de Son Carrió
per veure sa meva amor
que treu aigo tota sola*

*Revolta nineta
torna a revoltar
una per la dreta
s'altra a l'esquerra*

*Una sabata quan gisca
fa es caminar curiós
no hi ha nom més amorós
que es Catalina o Francisca*

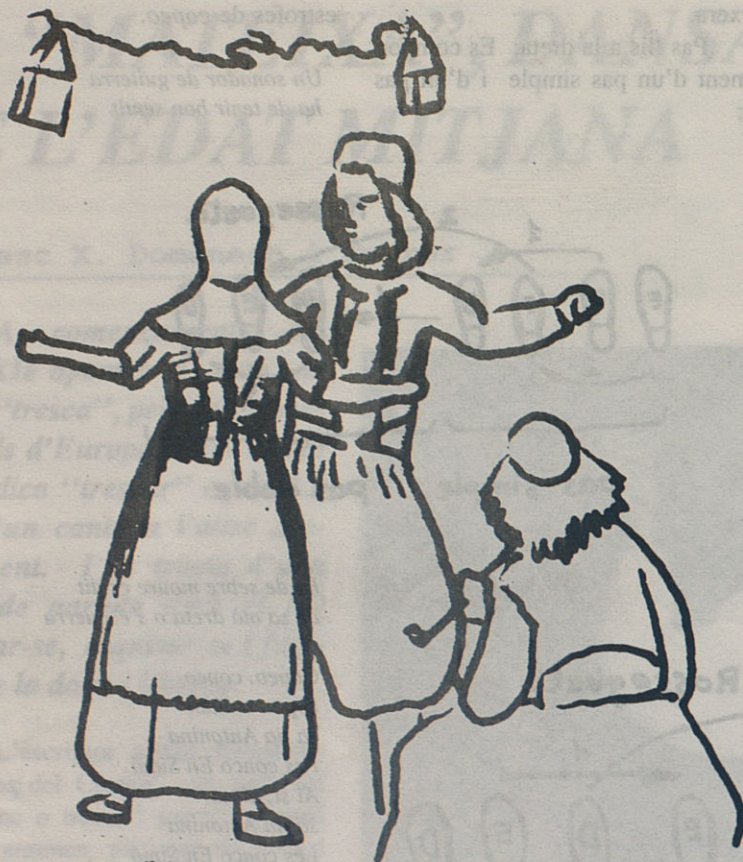
La distribució de les passes és com en el cas anterior.

Sobre la posició dels braços, la documentació més antiga que posseïm és la de George Sand en la qual ens diu que ballaven amb els braços estesos i immòbils. Vegem una còpia esquemàtica d'un dels dibuixos del fill de George Sand.

Gloses i tonades del Cançoner Popular

Les gloses que es canten durant el ball, la major part són de rima consonant, en versos de set síl·labes comptant-se fins la darrera accentuada, com és característic dels "Trobadors" i del català clàssic, o de cinc síl·labes contades de la mateixa manera.

Estructura de la mateixa de

Dibuix del fill de George Sand.

*Ai que sí, que sí
Ai que no, que no
'nirem a dur aïgo
amb un gerricó.*

Les tonades de gloses de set síl·labes per vers, presenten una gran semblança entre elles. Igualment les de cinc síl·labes entre si. El contrast resideix entre les de set i les de cinc, que resulta certament molt agradós.

Les gloses i tonades del cançoner popular de Mallorca, són de les coses més autòctones que conserva l'illa.

Aquesta mostra és presa de Sant Llorenç des Cardassar, que forma part de la zona de Llevant i és de característiques fortament conservadores pel que fa referència als balls.

En allò que pertany als moviments, les diferències són totals entre les *mateixes* i les *jotes*.

La zona de Tramuntana pre-

senta una estructura de les *mateixes*, generalment de tres estrofes, de versos de set síl·labes. No presenten estrofes de versos de cinc síl·labes, típiques dels copeos.

*Una rosa en cada galta
un clavell en cada mà.
Quan ella surt a ballar
senyal que no està malalta*

*Anant a Lluc vaig passar
per sa parròquia de Selva.
Solament per poder veure
sa gran escala que hi ha*

*Que hi ballen de curiós
En Jaume i Na Margalida.
També hi ballarem jo i vós
estimat meu qualche dia.*

(Ens la va ensenyar En Jaume Serra, magnífic ballador de *Sa Revetla* d'Inca i d'*Aires de Muntanya* de Selva). Referent a la **Jota** van alter-

nant-se estrofes de 7 síl·labes amb estrofes de cinc.

A la banda de Llucmajor se solen cantar dues o tres estrofes de versos de set síl·labes i una estrofa de versos de cinc síl·labes o copeo.

A la banda de Maria de la Salut, Sineu, Muro, Llubí i Santa Margalida les *mateixes* es distribueixen de la següent manera: dues estrofes de versos de set síl·labes, que també es diuen de pas llis, i dues de versos de cinc síl·labes o copeos.

Exemple:

*S'estel de la matinada
no dóna tanta claror
com vós donau resplandor
es dia que 'nau mudada.*

*Ses cases de Son Reial
tenen quatre cantonades.
Jo totes les he planades
de tant de ver-les ullades
des que vós hi habitau.*

*Tire-li cocetes
a n'es devantal
no li tiris fortes
que li faràs mal.*

*Ja pots estar alerta
que t'enganaré
que si no t'atures
jo m'aturaré.*

Aquesta informació ens l'ha facilitada l'Amo En Xesc de Son Cloquis, de 75 anys, excel·lent cantador de Maria de la Salut.

Ens digué que, abans, per ballar les *mateixes* i copeos es posaven ben de front i feien les cocetès, i ara van com a més de costat.

Llavors només es feien *mateixes* i copeos i "Sa jota de sa potada" que li deien. Aquesta es componia d'una estrofa de set síl·labes, una de cinc, una de set, i una de cinc. ■

Bibliografia

La Historia Universal de la Danza. De Curt Sachs.
La Gran Enciclopèdia Catalana. Corrandes.
Un Hivern a Mallorca. George Sand.

LA MORT D'EN MALMÈS

Una història de contraban

Cristòfol Pons

El meu oncle en Malmès era un fanfarró. Els carabiners havien vist una vegada més com els fugia d'entre els dits pel Pas d'en Marmol, penyes amunt cap a Montcaire. Cap d'ells no ho entenia.

Una mena de baf pudent els pujava de baix les aixelles arrodonint una taca fosca i humida sobre la guerra, deixant un riuet salabrós i cristal·litzat al voltant.

En Malmès els havia tornat a fugir d'entre les mans com una anguila ensabonada, malgrat l'haguessin acorralat. I allà estava. Lluny d'ells, retallat dins el blau del cel i amb el "bulto" a l'espatlla.

El meu oncle en Malmès de Fornalutx era un desvergonyit i un bravejador. De dalt la timba, els mirava desafiador com un boc salvatge, eixancat de cames i amb el braç enlaire fent callada escomesa. Els carabiners n'estaven empenyats, del meu oncle. Ja feia massa vegades que els fugia carregat amb el tabac fent lulea d'ells i de tot el servei de guardacostes.

El darrer pic havia estat a Cala Rotja. El caporal López estava assabentat que la descàrrega es faria aquella nit encara que a la mar hi hagués estopeig i la tramuntana estigués prou enfadada amenaçant tempesta. Els homes encapçalats per en Malmès havien de pujar fort i no et moguis pel tirany de sa Costera amunt cap al Coll de Biniamar. I allà els esperarien. Allò estava fet.

La nit era llarga i fosca d'entranyes de fúnebre. Adesiara llampava i curts ruixats malmenats per l'oratjol de nord engronsaven i mullaven les llistades flassades de borra dels carabiners a l'aguait. Flastomant a les sordes, guardant el camí, sentien dins el moll dels ossos boires baixes i

esfilagarsades que s'arrossegaven per damunt carritxeres i tamarells, entreinyant el seu entorn a la vetla. Alhora, i no gaire lluny d'ells, una polla d'indi cantà per dos cops.

El Mendros, el carabiner més veterà, s'aixecà amb una revinclada i es tragué la flassada llistada de damunt les espatlles.

-¡Cagondió! Yastá. Vamonó. Ezos ya no pazan por aquí. Ha cantao er pavo reá.

El Nilla, el carabiner saragossà i més jove, també es va aixecar sortint de l'amagatall.

-¿Y agora qué? ¿Qué tié que ver el cacareo ese con too eso? ¡Leche!.

-El Mendros: -Que noz vamo

ya. Zacabó. ¡Lo hio de la gran puta! I empenyat: -¿Cuándo haz oído cantá er pavo reá a laz doz de la madrugada? ¡Joé, vamonó ya!

Aquella nit mal lletada, en Malmès, cap d'estol, caminava capdavanter prop d'unes tres-centes passes de la quadrilla que el seguia amb el tabac a l'esquena i ulls clucs, perquè així era establert en la feina del contraban.

El meu oncle havia ensumat els carabiners a l'aguait i esventat els flaïres de guerrera i corretjam que potser feien aquells que l'esperaven allà, emboscats al Pas des Coll de Biniamar. Els havia esventat com el moix salvatge esventa el conill al cau i el corb carronyer esventa l'ovella estim-

Il·lustració
de Biel
Bonnin.

bada entre arestes esmolades i talladisses com trinxets, que sovint es troben al llarg de la nostra Serra de Tramuntana. I després donà la contrasenya als seus companys.

Així és que en Malmès deixà l'estret camí de sa Costera cap a Bàltx d'Avall i, amb els seus homes i el contraban a l'esquena, prengué el camí pel Cingle de n'Amet cap a la possessió de s'Illeta. Havien passat dues pedrades lluny dels carabiners, vorejant la mar i quasibé penjats a la costa, trepitjant fonoll marí, pedres cantelludes i merdes de gavina a tot arreu. Una vegada més, el meu oncle els havia tocat els collons.

Però aquesta enutjosa i sorda baralla s'havia d'acabar ja d'una vegada i per sempre. Els carabiners més vells i més espardenyats, que tenien la costa des dels Còdols Blancs fins a sa Punta de Beca sotmesa al seu esguard i al bon ordre, ja n'estaven més que farts, d'en Malmès. Els donava massa maldecaps i, a més, els omplia els refugis de la costa, que ells empraven per a un afluix, amb papers vermells de pastilla "Flor de Mayo" i papers verdosc de "Gener Hnos.". Més d'una vegada els havia fet una merda dins el calderó on s'escalfaven els ciurons i havia compixat arreu i generosament les lliteres de càrritx sec i brostes tendres de pi que tenien al refugi i a redós del mestral.

Els carabiners joves n'estaven gelosos, de l'oncle Malmès. No es refiaven de les seves dones quan l'oncle era al poble i ells eren a la costa a la vetla del contraban. L'oncle Malmès agradava a les femelles. A les joves i a les madures.

Tenia les espatles amples com un jou i la pitera atapeïda de muscles forts, bastons d'ullastre i vincladissos com vergues de liedoner. Havia nascut blanc com un moltó, però les calitges marines i polsimades l'havien colrat i donat el color a la pell dels teulats del vell llogaret de sa Calobra. En Malmès tenia els braços afavorits i agosarats dels foners i les cames abraonades cavalcaven sobre uns turmells forrellats com els d'un ase algerí. Es movia en silenci, cautelós entre els revells i els

xaragalls, com una geneta, i trespava totes les penyes i penyals de la costa segur de les seves cames, sense relliscar ni perdre el camí.

I els carabiners ho sabien, tot això. L'havien vist de lluny pujar afalconat pel Pas de s'Atlot Mort, carregat amb el tabac de pastilla damunt els ronyons, deixant darrera seu tota mena de salvatgina bocabadada mirant tanta gosadia.

L'oncle Malmès era d'una valentia aferriada anant de contraban. I d'això en presumia pels pobles de muntanya. En fanfarronejava. I en fanfarronejava massa. A poc a poc, va anar omplint d'enveges i de rancors els cors dels companys i homes al seu servei fent la descàrrega i el tragí del tabac des de la costa de Tramuntana fins a l'abast del ciutadà. I també en va omplir, acaramullant metzines, als cors dels carabiners. Aquests el duïen entre cella i cella, com una espina de garinyoner clavada entre carn i cuiró.

L'havien d'a-glapis així com fos. A l'oncle Malmès l'havien de caçar així com es caça una geneta fugissera, així com era ell, com s'agafa una anguila relliscosa dins un gorg d'aigües podrides i molsoses, donant-li a menjar una sucosa cucada penjada a un fil de cotó de quatre caps ben encerolat. Havia d'entrar per si mateix dins la ratera i la carnada havia d'esser força temptadora per poder agafar l'espavilat i agosarat contrabander.

I a la filosa dels odis es va començar a filar la teranyina per embolicar en Malmès de Fornalutx. Era de sobres sabut que na Conxa, la dona del Nilla, el carabiner saragossà, era calenta com un escalfapanxes. I en Malmès la brostejava de debò quan el seu marit estava de servei a la costa. Ella podia esser una esperança si ho volia fer. Sí, ella seria el reclam saborós. I per què no?

L'embolic s'havia de temptejar fredament, lligant caps i sense deixar un respirall o clivell per on els pogués fugir la presa que es pensava fer. I na Conxa s'havia de deixar espipellar sense arribar a la mossegada. Només li havia de fregar el pastís pels morros. No l'havia de tastar, només li

havia de despertar el desig. Un desig foll a més no poder.

Aquella nit de juliol era xafo-gosa a Cala Tuent. La mar era morta, podrida. Ni tan sols llepava la pedruscada com veça que arrodonia la bufarella platja tuentina. La lluna, a l'altre costat de Massanella, blanquejava les arestes nues i llunyanes de Bini Gran i Turixant de Dalt i deixava a les fosques les cases pairals de Cap a Puig i les de can Xispa. Els porxos talaiòtics al ran de la platja només estaven enllumenats per un cel net de niguls i sadoll d'estels menudells i bellugadissos.

Només una claror esmorteïda de llum de cruia pipellajava entre la porta i el dintell del porxo d'en Peret, refugi que els carabiners tenien al seu compte per estendre els esguards al llarg de la costa.

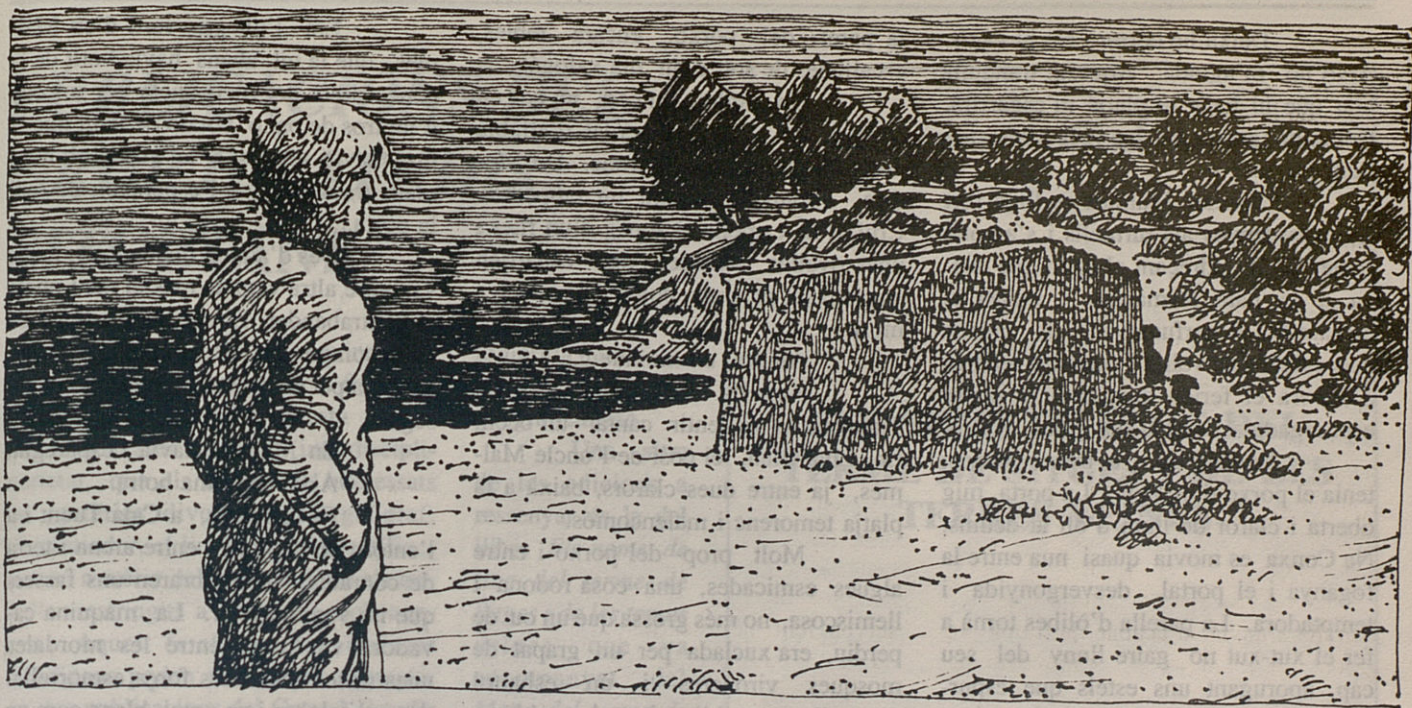
Aquella nit, qualcú hi feinejava, allà dedins. Feia uns dies que na Conxa, la dona del saragossà, es deixava veure força espitregada, cabells enlaire i de peus nuus arplegant buscalls a l'entorn de la platja. Els carabiners només hi baixaven per omplir el sarró i tot seguit partien altra volta a l'esguard. La carnada estava posada.

Des del dilluns, i a trenc d'auba, s'esventava desembarc a Cala Tuent. Potser es faria entre el Morro des Capellans i el Torrent de na Mora. Era mal d'endevinar. Tot aquell tros de costa era del tot agrer per fer aquell treball. Tant era així, que el mateix dia, i horabaixenc, per la Punta des Serradell mostrà la proa la falua de l'Arrendatari, navegant a menys de mitja marxa sense deixar gairebé estel de bromera darrera seu, llenegant per damunt la mar plana, en silenci, com una escorxa de pi a la ventura.

S'esventava contraban de tabac. Encara més: s'alenava.

Les colles de margers que treballaven a l'entorn s'havien fet més grosses i la gent que esbrossava garriga i els exsecalladors s'havien duplicat a les sordes i omplien les cuines de pagès a l'hora de menjar sopes. Gent jove i prou arromangada per poder feinejar de dia i anar de contraban part de la nit.

Mentrestant, na Conxa es

Il·lustració de Biel Bonnin.

mostrava adesiara voltant la platja, amb la faldilla per damunt els genolls, exposant al vent i als pins les seves cuixes, ja colrades per un sol de calius i salobres. Podia esser que uns ulls delictuosos l'esguardassin des de darrera les murteres o una soca torçada de garrover. Se sentia vetlada des dels costers de la cala. Dardells muts la ferien arreu del cos i la mullaven de suor viscosa i agredolça.

Tot havia anat bé. El desembarc havia tengut lloc al Caló de ses Fet-les, i era força abundós. Almenys dues dotzenes d'homes pujaven carregats entre estepes negres i romanins amunt al Coll de Sant Llorenç. En Malmès, cap de colla i capdavanter de la llarga teringa de traginers, anava obrint pas i donant coratge als homes que el seguien "bulto" a l'esquena i amb silencis de cementeri. El seu cor teixia xarxes de negrures. Havia de penjar una teranyina amb els caps forts, des de la possessió de ca els Reis fins al Morro de sa Vaca, i d'allà fins a Montcaire. Ja feia uns dies que els carros envelats i força enganxats amb les bísties més braves de can Lleig i Cap a Puig s'anaven arreplegant baix dels lledoners davant les cases velles del

Bosc per cridar l'esment dels carabinieri.

L'oncle Malmès ho tenia tot ben planificat. L'escamot de carabinieri es trobaria lluny d'on havia de passar el gros del contraban. Els carros envelats davant la possessió del Bosc eren el ximbell enganyós per atreure totes les forces a l'aguait i deixar els altres camins lliures de noses i nets de perill. Havia de partejar el grup de contrabanders. Dels més vells, en faria un petit estol que es deixaria agafar amb la càrrega esquifida i de poca qualitat. Així, quan els carabinieri s'adonassin de l'engany, ell, en Malmès, i els seus escollits ja tendrien tot el tabac de pastilla a redós a la possessió de Cap a Puig, on hi havia el millor amagatall de tota la costa de ponent.

Hi havia temps per a tot. Mentre la gent anàs apilant el tabac al "secret", ell baixaria a la cala a trobar-se amb na Conxa. Estava tota sola. El Nilla i els altres carabinieri serien a les cases del Bosc i a més d'una hora lluny de Tuent fent l'agafa que l'oncle volia que es fes. Els donava naps per xerevies.

Havia estat una bona eixida. Un triomf. Un triomf de contrabander...

Però ai! Per al meu oncle, aquell triomf només ho era a mitges. Era obra sense acaball. Era fera vençuda, però no degollada. I ell la volia rematar.

Havia de barrinar la dona del Nilla i ho havia de fer a les bones o a les males. Amb ella, havia de posar banyes a tot el cos de carabinieri que hi havia a l'entorn de la costa. Millor si la podia forçar. Això era el que li enterbolia els ulls de sang pensant amb befes vergonyoses. Sospirava violències, llàgrimes i sang. Humiliació i deshonra. Aquella nit era la seva festa!

En Lluc Blau, el seu cosí i lloctinent, que sabia bé la curolla d'en Malmès l'advertí que no baixàs a la cala. Era perillós. Què més volia? La descàrrega i la feina de posar el tabac a cobri de disgusts havia estat d'allò més profitosa i baixar a la cala a trobar na Conxa era anar a posar les mans baix del rutlló del trull.

El homes s'eren espargits i a la cala deserta tot eren silencis trencats adesiara pels xut-xuts d'una parella d'òlibes joves i joguineres. I el cant de les òlibes no és venturós per als contrabanders. Són cançons neguitoses que embolcallen la Mort als que van de males caces després de la mitjanit.

-Deixa-ho córrer. No hi vagis. Això no m'agrada. Aquesta tranquil·litat que hi ha a la platja m'esgarrija. Deixa-ho estar. Hi ha més dies que llonganisses.

L'oncle Malmès es lligà fort les espadenyes als turmells i s'amollà coster avall adreçant el camí que anava a la cala. Romanins i motes de camamil·la li perfumaven els baixos dels calçons de vellut i tanyades tendres d'olivera el ferien atupant-li la pitera espitregada a l'embat del garbí.

Davant ell, a trenta passes, tenia el porxo d'en Peret. La porta mig oberta i claror de llum d'oli al dedins. Na Conxa es movia quasi nua entre la foganya i el portal, desvergonyida i temptadora. La parella d'òlibes tornà a fer el xut-xut no gaire lluny del seu cap, aporugant uns estels que espurnejaven, follets, l'infinit.

Una suada freda el banyava de cap a peus. La camisa de drap, xopa xopa, era una altra pell que esmotllà el mig cos de lluitador de l'oncle Malmès, que ja tenia les espatles tocant

la paret del porxo, encara tèbies, escalfades de sol d'un dia xafogós.

Un esglai, un cop, un cos en terra... Un cop esquerdat d'alfàbia cruixida per un toc de tronc. De sín-dria esclafada damunt un empedrat. Cruixit de camella al sopeg d'un fiter i unes ovelles sestades que esbarrien engronxant picarols bojós que sonen a mort.

Alhora, un xiuxiueig...

Aquella matinada, a Cala Tuent no es va sentir cantar un ocell. En Lluc Blau, el cosí de l'oncle Malmès, ja entre dues clarors, baixà a la platja temorenc i malenconiós.

Molt prop del porxo i entre algues esmicades, una cosa rodona i llemiscosa, no més grossa que un ou de perdiu, era xuclada per un grapat de mosques vironeres i un esbartol d'aquelles metal·litzades, bronzidores i espurnadisses. Les petjades d'en Lluc Blau feren que totes elles aixecassin el vol, per tot seguit caure al ran "d'allò" aficat entre les pedres esmolades de l'entorn.

Era l'ull gris-verd d'en Malmès, que la nit abans havia botit de la conca drete del meu oncle per un cop d'un tros de pal o botalló de llaüt que la mar havia empès a la vorera i unes mans traïdores que l'esperaven darrera la porta.

Des d'aquell dia de juny, no es va veure altra vegada més el meu oncle el contrabander. El cercaren arreu i de prim compte des de s'Illeta a sa Punta de Beca per enclotxes costeres i penya-segats.

En Malmès havia desaparegut. Així, com una boira.

Fa uns anys, a Cala Tuent i a l'entorn de la platja, entre arena i terra de conradís, hi sembraren uns fassers que no varen arrelar. La màquina cavadora va treure entre les mordales unes restes humanes força esmorrellades pel salobre i un crani blanc com un glop de llet amb un parietal esfonsat.

Un vell contrabander, potser el darrer, posava messions que el crani trobat havia estat, feia uns anys, el cap d'en Malmès, el meu oncle. ■

**AMB EL
SUPPORT DE**

FES-TE CONÈIXER

Anuncia't en

EL MIRALL

Podeu adquirir EL MIRALL a les següents llibreries:

Barcelona	Ona	Palma	Byblos
Barcelona	Signe	Palma	Embat
Campos	Colom	Palma	Fondevila
Ciutadella	Roser Seguí	Palma	Jaume de Montsó
Eivissa	Vara de Rei	Palma	Llibres Mallorca
Formentera	Tur Ferrer	Palma	Manera
Inca	Casa Pedrós	Palma	México
Inca	Espirafocs	Palma	Papereria Mallorca
Inca	Vilanova	Palma	Quars
Felanitx	Ramon Llull	Palma	Quart Creixent
Felanitx	Còndor	Palma	Selecta
Manacor	Xaloc	Palma	Tòtem
Maó	Catalana	Sant Joan	Ca na Blanch
Maó	Catòlica	Sóller	Calabruix
Palma	Alcaide	Son Cladera	Arbós
Palma	Balmes	Son Ferriol	Verd en Blau
Palma	Baron	València	Tres i Quatre

I als principals quioscs de Palma i de Mallorca.

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sr./a. _____

Adreça: C/ _____

Núm. _____ Pis _____ Tel. _____

Codi Postal _____ Població _____

Em subscric a la revista EL MIRALL, al preu de 2.800 ptes. de quota anual. Podeu presentar els rebuts a l'entitat bancària / d'estalvi que indic a continuació, a la qual deman que els accepti i els carregui al meu compte:

Banc/Caixa _____

Agència/Oficina _____

Cte./Llta. núm. _____

Signatura _____

PUBLICACIONS DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Els estudis locals sovint tenen un interès que ultrapassa les fronteres geogràfiques. La raó d'aquesta importància sol esser el de la interdisciplinarietat, que els apropa als interessats en matèries diverses. El geògraf, l'historiador, el lingüista, el científic... troben matèria del seu estudi en els treballs restringits a un àmbit molt concret. Aquest és el que els diversos estudiosos poden trobar, per exemple, en les publicacions del Grup d'Estudis Sitgetans.

Així, la primera de les publicacions a comentar és l'edició de les actes de la *XXIX Assemblea Interomarcad d'Estudiosos*, celebrada a Sitges el 27 i 28 d'octubre de 1984. En aquesta edició es recull un bon nombre de treballs de temàtica diversa: des d'estudis històrics (que van de la prehistòria al segle XIX) a treballs de caràcter lingüístic i literari, tot passant pels de

temàtica musical, artística, botànica, geogràfica, etc.

Una altra de les edicions a ressenyar és la del llibre *Els noms de lloc del terme de Sitges i de les terres veïnes*, que va acompanyat del *Mapa del terme de Sitges i de les terres veïnes*, a càrrec d'Ignasi M^a. Muntaner i Pascual. Es tracta d'una obra minuciosa, d'interès tant lingüístic com geogràfic. L'autor ha recercat els topònims del terme de Sitges, inventariant-ne un total de 2726, els ha localitzat, classificat, n'ha estudiat l'origen i els as-

IGNASI Mª MUNTANER I PASCUAL

ELS NOMS DE LLOC DEL TERME DE SITGES I DE LES TERRES VEÏNES

GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

SITGES 1986

pectes lingüístics, i finalment els ha situat en el mapa adjunt al volum. En resum, una obra de gran importància per als estudiosos de la toponímia. ■

CINE: LA CARTELLERA

Antoni Marimon

Aquesta segona setmana de gener la cartellera de cines de Palma encara és més penosa del que és habitual. No només perquè ni una sola de les pel·lícules es passin en català (on és la normalització lingüística?, o és que els nacionalistes no van al cine?), sinó perquè la pobresa dels arguments és aclaparadora. Vegeu alguns dels títols: *Cazafantasmas II*, *Regreso al futuro, parte II*, *Los dioses deben estar locos II*, *Indiana Jones y la Ultima*

cruzada (tercera i sembla que darrera part),... Predominen les pel·lícules policiaques amb molta violència, un poc de racisme i nul·la imaginació, com *Danko*, *Calor Rojo*, o les típiques i insulses comedietes nord-americanes. I això sense tenir en compte els films porno, els quals habitualment ni en tenen, d'argument. S'observa també un predomini absolut del cinema anglosaxó. Ni una pel·lícula catalana, ni una de l'Estat Espanyol, o del francès... L'americanització i la mediocritat domina així la cartellera de començaments d'any. Esperem que la cosa canviï. ■

AMICS DE MALLORCA

A pesar que la vida associativa dels mallorquins és i ha estat més aviat pobra, quan han hagut de marxar, de grat o per força, a "fora Mallorca", han desenvolupat un cert moviment associatiu. Així els mallorquins que emigraren a Amèrica a finals del segle XIX i començament del s. XX, crearen el "Centre Balear" a Buenos Aires, i altres entitats que aplegaven els emigrants illencs.

No ens estranya, doncs, que els mallorquins residents a Barcelona - capital, on per raons òbvies sempre n'hi ha hagut un cert contingent -, creassin el 1974, la societat cultural AMICS DE MALLORCA. El seu origen es trobava en la societat anomenada "Tertúlia Mallorquina", creada el 1955 per iniciativa de Miquel Reus. Els

"Amics de Mallorca", tot i que no són exactament la casa mallorquina a Barcelona, apleguen a la majoria dels que hi resideixen, sovint per raons laborals -metges, enginyers, militars-, i desenvolupa una intensa activitat cultural i recreativa. En aquest sentit organitza excursions, sopars, vetllades literàries, i fins i tot partits de futbol. Amb les Cases de Menorca i Eivissa-Formentera, ha duit a terme "encontres balears". Pel que fa a la cultura, cal destacar el cicle de conferències "Mallorca i Amèrica", iniciat l'octubre de 1988, pel qual ha passat el més destacat de la intel·lectualitat illenca.

Finalment, hem d'indicar que "Els Amics de Mallorca" tenen la seva seu al carrer Ganduxer números 5-15, despatxos 16-17 (tel. 201 01 69).

ACTUAL JUNTA DIRECTIVA DELS AMICS DE MALLORCA

President:	Carles Garau
Vicepresident:	Mateu Escalas
Tresorer:	Alfonso Mir
Secretari:	Antoni Oliver
Vocal 1er.:	Conxa Tomàs
Vocal 2on.:	Guillem Janer
Vocal 3er.:	Fernanda Porcel
Vocal 4art.:	Esperança Mir
Vocal 5què.:	Salvador Maura
Vocal 6sè.:	Pastora Tramullas
Vocal 7tè.:	Joan Estarellas
Vocal 8tè.:	Josep M ^a Fita

AMICS DE
MALLORCA

"El General Weyler"

*Conferencia
de*

Antoni Marimón i Riutort

Historiador

Dia: Dijous, 26 d'octubre de 1989.

Hora: 19,30

*Lloc: Ganduxer, 5-15 - Despatxos 16 i 17 Barcelona
(Entrada per Fori i Fontestà, 39)*

El President

d' "Amics de Mallorca"

Saluda

EL MIRALL

i es complau en enviar-li informació de
les activitats que tindran lloc
pròximament a aquesta associació.

Carles Garau i Sagristà

aprofita l'arribada per a saludar-la ben cordialment.

Barcelona, 18 d'octubre de 1989

GANDUXER, 5-15 · DESPATXOS 16 i 17 · TEL. 201 01 69 · 08021 BARCELONA

ELEMENTS DECORATIU FACTORS DECISIUS

Nosaltres sabem bé que la decoració, la personalització de la seva llar, és el resultat d'una tasca conjunta: espai, mitjans, formes i productes diversos. Elements decoratius que donen forma i vida exclusiva al seu entorn familiar.

S'ho imagina sense rajoles?
És clar, són factors decisius!
Completi la seva decoració a PREFAMA.

PREFAMA

■ PALMA DE MALLORCA:

Exposició:
Anxid. Lluís Salvador, 84 - Tels. 75 54 45 - 75 16 31

Magatzems:

Poligon Son Castelló. Gran Via Asima - Tel. 29 40 04
Poligon Ca'n Valero. C/ 4 Novembre, 11 - Tel. 20 66 66
Ca'n Blau. C/ Sócrates, s/n - Tel. 27 01 61

■ LLUCMAJOR:

Oficines, Fàbrica i Exposició:
Bisbe Pere Roig, 29 - Tels. 66 01 50 - 66 01 54

■ S'ARENAL:

Magatzem i Exposició:
Carretera Militar, 228 - Tel. 26 22 38

■ CALA D'OR:

Magatzem i Exposició:
Ctra. Calonge - Cala D'Or, Km. 1'500
Tels. 65 82 10 - 65 82 28

■ PORRERES:

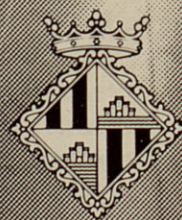
Fàbrica i Magatzem:
Ctra. Campos. Km. 0'400 - Tel. 64 71 05

FEIM FEINA PER POSAR LA CULTURA A L'ABAST DE TOTHOM

A través del Centre
Coordinador de
Biblioteques i amb la seva
xarxa de 52 biblioteques,
el **CONSELL INSULAR DE
MALLORCA** apropa, dia a
dia, la cultura a tots els
ciutadans.

Aquest Centre, que va
nèixer l'any 1985 amb tan
sols onze biblioteques, en
l'actualitat cobreix
gairebé la totalitat de
l'àmbit insular, refermant
la decidida voluntat i la
tasca continuada del
**CONSELL INSULAR DE
MALLORCA** a l'hora de
posar la cultura a l'abast
de tothom.

**CONSELL INSULAR
DE MALLORCA**